

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/527/>

Merja Lehtiharju

**ÄITI OPISKELEMASSA -
PERHEEN MAHDOLLISUUS VAI ONGELMA**

**Pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 1997
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto**

Merja Lehtiharju.

ÄITI OPISKELEMASSA - PERHEEN MAHDOLLISUUS VAI ONGELMA

Kasvatustieteen pro gradu-työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 1997. 60 sivua.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten perhe toimii pyrkiessään tasapainoon ja sen ylläpitoon, kun äidin opiskelu on koko perheeseen vaikuttava uusi tekijä. Perheen pyrkimystä saavuttaa tasapaino uudessa tilanteessa tarkastellaan systeemiteorian näkökulmasta. Perheen sopeutuminen, eli tasapainoon pyrkiminen, voi näkyä roolien muuttumisena tai perheessä tapahtuvana mukautumisena. Tasapainon saavuttamisen merkkinä voi pitää sopeutumista ja siksi sopeutumiskeinot (mukautuminen tai muuttuminen) ja sopeutumisen onnistuminen ovat myös tutkimuskohteina. Systeemiteorian käyttämisen avulla selvitetään muun muassa niitä tapoja, joiden avulla systeemin osat organisoituvat ja mitkä ovat systeemin osien keskinäiset suhteet. Perhesysteemissä tämä tarkoittaa perheenjäsenten välisten suhteiden selvittämistä. Perheenjäsenten paikat ja tehtävät vaihtelevat enemmän tai vähemmän tilanteen mukaan. Vaihteluntarpeen sanelee tämän tutkimuksen tapauksissa muun muassa perheenjäsenten tyytyväisyys äidin opiskelun aiheuttamaan mukautumis- tai muuttumisasteeseen. Toinen tärkeä tutkimuksen apuväline on roolin käsite, sillä perheen pyrkimyksiä selvitetään perheenjäsenten toimintatapojen, roolien kautta. Rooleilla tässä tarkoitetaan perheenjäsenten toimintojen rakenteita ja jakautumista perheen sisällä.

Tutkimus on kolmen tapauksen tapaustutkimus, jossa kohteena ovat perheet nimenomaan vanhempien näkökulmasta. Tässä työssä perhe on rajattu yhteisöksi, johon kuuluvat molemmat vanhemmat ja lapsi tai lapsia. Varsinainen tutkimuskohde on opiskelijaperhe, jossa äiti opiskelee ammattiin valmistavaa tutkintoa korkeakoulussa joko Rovaniemellä tai Jyväskylässä. Tällä opiskelulla on päämääränä tutkinnon saaminen ja se on päätoimista. Perheen lapset ovat alle kouluikäisiä, jolloin kodin askareita on myöhempiä vuosia enemmän, ja paineet kodin rooleihin ovat siten tässä vaiheessa vielä suuremmat. Perheen lapsista ainakin yksi on syntynyt ennen äidin opintojen aloittamista. Menetelmänä käytetään teemojen avulla rytmitettyä haastattelua.

Tutkittavien perheiden sopeutuminen äidin opiskeluun on tutkittavien mielestä onnistunutta. Sopeutumiseen johtaneet keinot ovat eri perheissä olleet erilaisia, ja itse sopeutuminenkin tuntui olevan erilaista. Systeemiteorian mukaista systeemin pyrkimystä säilyttää tai saavuttaa tasapaino voi nähdä eri muodossaan eri tapausperheillä. Toisaalta on sekä hieman muututtu että erityisesti mukauduttu. Perheen sopeutuminen tilanteeseen aiheuttaa kaikenkaikkiaan kovin pieniä muutoksia eri perheissä. Perheen kannalta ei loppujen lopuksi ole merkityksellistä se, tapahtuuko muutosta, vaan oleellisempaa on, ollaanko mukautumiseen tai muuttumiseen tyytyväisiä. Selviytyminen, jos sillä tarkoitetaan perhesysteemin tasapainon saavuttamista, on tapahtunut, kun perheenjäsenet ovat tyytyväisiä tai ainakaan eivät ole suorastaan tyytymättömiä.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	
2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA ONGELMAT	3
3 ROOLIT PERHEESSÄ	6
3.1. Roolin määrittelyä	6
3.2. Perheen määrittelyä	7
3.3. Perhe ja roolit	9
3.3.1. Äiti perheessä	10
3.3.2. Isän rooli	11
4 ÄIDIN OPISKELU PERHEEN ELÄMÄNVAIHEENA	13
4.1 Opiskelu väliaikaisena elämäntapana	13
4.2. Opiskeleva äiti	14
4.3. Opiskeleminen ja perhe	16
4.3.1. Perheen kotityöt ja vapaa-aika	17
5 SYSTEEMIAJATTELU - PYRKIMYS TASAPAINOON	19
5.1 Systeemiajattelun perusteita	19
5.2 Perhe systeeminä	21
5.3 Perheen sopeutuminen - mukautumista ja muuttumista	23
6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KERÄYS	25
6.1 Tapaustutkimus	26
6.2 Tiedonkeruumenetelmä	27
6.2.1 Teemahaastattelu	28
7 AINEISTON ANALYYSI	31
7.1 Tutkimuksen luotettavuus	32
8 TUTKIMUKSEN PERHEET JA VANHEMPIEN ROOLIKÄSITYKSET	35
8.1 Katrin ja Villen perhe	36
8.2 Sannan ja Henrin perhe	38
8.3 Jaanan ja Teron perhe	39
9 OPISKELUN VAIKUTUKSET PERHEEN ARKEEN JA SOPEUTUMINEN	42
9.1 Perheen arki	42
9.1.1 Katrin ja Villen arki	43
9.1.2 Sannan ja Henrin arki	44
9.1.3 Jaanan ja Teron arki	45
9.2 Perheen sopeutuminen	46
9.2.1 Katrin ja Villen sopeutuminen	47
9.2.2 Sannan ja Henrin sopeutuminen	48
9.2.3 Jaanan ja Teron sopeutuminen	50
10 POHDINTA	52
LÄHTEET	56

1 JOHDANTO

Opiskelu ei enää kuulu pelkästään nuoruuteen tai velvollisuuksista vapaaseen elämänmuotoon, sillä perheen ja yhteiskunnan muutokset ovat luoneet erilaisia mahdollisuuksia ja pakotteita elinikäiseen opiskeluun. Tämä jatkuva opiskelu näkyy aikuisopiskeluna. Aikuisopiskelu on ammatillisen koulutuksen tai ammatissa olemisen jälkeen tapahtuvaa opiskelua. Yliopisto opiskelu on aikuisopiskelun rajatapaus, sillä yliopistossa aikuisopiskelijoiden määrittelemistä ja luokittelemista voi suorittaa väljemmin ja samalla enemmän tapauskohtaisesti. Aikuisopiskelu - silloinkin, kun sillä tarkoitetaan perheellistä opiskelijaa eikä vain iäkästä opiskelijaa, voi vaikuttaa monella tavalla perheiden elämään.

Tutkimuksen tarkoituksena onkin selvittää, millaisia muutoksia perheellisen äidin opiskelu tuo perheeseen. Tutkimuksen kohteena ovat opiskelijaäidin ja hänen miehensä käsitykset siitä, miten opiskelu on vaikuttanut perhe-elämään ja sen eri osa-alueisiin vai onko opiskelulla ollut lainkaan vaikutusta. Tarkoituksena on siis kuvata elämäntilannetta, johon mahdollisesti kuuluu muutoksia ja selvittää perhesysteemin keinoja ylläpitää tai saavuttaa tasapaino uuden tilanteen paineessa. Perhesysteemissä tutkitaan lähinnä perheen vanhempien tapoja löytää tai ylläpitää perheen tasapaino, jotka näkyvät vanhempien sopeutumiskeinoina ja itse sopeutumisena. Tutkimuskeinoina on käytetty perheen toimintojen ja vanhempien roolien eli toimintatapojen kuvaamista ja näissä toimissa ja rooleissa tapahtuvien muutosten selvittämistä. Tutkimus on kolmen tapauksen tapaustudkimus, jossa kohteena ovat perheet vanhempien näkökulmasta. Menetelmänä käytetään teemojen avulla rytmitettyä haastattelua.

Tässä työssä perhe on rajattu yhteisöksi, johon kuuluvat molemmat vanhemmat ja lapsi tai lapsia. Varsinainen tutkimuskohde on opiskelijaperhe, jossa äiti opiskelee ammattiin valmistavaa tutkintoa korkeakoulussa joko Rovaniemellä tai Jyväskylässä. Tällä opiskelulla on päämääränä tutkinnon saaminen ja se on päätoimista. On oletettavaa, että jos opiskeluun suhtaudutaan tosissaan, ja jos se vie runsaasti aikaa, on opiskelun vaikutukset näkyvissä koko perheen elämässä ainakin selkeämmin kuin harrastelijamaisen opiskelun vaikutukset. Perheen lapset ovat alle kouluikäisiä, jolloin kodin askareita on myöhempiä vuosia enemmän, ja paineet kodin rooleihin ovat siten tässä vaiheessa vielä suuret.

Millaisia muutoksia tulee, miten niihin sopeudutaan ja millaista on opiskelevan perheen elämä? Opiskelun vaikutuksilla on niin myönteisiä kuin kielteisiäkin puolia ja eri perheet suhtautuvat muutoksiin yksilöllisesti. Kun joudutaan uuteen elämäntilanteeseen, vaikutukset voivat näkyä useilla eri elämän alueilla. Ajan- ja rahankäyttöä saatetaan joutua suunnittelemaan tarkemmin, rooleissa voidaan mukautua ja joustaa sekä ihmissuhteisiin saattaa kohdistuu uusia vaatimuksia. Vaikeuksien lisäksi opiskelun pitäisi tuoda niin henkistä kuin materiaalista hyötyäkin opiskelijalle ja hänen perheelleen. Opiskelun haitat näkyvät lähinnä opiskelun aikana, jolloin syntyy erityisjärjestelyjä käytännön elämässä

ja kenties myös muutoksia perheen ilmapiirissä. Opiskelu ei kuitenkaan välttämättä näy perheessä työnteosta eroavana riippuen muunmuassa paljon siitä, millainen perheen tilanne oli ennen opiskelua.

Opiskelemaan lähettäessä ei aina tiedetä mihin mennään ja mihin kaikkeen opiskelu tulee vaikuttamaan. Tutkimuksesta voisikin olla hyötyä opiskelemaan lähteville perheille, sillä etukäteen ennakoimalla voi valmistautua ja välttää uuden tilanteen aiheuttamia riskejä ja ongelmia. Tieto siitä, että tilanne on ja tulee olemaan erilainen, voi auttaa tämän asian hyväksymisessä. Ongelmien mahdollisuuden tiedostaminen lisää myös ratkaisumallien (käytännön tekojen) löytymistä. Voi olla helpottavaa tietää, että muitakin kaltaisia on olemassa, ja uusia opiskelemaan lähteviä perheitä voi aikaisempien keinot selviytyä kiinnostaa.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA ONGELMAT

Tutkimusongelmana on selvittää opiskelijaperhe-systeemiä opiskelijaperheen arjen kautta. Tutkimuksen näkökulmana on systeemiteoria, jonka mukaan systeemi on sen osien ja näiden suhteiden muodostama kokonaisuuden tila (von Wright 1985, 243). Mukailleen systeemijattelun periaatteita voidaan perhettä pitää systeemiteorian mukaisena systeeminä. Perheenjäsenet ovat systeemin osia ja perheen osasysteemejä ovat esimerkiksi sisarusuhde tai parisuhde. Perheenjäsenten ja heidän välisten keskinäisten suhteiden muodostama kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa - systeemi. Systeemiteorian mukaan systeemi pyrkii tasapainoon, kun siihen kohdistuu muutospaineita. Ihmistieteiden alalla systeemin tavoitteena on usein sopeutuva muutos (von Wright 1985, 243 - 246). Tällöinkin voidaan puhua tasapainon tavoitteesta, vaikka kyseessä ei enää ole aikaisempi tasapaino, vaan muuttuneeseen tilanteeseen sopeutumisen jälkeinen uusi tasapaino.

Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten perhe toimii pyrkiessään tasapainoon ja sen ylläpitoon, kun äidin opiskelu on koko perheeseen vaikuttava uusi tekijä. Perheen pyrkimykset selvitetään heidän toimintatapojensa, rooliensa kautta. Tasapainon saavuttamisen merkinä voi pitää sopeutumista, ja siksi sopeutumiskeinot ja sopeutumisen onnistuminen ovat myös tutkimuskohteina. Kaikki edellä mainitut tekijät selvitetään molempien vanhempien näkökulmasta. Oletuksena on, että perheen toiminta ja roolit eivät pysy samanlaisina äidin lähdettyä opiskelemaan verrattuna opiskelua edeltäviin rooleihin. Rooleilla tässä tarkoitetaan perheenjäsenten toimintojen rakenteita ja jakautumista perheen sisällä. Systeemin tasapainon säilyttämisen kuvaus on mielekkäintä tehdä nimenomaan roolien kautta, sillä äidin opiskelu aiheuttaa painetta perheen sisäisiin toimintoihin, koska äidin toiminnan muuttuminen vaikuttaa myös perheen toimintoihin. Perhe voi löytää uuden (tai vanhan) tasa-painon eri tavoin, sillä samaan päämäärään voi löytyä eri keinoja.

Opiskelijaperheen elämäntapaa tutkitaan selvittämällä arkea eli tyypillisintä ja tavanomaisinta elämää. Useimmiten perheen elämänrytmiä määrittää työ. Opiskelu on kuitenkin toinen mahdollinen tekijä, joka asettaa tietyt raamit perheen elämälle, muuttaa arjen toisenlaiseksi opiskelun ajaksi verrattuna työtä tekevien elämään. Sillä, kuka perheessä opiskelee, lienee merkitystä perheen arjelle, koska puoliset vaikuttavat eri tavoin perheen elämään ja näin heihin vaikuttavat muutoksetkin vaikuttavat eri tavoin perheeseen. Jokapäiväinen elämä kulkee tiettyjen kaavojen mukaan. Arkea määrittää työn ja opiskelun ohella perheen vapaa-aika ja kodin toimintojen ylläpitäminen.

Miesten opiskelu ei näkyvästi vaikuta perheen elämään, koska mies perheessä ei ota vastuuta jokapäiväisistä asioista yhtä usein ja runsaasti kuin nainen, eikä siten poissalolallaan vaikuta käytännön asioihin yhtä selvästi kuin nainen. (Nätkin & Kyllönen 1985, 73.) Näin on varmaan vielä nykyäänkin, vaikka tilanne muuttuukin koko ajan. Äidin opiskellessa hänen vastuulleen tulee perhe ja opiskelu, joka väistämättä vaikuttaa koko perhe-elämään. Tosin naiset pyrkivät sovittamaan perheen ja opiskelun mahdollisimman

hyvin (Viinamäki 1993, 144 - 145). Kaiken kaikkiaan voidaan olettaa, että perheissä, joissa nainen opiskelee, ovat opiskelun vaikutukset perhe-elämään selvimmän näkyvissä. Tästä johtuen keskitytään tutkimuksessa perheisiin, joissa nainen opiskelee. Alle kouluikäisistä lapsista on enemmän huolta ja työtä kuin vanhemmista lapsista, joten tutkimuskohteena ovat ne perheet, joissa lapset ovat vielä näin nuoria.

Opiskelun myötä perhe-elämässä tapahtuu muutoksia monella eri elämänsaralla; tulevaisuus, ajankäyttö, taloudellinen tilanne, ihmissuhteet, vapaa-aika ja kotityöt saavat uusia piirteitä. Opiskelu aikuisena vaati yhteen sovittamista jo hankittujen roolien ja elämänurien sekä uuden tilanteen välillä, joka ei välttämättä ole helppoa ja voi ottaa oman aikansa (Viinamäki 1993, 126). Jo päätös itsessään opiskelemaan lähdestä voi vaikuttaa perheen elämään. Sehän väistämättä luo odotuksia ja kenties ristiriitaisia ajatuksia perheenjäsenille olemalla ensimmäinen askel muutoksiin. Opiskelemaan lähteminen on harkinnan tulosta ja sen vuoksi joudutaan sovittamaan ja muokkaamaan perheen eri toimintoja jo etukäteen.

Eri perheenjäsenten käsitykset opiskelusta ja niiden kielteisyys tai myönteisyys vaikuttavat perheen sopeutumiseen uudessa tilanteessa ja uusissa rooleissa. Erilaiset elämäntilanteet ja asenteet vaikuttavat siihen, millaiseksi perheen arki muodostuu. Myös iästä ja sukupuolesta riippuvilla toimintamalleilla on omat vaikutuksensa perheen toimintaan (Viinamäki 1993, 126).

Opiskelun aloittamisesta aiheutuneet rutiinien muutokset eivät välttämättä koske kaikkia perheenjäseniä. Arjen toimintojen muuttumisesta ei aina seuraa perheenjäsenten tai yksilön kaikkien roolien muuttuminen. Vanhojen rutiinien ja roolien säilyttäminen olisivat tällöin eräs sopeutumiskeino. Mikäli perhe-elämä oli jo ennen opiskelua joustavaa, niin tapojen muuttumisen tarve on vähäistä ja uuden tilanteen aiheuttama kuormitus jakaantuu entiseen tapaan usealle henkilölle. Muiden joustamattomuus saattaa aiheuttaa sen, että uuden tilanteen kuormitus on yhden henkilön, lähinnä äidin harteilla. Tosin sellainenkin tilanne on mahdollinen, että opiskelu ei aiheuta muutoksia rutiineissa, koska opiskelu asettuu sujuvasti jonkin toiminnon paikalle. Opiskelu ei siis välttämättä näy perheen arjessa.

Mikäli tilanne on sellainen, että äiti yksin joutuu vastaamaan uuden tilanteen haasteisiin, voi tämä näkyä esimerkiksi äidin väsymisenä. Jokisen (1994, 84 - 85) tutkimuksessa ilmeni äidin väsymyksen tuntemisen takana olevan yksinäisyyden kokemus. Väsymisestä puhuminen, tavalla tai toisella, oli tärkeää. Sen kautta on mahdollista yrittää selvittää, mikä on äidin väsymisen takana, mitä äiti haluaa ja mikä auttaisi tai helpottaisi tilannetta. (Jokinen 1994, 84 - 85.)

Opiskelun väliaikaisuuden vuoksi ollaan ehkä valmiimpia kestämään tilapäisiä haittoja. Lisäksi opiskelun vaatimiin järjestelyihin voi suhtautua eri tavoin kuin niin sanotun normaalin elämän eli työelämän vaatimuksiin. Opiskelu tuo enemmän joustavuutta niin opiskelijalle itselleen kuin hänen perheelleen. On todennäköistä, että opiskeluun asennoidutaan eri tavoin kuin niin sanottuun normaaliin (työ)elämään, koska opiskelu ei ole välittömästi yhtä tuottavaa kuin työ yhteiskunnan ja yksilön kannalta. Tälläkin voi olla

epäsuoraa vaikutusta siihen, miten perhe itseensä suhtautuu ja miten ympäristö suhtautuu perheeseen. Tämä taas voi vaikuttaa siihen, miten perhesysteemin mukautuminen poikkeavaan ja uuteen tilanteeseen onnistuu. Opiskelijaperheen ja työssäkäyvien perheiden välillä on myös se ero, että opiskelevilla ei ole taloudellista mahdollisuutta ostaa elämää ja kodin askareita helpottavia palveluita. Opiskelu on jo erilaisuutensa ja väliaikaisuutensa takia "stressaavaa", vaikka omalta osaltaan myös antoisaa.

3 ROOLIT PERHEESSÄ

Roolin käsite on tärkeä tässä tutkimuksessa. Roolien avulla tutkitaan opiskelun vaikutuksia perheessä. Ne toimivat välineenä, jonka avulla selvitetään perheen toimintaa ja sen muuttumista. Roolien muuttuminen voi olla myös yksi sopeutumiskeino perhesysteemin etsiessä uutta tasapainoa. Vapaa-aika, kotityöt ja suhtautuminen äidin opiskeluun ovat tiettyjen toimintatapojen mukaisia. Näillä tavoilla on oma vaikutuksensa käyttäytymiseen ja sopeutumiseen. Biddlen (1979, 8) sanoja lainaten, rooliteoria on laaja kuin valtameri ja upottava kuin suo (Biddle 1979, 8). Ei olekaan mielekästä esittää kaikkia rooliteorioihin liittyviä seikkoja. Tarkoituksena onkin tyytyä tässä esityksessä keskittymään tätä tutkimusta koskettaviin kohtiin.

Tässä jaksossa selvitetään myös, mitä asioita kuuluu perheeseen, mistä perhe muodostuu. Lisääntyvien avioerojen määrä sekä uusperheiden synty on lisännyt perheen määrittelyn vaikeutta. Perheessä, olipa se niin sanottu perinteinen perhe tai uusperhe, on tärkeitä vaikuttavia tekijöitä kuten roolit, valta ja vastuu, kommunikointi ja jäsenten väliset suhteet sekä koko systeemin toiminta. Työn näkökulmana on tutkia, miten perhe, perustettu yhteisö pysyy liitoksissaan opiskelu arjen pyörteissä. Lopuksi tarkastellaan perhettä ja rooleja yhdessä, ja käsitellään vielä isän ja äidin rooleja erikseen.

3.1. Roolin määrittelyä

Ihmisen aidoinakin minä vaatii joidenkin roolien omaksumista. Eri tilanteissa ympäristön odotukset määrittelevät, millainen käyttäytyminen on roolin mukaista eli sopivaa ja hyväksyttävää. Roolit myös määrittävät sen, milloin käyttäytymisen erilaisuutta odotetaan. Näin ollen rooli on sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvä käsite, jonka avulla kiinnitetään huomiota ryhmien välisiin suhteisiin. (Sulkunen 1989, 143.) Tämän työn tutkimuskohteena on perheiden sisäisistä suhteista avio/avoparien keskinäiset suhteet ja näiden suhteiden vaikutukset perheen käytännön elämään ja sopeutumiseen uudessa tilanteessa.

Rooliteorian keskeisimpänä käsitteenä pidetään rooliodotuksia. Muiden odotuksista muodostuva kaava määrää henkilön roolin. Yksilön käyttäytymiseen vaikuttaa se, miten hän huomaa tämän kaavan (Schellenberg 1988, 49). Usein minä käsityksen ajatellaan samaistuvan täysin tiettyjen roolien tyyppityksiin. Tosiasiassa ihminen voi joko kaventaa tai lisätä etäisyyttä minä käsityksen ja roolin välillä. (Hankamäki 1994, 144 - 145.) Biddlen mielestä roolin selittäminen odotusten avulla on kylläkin ihmisen rationaalisuutta imartelevaa ja käytännöllistä, mutta myöskin kyseenalaista. Odotusten avulla selittäminen antaa ymmärtää, että roolit ovat tunnettuja, kun tosi asiassa on olemassa myös tiedostamatonta

roolikäyttäytymistä. Lisäksi rooliodotukset eivät ole kaikkien kohdalla samat. (Biddle 1979, 5 - 6.) Rooliodotuksiin samaistuminen tai niiden kieltäminen voi tapahtua myös rinnakkain samassa roolissa riippuen siitä, mikä on eri elämäntilanteissa kulloinkin kannattavampaa. Tästä saattaa seurata minuutta koskevia ristiriitoja, jotka voivat johtaa epävarmuuteen minän asemasta ja arvokkuudesta. Jos rooleja pidetään käyttäytymisen lähtökohdaksi ja ne estävät ihmisiä kohtaamasta toisiaan yksilöinä, saattavat ne johtaa yksilöitä ristiriitaan omien päämääriensä ja olemuksensa kanssa. (Hankamäki 1994, 144 - 145.) Roolien muuttaminen ja niissä joustaminen voikin olla yksi keino selvittää ahdistavasta tilanteesta.

Roolien ja rooleihin liittyvien odotusten tasapaino näkyy esimerkiksi harmoniana perheessä. Äidin opiskelu voi tuoda uutena tekijänä painetta sekä isän että äidin rooliin. Se voi aiheuttaa sekä uusia odotuksia molempien rooleihin että käytännön ongelmia toimia entisten tai muuttuvien roolien mukaan. Uudet odotukset ovat itse asiassa vaatimuksia, joihin on vastattava tavalla tai toisella. Rooleihin liittyvien odotusten, niiden kieltäminen tai oman minän sopeutumishaluttomuus kyseisiin odotuksiin voi tuoda mukanaan ongelmia perhesysteemin tasapaino pyrkimyksessä. Toimintatapoihin voi kohdistua uusia odotuksia, jotka ovat ristiriidassa muiden rooliodotusten takia, toisin kuin entiset rooliodotukset. Kaiken tämän selvittämisessä voi kulua voimavaroja ja aikaa, mutta onnistuessaan se vie eteenpäin - ja perhettä uuteen harmoniaan.

Roolien muuttuminen kuuluu elämään. Muuttuvat roolit sisäistetään vähitellen roolien esittämisen myötä. Uusien roolien oppiminen vie siis jonkin aikaa ja uudet roolit asettuvat uomiinsa oman kehityksensä kautta. (Sulkunen 1989, 142-143.) Tässä roolien määrittelyn ja roolien mahdollisten muuttumisen lisäksi selvitettiin, onko vanhempien rooleissa tapahtunut muutoksia äidin aloitettua opinnot. Ennen äidin opiskelua perheisiin oli muodostunut tietynlaisen elämisen rutiini, jossa eri perheenjäsenillä oli oma paikkansa. Ansiotyö ja opiskelu poikkeavat toisistaan esimerkiksi siinä, että opiskelu vaatii ajoittain aikaa myös koulupäivän jälkeenkin. Vertailemalla perheiden vanhempien rooleja ennen opiskelua ja nykyisin tarkastellaan äidin opiskelun mahdollisia vaikutuksia perheen elämään. Sopivatko äidin ja isän rooliodotukset toistensa toivomuksiin, ja huomaavatko he olemassa olevia kenties piileviäkin vaatimuksia. Se, miten mahdolliset roolien muutokset isät ja äidit omaksuvat ja vastaavat muiden odotuksia, vaikuttaa selviytymiseen jokapäiväisestä elämästä. Kotitöiden ja vapaa-ajan sujumisella on merkittävä vaikutus siihen, miten perhe jaksaa ja selviytyy tilanteesta. Asian voi ajatella toisinkin päin; se miten perhe jaksaa vaikuttaa perhe-elämän sujumiseen.

3.2. Perheen määrittelyä

Perheen määrittelyn vaikeus on siinä, että määrittelyyn on sisällytettävä mahdollisimman monta poikkeusta. Perheen määrittelyyn voidaan lähteä objektiivisten perusteiden perusteella rakenteellisista tai funktionaalisista määreistä tai subjektiivisesta näkökulmasta. Rakenteelliset määrittelyperusteet lähtevät perheeseen kuuluvista jäsenistä.

Funktionaalissa näkökulmassa perhettä tarkastellaan ja perheen olemassaoloa selitetään perheen tehtävien eli funktioiden kautta. Jallinojan mielestä objektiivisia ja subjektiivisia perusteita ei voi erottaa toisistaan. Sillä objektiiviset perusteetkin usein valitaan sen perusteella, mikä on perheen kannalta eli subjektiivisesti tärkeää. Hänen mukaansa perhe on sosiaalinen yhteisö, jossa on vähintään kahden sukupolven edustajia. Lapsilla on tärkeä osa perheen yhtenäisyyden luomisessa. Perhetyypit ja ruokakunnat ovat eräs keino luokitella erilaisia perheitä. (Jallinoja 1985, 6 - 8.) Standardikäsitteen mukaan perhe on sopeutuva yksikkö, joka on välittävä tekijä yksilön ja yhteisön välillä (Cheal 1991, 4). Perheessä vallitsee vuorovaikutus ja yhteenkuuluvuus perheenjäsenten kesken (Nieminen 1987, 4).

Toisaalta voisi sanoa, ettei ole olemassa yhtä ainoaa tapaa ilmaista perhe, vaan on olemassa eri tapoja puhua perheestä. Tällöin ei ole tarpeellista selvittää perheenjäsenyyttä, funktioita tai fyysistä ulottuvuutta. Käytännöllisempää on selvittää kysymyksiä, jotka on sidottu vaihteleviin tilanteisiin perheen ymmärtämiseksi. Se miten perheestä puhutaan tekee perheen. (Tolkki-Nikkonen 1992, 13.) Perheen jokaisella jäsenellä voi olla oma erilainen perheensä, johtuen perheen erilaisista käytännöistä avioliiton solmimisesta ja avioerossa (Marin 1994, 21 - 22). Voidaan sanoa, että omat kokemukset määräävät käsitystä perheestä (Tolkki-Nikkonen 1990, 13.) Perheenjäsenet ovat liikkuvia, eivätkä niin sitoutuneita yhteen perhevaihtoehtoon kuin ennen.

Perhettä voidaan myös tarkastella individualistisen tai familistisen näkemyksen mukaan. Familistiseen näkemykseen kuuluu, että perheessä on paljon lapsia ja vanhemmat ovat solmineet avioliiton loppuelämäksi. Individualistisen käsityksen mukaan ihmisillä on oikeus etsiä sellaisiakin ratkaisuja, jotka uhkaavat perheen yhtenäisyyttä. (Jallinoja 1984, 57.) Toisin kuin usein ollaan ajateltu, ei perheen muuttuminen familistisestä yksilöityneempään suuntaan välttämättä ole huono asia. Yksilöitymiskehitys voi tuoda mukanaan sallivuutta ja joustavuutta eri perhemuotoihin ja sitä kautta voi syntyä yksilöityviä perheitä. (Virkki 1994, 6.) Perheet voivat muuttua yksilöllisempään suuntaan niin perheen rakenteiden kuin perheen toimintojen kautta. Opiskelijaperheiden olemassaoloonkin on voimut vaikuttaa valinnanvapaus toimia poikkeavasti ratkaisuihinsa. Tätä valinnanvapautta ovat mahdollistaneet muun muassa ne yhteiskunnan taloudellisten mahdollisuuksien tarjonnat, jotka mahdollistavat perheellisten opiskelun. Tällä hetkellä tilanne on muuttumassa. Määrärahojen väheneminen puhuisi etujen huononemisen puolesta, mutta koulutuspakko voi tuoda yllätyksiä mukanaan - ei taloudellisten helputusten muodossa, vaan opiskelijaperheiden lisääntymisenä taloudellisesta tilanteesta huolimatta.

Vielä nykyäänkin julkisen alueen instituutiot toimivat sopusoinnussa familistisen perheen kanssa ja edellyttävät sitä. Siinä miehellä on perheenelättäjän rooli ja naisella perheenemännän rooli. Täten perheeseen piiloutuu luonnollinen työnjako. Naisen kyky tuottaa uutta elämää vahvistaa luonnollista sukupuolten välistä työnjakoa. Tämä kuormittaa erityisesti naisen roolia. Miesten eri elämäalueet tukevat toinen toistaan paljon paremmin kuin naisten. Instituutiot asettavat erilaisia ehtoja sukupuolille, jotka vaikeuttavat erityisesti yksilöitymään pyrkiviä naisia. Perheessä mies pystyy uusintamaan ja kompensoimaan instituutioiden tuomia rasitteita paljon paremmin kuin nainen perhe tukeaan. Nykyäänkin perheissä vallitsee epätasapainoa sukupuolten välillä, mutta tasa-

arvo ja familistinen perheideologia vuorottelevat erilaisissa tilanteissa. (Nätkin & Kyllönen 1985, 135-136.)

Airaksisen (1994, 174 - 175) mielestä perheenjäsenten valtaoikeuksien väheneminen edesauttaa perheen avautumista yhteiskuntaan ja samalla perheen hajoamista. Valtaoikeus on valtaa päättää muiden ihmisten asioista. Hän ei usko, että moderneissa ja demokraattisissa perheissä isällä tai äidillä olisi etuoikeuksia toistensa suhteen. Etuoikeuden hän käsittää asiaksi, jossa etuoikeutettu on 'pakottanut' muut hyväksymään jonkun tietyn tilanteen. Hyväksyjille ei ole jätetty vaihtoehtoa tai se on huonompi kuin valittu vaihtoehto. (Airaksinen 1994, 174 - 175.) Äidin opiskeluun lähtö voi olla tällainen pakkotilanne muille perheenjäsenille. Äiti on pakottanut perheen valitsemaan kahden pahan välillä (esimerkiksi murjotus/opiskelu). Voi olla, ettei hän ole antanut edes vaihtoehtoja.

Opiskelijaperheet voidaan jakaa kahteen eri tyyppiin sen mukaan, opiskeleeko perheessä vain toinen vai molemmat. Jos perheessä opiskelee vain äiti, katsotaan sen olevan perheelle vähemmän 'haittaavaa' kuin miehen opiskellessa. Taloudellisessa mielessä tämä on usein totta, sillä miesten suuremman palkan menetys tuntuu enemmän kuin naisten palkan. Ansiotyössä käyvän miehen toimeentulolla on ratkaiseva merkitys perheen elättämiseen ja miehen vastuulle jää usein perheen elättäminen. Naisen opiskelua ei välttämättä nähdä yhtä tärkeänä kuin miehen työtä, vaan opiskelu voi joidenkin miesten mielestä olla jopa huvittelua. Perheen opiskelijaäiti on kotiäidin roolissa, joka hoitaa lapset ja kotityöt ja sopeuttaa opiskelunsa muihin perheen asioihin. Miehen ansiotyö voi vaatia ylitöitä tai muita erityisjärjestelyjä, jolloin kotona olevan opiskelijaäidin on joustettava miehen työn vuoksi. Miehen työ ja ura asetetaan usein etusijalle perheessä. Tällaisten perheiden äidit opiskelevat usein nopeasti, vähimmäisvaatimuksin, jotta pääsisivät työelämään ja kotielämä miehen työn kanssa olisi tasavertaisempaa. (Nätkin & Kyllönen 1985, 136-137.)

Sellaisissa perheissä, joissa molemmat vanhemmat opiskelevat, voi vastuunjaon ja lasten hoidon olettaa olevan tasapuolisempaa. Opiskelijamiehet ottavat enemmän vastuuta mm. lastenhoidosta ja joustavat perheen yhteisissä asioissa enemmän kuin työssäkäyvät miehet, mutta käytännön ja viime käden vastuu on näissäkin perheissä äideillä. Molempien opiskellessa ymmärretään paremmin opiskelua sekä ollaan tasavertaisia mm. tulojen ja tehdyn päivätyön suhteen. Toiminta on kummallakin samanlaista. Opiskelijan ja työtä tekevän toimia usein vertaillaan, jolloin opiskelu katsotaan laiskotteluksi. Usein kouluttamattomampi mies ei ymmärrä monivuotista yliopisto-opiskelua. (Nätkin & Kyllönen 1985, 137-138.)

3.3. Perhe ja roolit

Perhe luo, opettaa ja vahvistaa yhteiskunnan perusröoleja. Jokainen rooli vaatii perheenjäseneltä valmiuden hyväksyä rooli. (Esko 1981, 34). Miehillä on edelleen tehtävänään huolehtia perheen elatuksesta, sünä missä naisen tehtävänä on vastata

kotitöistä, avioliitosta ja vanhemmuudesta. Enimmäkseen käytäntöön ollaan tyytyväisiä, joskin kasvava joukko naisia toivoo muutosta. Vastaavat mahdollisuudet molemmille sukupuolille eivät yksin tuo tilanteeseen ratkaisua. Tilannetta vaikeuttavat käytännön seikkoja laajemmat yhteydet ja sukupuolisuuteen liittyvä monimutkaisuus ja vaikeaselkoisuus. (Thompson & Walker 1989, 864.)

Perhe on yksi yhteiskunnan sosiaalisista järjestelmistä, joka on altis kaikille yhteiskunnallisille vaikutuksille. Yhteiskunnan ulkoiset vaikutteet eivät kuitenkaan ennalta määrää perheen ja sen jäsenten keskinäisiä suhteita, vaan perheen sisäinen yhteistoiminta on nähtävä roolien ja vuorovaikutusten itsenäisenä sosiaalisena järjestelmänä. On tehty tutkimuksia, jotka selvästi osoittavat, että yksilön psykologiset kärsimykset olivat johdettavissa perheessä ongelmia aiheuttavista rooli- ja kommunikaatiomuodoista. Tämä korostaa perheen asemaa sosiaalisena järjestelmänä, jolloin perheestä on vaikea nostaa esille yksittäisiä asioita erilleen ilman yhteyttä koko systeemiin. (Sommer 1986, 46.)

Perheenjäsenten käyttäytymistä ohjaa ja rajoittaa muiden perheenjäsenten kohdistamat odotukset. Se, mitä sanomme persoonallisuudeksi, on melko pitkälle näiden muiden jäsenten odotusten tulos. Täten jokaisen perheenjäsenen persoonallisuus on juuri riippuvainen rooliin kytkeytyvistä vuorovaikutussuhteista. Näin sosiaaliset suhteet ja odotukset muovaavat käyttäytymistä. Perhe ja koko yhteiskunta voidaan nähdä erilaisten sosiaalisten asemien ja suhteiden järjestelmänä. (Sulkunen 1989, 156 - 157.) Perheen rakenteen muodostavat perhejärjestelmään kuuluvat erilaiset roolit. Kysymyksessä voivat olla erityiset sukupuoliroolit tai persoonallisuuden syvempi rakenne. Rooleja säätelevät ulkoapain tulevat tekijät ja persoonallisuuteen liittyvät tekijät. (Sommer 1986, 48.) Tutkimuksessa perheen roolit ovat tärkeässä asemassa. Perheiden rakenteiden perustana olevat roolit ovat joutuneet tapausperheissä ulkoapain tulevan säätelyn, äidin opiskelun, kohteeksi. Roolien avulla selvittää perheen sisäistä toimintaa; mm. kotitöiden jakautumista perheenjäsenten kesken, valtaa ja vastuuta perheen toiminnasta. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin äidin ja isän rooleja perheessä.

3.3.1. Äiti perheessä

Käsitykset naiseudesta ja äitiydestä ovat vaihdelleet yhteiskunnan tarpeiden mukaan. Yhteiskunnallinen tilanne on sanellut naisten paikan kodissa tai työelämässä. Naisia on siirretty työelämään ja pois työelämästä se mukaan, mikä kulloisenkin yhteiskunnallisen tilanteen mukaan on ollut tarpeellista. (Larson & Richards 1994, 49 - 50.) Äitiyttä pidetään kulttuurissamme tehtävänä, jonka hyvä hoitaminen edellyttää täydellistä omistautumista, täyden emotionaalisen ja kognitiivisen panoksen antamista. Äitiys nähdään biologisesti määriteltynä naisen ja vain naisen luonnollisena tehtävänä. Äitiyteen liitetään kaikkivoipaisuuden tunne. Äiti tyydyttää kaikki lapsen tarpeet ja vastaa näin lapsen onnistumisista, mutta myös ongelmista. Naisen biologian vuoksi lapset on aina liitetty enemmän äitiin kuin isään. (Nätkin & Kyllönen 1985, 73-74.)

Äidit pitävät kotitöitä ja lastenhoitoa heidän traditionaalisena roolinaan, eikä se tuota

tyydytystä. He saattavat tuntea kielteisiä tunteita, mutta vielä useammin he eivät tunne mitään. Kotityöt aiheuttavat turhautumisen tunteita kuten työelämäkin, mutta toisin kuin työstä, kotitöistä ei saa merkittäviä palkitsemisen tunteita. Äitien mielestä kotitöiden tekeminen ei ole vaihtoehtoista, se on pakollista ja tekemättä jättäminen aiheuttaisi syyllisyyden tunteita. (Larson & Richards 1994, 50 - 55.) Kotiäideillä äidin rooli dominoi heidän aikaansa, heidän muut roolit ovat statistin osassa. Kotiäidit tuntevat olonsa usein huonommaksi kuin ne äidit joilla on kodinulkopuolisia tehtäviä, poikkeuksiakin toki löytyy, mutta heilläkin ovat usein suurimmat ilonlähteet kodin ulkopuolelta. (Larson & Richards 1994, 61 - 62.)

Perinteisen käsityksen mukaan äitiyteen ja naiseuteen kuuluu halukkuus huolehtia muista. Nainen eikä varsinkaan äiti saa kieltäytyä siltä huolenpidolta, jota heiltä vaaditaan. Nainen on sosiaalistettu muu-keskeiseksi minä-keskeisyyden asemesta. Hänen tehtävänsä on helpottaa perheen elämään esimerkiksi sovittamalla perheenjäsenten konfliktit. Nainen ei saa liian itsekkäästi keskittyä omaan itseensä - ainakaan perheen kustannuksella. Äitiys on totaalinen rooli, jonka kautta naisesta tulee lapsikeskeinen. (Boss & Weiner 1988, 236 - 237.) Naiselle voi kuitenkin joskus olla terveellistä kieltäytyä huolehtimisesta. Jäykät roolimallit saattavat aiheuttaa hankaluuksia, jos toinen vanhemmista ei olekaan saatavilla. Tämän päivän laajempi käsitys äitiydestä vaikuttaa perheenkin elämään myönteisesti. (Boss & Weiner 1988, 241 - 244.)

3.3.2. Isän rooli

Miten on ymmärrettävissä, miksi jotkut isät ulkoisesta painostuksesta huolimatta perheenäidin raataessa opiskelun ja perheen vuoksi, eivät voi muuttaa omaa rooliaan enemmän velvoittavammaksi ja läheisemmäksi isänrooliksi? Äidin rooli nähdään nykyäänkin perheelle rakentavammaksi kuin isän rooli. Velvoittavan ja läheisen isän roolin luominen ja kehittäminen olisivat aikamme ydinperheen kaikkia osapuolia kehittävä tekijä. (Sommer 1986, 52-54.) Vieläkin isien ja lasten välinen kanssakäymistä rajoittaa isien työ, vaikka tilanne ei enää olekaan sama kuin muutama vuosikymmenen sitten. Isät haluavat olla lastensa kanssa ja olla hyviä vanhempia. (Larson & Richards 1994, 163.)

Isän rooli perheessä on usein elättäjän rooli. Ansiotyössä käyvä isä kokee usein perheen elättämisen riittävän ja on siten ansaitusti vapaa muista kodin töistä. Vaimon kanssa tasa-arvoisessa asemassa oleva mies (molemmat opiskelevat/ käyvät työssä) tekee kotitöitä enemmän kuin esimerkiksi ansiotyössä käyvä opiskelijavaimon mies. Vaikka isä osallistuu kotitöihin, on viime käden vastuu kuitenkin äidillä. Miehen ura ja menot ovat useammin etusijalla kuin naisen, eikä mies sopeuta omia menoja muun perheen toimintaan, vaan perhe ja lähinnä vaimo sopeuttaa perheen ja omat asiansa miehen menoihin. (Nätkin & Kyllönen 1985, 137-140.)

Isän rooliin kuuluu kulloisenkin tilanteen ulkoinen paine ja roolin sisäinen, persoonallinen kokeminen. Todellisuudella, jossa isä elää, on tärkeä merkitys käsitykselle itsestä ja isästä. Isän käsitys omasta roolista muodostuu hyvin pitkälle omista kasvuoloista ja

henkilökohtaisesta kehityshistoriasta. Nämä tekijät määräävät asenteen isänrooliin. Kehityshistoria ja nykyiset vaatimukset yhdessä muodostavat kunkin isän näkemyksen isänroolista. (Sommer 1986, 54-55.) Se, miksi äiti joutuu uhrautumaan perheelle useasti enemmän kuin isä, johtuu osaksi siitä, että mies haluaa enemmän vapauksia kodin ulkopuolelle kuin nainen. Miestä kiusaa hänen henkilökohtaisen vapautensa rajoittaminen. Tämä seikka aiheuttaa ristiriitoja perheen sisällä. Naiset ovat usein tyytymättömiä perheen tunne-elämään sekä miehen tapaan ilmaista ja käsitellä sitä. (Jallinoja 1985, 77.)

Tutkimusten mukaan mies pystyy yhtä läheiseen ja hellään suhteeseen lapsen kanssa kuin äiti. Isyyden ja äitiyden erottelu on tulevaisuudessa yhä enemmän keinotekoisien perustelujen varassa. Ongelmana ei ole ainoastaan asenteiden vaan myös minäkuvan muuttaminen. Kuinka paljon miehen tai naisen oma identiteetti sietää muutoksia, jotka pakottavat syvällisiin uudelleen arviointeihin? (Huttunen 1994, 60.) Uudenlainen isyys voi tuottaa myös uudenlaista miehisyttä. Miesten kova maailma voi muuttua siten, että yhä useampi mies sitoutuu isyyteen ja ymmärtää kotitöiden arvon. Monet miehet pitävät isyyttä syynä sille, että he ovat alkaneet tuntea itsensä vastuullisiksi ja aikuisiksi miehiksi. Tämän suuntainen kehitys on luultavasti erityisen mahdollista jaetussa vanhemmuudessa, joissa jakaminen ulottuu myös hoitokokemusten myönteisiin elämyksiin. (Huttunen 1994, 62 - 63.)

4 ÄIDIN OPISKELU PERHEEN ELÄMÄNVAIHEENA

Äidin opiskelu on tässä tutkimuksessa se tekijä, joka vaikuttaa perhesysteemin. Opiskelu on omalaisensa elämänvaihe, jossa on jotain samaa niin kotona työskentelemisestä kuin työelämästä. Seuraavaksi pohditaan opiskelua elämänvaiheena ja erityisesti äitiä opiskelijana. Lisäksi tarkastellaan opiskelun ja perheen välistä suhdetta.

4.1 Opiskelu väliaikaisena elämäntapana

Opiskeluaikaa voi pitää väliaikaisena elämäntapana, jossa pyritään saavuttamaan tavoitteena oleva tutkinto. Opintojen lopettamisen jälkeen siirrytään 'oikeaan' elämään, työelämään. Opiskelu onkin erilaista verrattuna muihin elämän ajanjaksoihin johtuen juuri siitä, että siihen kuuluu verrattain lyhyt aika, ja näin ollen tämän ajanjakson ongelmiin voi suhtautua suhteellisen rentoutuneesti. Onhan ongelmien loppuminen kuitenkin näkyvissä. Opiskeluaika ei onneksi ole pelkkää rahapulaa ja oppimisen ahdistusta, vaan sillä on omat hyvätkin puolensa, muiden muassa opiskelun joustavuus. Opiskelijoiden elämäntapa ja riippumaton sosiaalinen asema ovat mahdollistaneet opiskelijoille tietyn vapauden verrattuna ympäröivään yhteiskuntaan nähden. Opiskelijoilla on ollut mahdollisuus luoda oma erityinen tapa jäsentää omaa elämäänsä, koska opiskelun myötä arkielämän rakenteita on ollut mahdollisuus murtaa. Opintojen koulumaistumainen ja opiskelijoiden lisääntynyt työssäkäynti ovat kuitenkin tuoneet opiskelijoiden ja työssäkävien nuorten ajankäyttöä lähemmäs toisiaan. (Aittola 1992, 27, 37.) Opiskelu itsessään on alkanut muistuttaa tavallista palkkatyötä. Opiskeluun voikin suhtautua kuin työhön (Silvonen, Häyrynen, Perho & Kuittinen 1990, 38).

Useimmat opiskelijat opiskelevat normaalin työpäivän verran eli kahdeksan tuntia päivässä. Opiskelijoiden arkirytmiksi poikkeaa kuitenkin työssäkävien rytmistä, sillä opiskelijoilla on suurempi vapaus ohjata omaa ajankäyttöään kuin työssä kävijöillä. (Aittola 1992, 37.) Opiskelijaperheen kannalta opiskelun hyvänä puolena voikin pitää sen joustavuutta mm. ajankäytössä. Toisaalta opiskelua voi työn teon tavoin pitää irrallisena osana elämää, jolloin se ei häiritse perhe-elämää sen enempää kuin työkään. Opiskelijoiden aikatajunta rakentuu opintoihin kuluvaan ajan ja mahdollisen työssäkäynnin mukaisesti. Aikaa seurataan yliopiston oman lukukausirytmien mukaisesti. Aittolan (1992, 67) tutkimuksen mukaan haastateltavat halusivat tehdä selvän rajan opiskeluun menevän ajan ja vapaa-ajan välille. Opiskelu on omassa asemassaan, eikä se saa olla organisoiva tekijä. (Aittola 1992, 67.) Vapaa-aika ja opiskelu eroavat sisällöllisesti toisistaan. Opiskelu on muusta elämästä irtaantuva suoritus ja siihen suhtaudutaan tehokkaasti sekä pyritään nopeaan valmistumiseen. Opiskelua tärkeämpi asia on sen tuottama ura. (Silvonen ym. 1990, 40.)

Opiskelu-aika ei enää muodosta selvärajaista elämänvaihetta. Ns. klassisen opiskelijatyypin häviämistä näyttäisi edesauttavan mm. opiskelijoiden lisääntyvä työssäkäynti ja perheelliset opiskelijat. Toisaalta opiskelijoiden taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat haittaavat heidän identiteetin muodostumistaan ja täysi-ikäistymistään. Vaikka opiskelun alussa identiteetti ehkä onkin selvän tuntuinen, saattaa opintojen keskivaiheilla opiskelu- ja ajattelutapojen muuttuminen tuoda elämänsuunnitelmiin ja itsevarmuuteen epäselvyyttä. Opiskelu-aikaa voidaan pitää nuoruutta pidentävänä moratoriovaiheena. (Aittola 1992, 46 - 56.) Perheellisillä identiteetin muodostukseen vaikuttaa muiden asioiden mukana vanhemmuus. Kehittyminen isyyden ja äitiyden myötä vaikuttaa siihen, että vanhemmuuden myötä tulee olemaan eroja niin sanottujen vapaiden ja perheellisten nuorten välillä.

Opiskelijoiden elämismaailman tärkeimmät perusrakenteet muodostuvat heidän opiskelu- ja elämäntilanteesta. Näissä rajoissa opiskeluprosessi tapahtuu ja saa merkityksensä. Elämismaailman perusrakenteet muuttuvat jatkuvasti niin, että ne sekä hajaantuvat toisistaan että luovat uusia eri elämänalueiden kytkentöjä. (Aittola 1992, 65.) Saksassa on tapahtunut ajan kuluessa erinäisiä muutoksia opiskelijoiden elämässä; opiskelijat ovat vanhempia kuin ennen, yli puolet opiskelijoista elävät parisuhteessa ja työssäkäynti on lisääntynyt. Opiskelu ei sielläkään ole enää niin keskeinen osa opiskelijan elämää kuin ennen. (Huber 1987, 159 - 166.) Yliopisto ei enää ole opiskelijoiden keskeinen elämismaailman jäsentäjä, mikä on johtanut elämismaailman eri osien eriytymiseen toisistaan. Opiskelijoiden elämäntapa on yhä vaikeammin hahmotettavissa. (Aittola 1992, 46 - 56, 94.) Yliopiston pitäisi pyrkiä huomioimaan paremmin opiskelijoiden muita elämän alueita. (Huber 1987, 159 - 166.)

Perheelliset opiskelijat ovat yksi esimerkki opiskelun monimuotoisuudesta. Opiskelevat isät ja äidit kertovat siitä, ettei opiskelu edellä aina perhe-elämää. Tilanne voi olla myös toisinpäin. Uudelleen kouluttautuminen, työelämän haasteet ja parantunut aikuisopintojärjestelmä luovat edellytyksiä aikuisopiskelijoille.

4.2. Opiskeleva äiti

Opiskelijaäidit voivat mielessään olla ylpeitä kahden taakan hoitamisesta yhtäaikaan. Jo agraariperinteen ajoilla naisen täytyi olla vahva sekä henkisesti että fyysisesti, josta suomalaisen naisen sisukkuus on säilynyt näihin päiviin saakka. (Nätkin & Kyllönen 1985, 68.) Opiskelijaäidin jakaessaan niukkaa aikaansa on äidillä mielessään opiskelu ja siihen liittyvät tavoitteet ja toisaalta lapsen ja perheen etu. Naisten sosiaalinen työ on usein välttämätöntä mutta näkymätöntä. Äidin vastuurationalisuus opiskelusta, lapsesta ja perheestä sisältää voimakkaan moraalisen latauksen. Juuri vastuu on se, joka auttaa naisia jaksamaan. Äidin yksilöllinen tavoite, opiskelu saattaa herättää syyllisyyden tunteita, jos tavoitteet ovat ristiriidassa perheen muiden asioiden kanssa. Kriisitilanteissa opiskelijaäiti syyttää itseään, kun on itse valinnut tilanteensa. (Nätkin & Kyllönen 1985, 72-73.) Opiskelijaäidin kaksijakoinen tilanne ei johdu pelkästään kahdesta eri maailmasta, perhe- ja opiskelumaailmasta, vaan myös taustalla olevista stereotyyppisistä ideologioista.

Sukupuolten välinen työnjako ja viime käden vastuu lapsesta ovat aina kuormittaneet enemmän naista kuin miestä. (Nätkin & Kyllönen 1985, 73.)

Opiskelu ja perhe-elämä on sovitettava yhteen äidin parhaalla katsomallaan tavalla. Perheessä, oli perheen isä ansiotyössä tai opiskeli, äiti joustaa omista menoistaan ja opiskelustaan eniten. Huolimatta opiskelijaäidin antautumisesta perheelle ja joustamisesta, opiskelijaäidit katsovat opiskelun mahdollistaman joustavuuden ja vapaamman ajankäytön kuin ansiotyössä olevan suuri etu. Tilanteiden vaihtelevuus koetaan mielekkäänä. Joustavuus ja kiinteiden lukujärjestyksien puuttuminen vaatii kuitenkin tarkkaa ajankäytön suunnittelua ja organisoimista. Opiskelijaäiti olisi syvässä ristiriidassa, jos hän ei strukturoisi ajankäyttöään. Niinpä opiskelu ja äitiys on selkeästi erotettava toisistaan. Päivä on jaettava opiskelun, lasten ja miehen kesken. (Nätkin & Kyllönen 1985, 82-85.) Tämä ajankäytön strukturointi onkin äidin ongelmista selväpiirteisimmän. Ongelma näkyy nimenomaan ajan puutteena. Omille harrastuksille, perheelle tai ystäville ei ole tarpeeksi aikaa. Lisäksi itse opintojen suorittaminen saattaa kärsiä ajanpuutteesta. (Korhonen 1996, 263 - 266.)

Opiskelijaäitien päivärytmi noudattaa hyvin pitkälle palkkatyön ja -rytmin normeja. Tästä selvimpänä piirteenä ovat opiskeluajan selvä erottuminen vapaa-ajasta. Perhe-elämä rytmittävät paljon ihmisen biologiset rytmit. Näiden sekä mahdollisesti perheenisän työ määrittävät joka päiväistä elämää. Tähän kaikkeen on opiskelevan äidin sovitettava oma opiskelunsa. Palkkatyön rytmiä muistuttaa opiskelijaäidin elämä myös siinä suhteessa, että lapsille on järjestettävä päivähoito. Päivähoitojärjestelmä on luonut edellytykset äidin opiskelulle. Äiti voi ottaa vapaata muutamaksi tunniksi päivässä äitiyden tehtävistä ja saattaa opintoja tällöin eteenpäin. Päivähoitojärjestelmä ei kuitenkaan poista kaikkia ongelmia lastenhoidon suhteen, vaan äiti joutuu kehittämään erilaisia tapoja tilanteista selviämiseksi. (Nätkin & Kyllönen 1985, 80-81.)

Opiskelijaäidin mielessä on selvästi tietoisuus opiskelun vaatimuksista. Kiire valmistua aiheuttaa paineita tenttimään ja etenemään opinnoissa. Vastuu lapsista ja kotitöistä pyörii mielessä opiskellessakin. Moni aikuisopiskelija opiskeleekin vain kodin ulkopuolella, kuten yliopistojen kirjastoissa, jotta kotiin liittyvät asiat unohtuisivat opiskelun ajaksi. Selvä perheasioiden rajaaminen opiskeluasioista tuottaa parhaita tuloksia. (Nätkin & Kyllönen 1985, 87-88.) Sinä aikana, joka on varattu opiskelulle, pitäisi pyrkiä opiskelemaan intensiivisesti. Myös opiskelu tavoitteista tinkimällä voi pyrkiä hillitsemään kiirettä ja kiireen aiheuttamaa stressiä. Perheen kotitöiden suorittamisen jakaminen enemmän tasa-arvoisesti lisää myös opiskelijan aikaa. (Korhonen 1996, 266 - 277.)

Ajankäytön jaksottelemisen eri tehtävien (esimerkiksi opiskelu, kotityöt) mukaan lisää työskentelyn tehokkuutta (Korhonen 1996, 267). Opiskelijaäidin opiskelu onkin hyvin intensiivistä. Opiskeluaikaa ovat ne tunnit, jotka lapset ovat hoidossa tai illalla lasten nukkumaan menon jälkeen. Opiskelijaäidit käyttävät aikansa hyvin tarkkaan opiskeluun ja katsovatkin, että yksinäisillä opiskelijoilla kuluu opiskeluaikaa liian paljon huvitteluun. Opiskelijaäidit eivät voi moraalisestikaan käyttää lapsista vapaa-aikaa muuhun kuin opiskeluun. Äidin jokainen vapaa tunti tai hiljainen hetki on käytettävä tehokkaasti opiskeluun. (Nätkin & Kyllönen 1985, 91-94.)

4.3. Opiskeleminen ja perhe

Perheelliset opiskelijat ovat tulleet jäädäkseen ja heidän määränsä voi olettaa lisääntyvän. Tällaiset useampi rooliset opiskelijat voivat luoda monia etuja yliopistolle, koska heillä on voimakas motivaatio, paljon elämäkokemusta ja kehittyneet selviytymiskeinot. (Home 1992, 26.) Viinamäki (1993, 27) jakaa opiskelijaperheet ammattiin hakeutujiin ja ammatin vaihtajiin. Ammatin vaihtajilla on keskeytynyt ammattiin valmistava peruskoulutus, vanhentunut ammatillinen koulutus tai työkokemuksen kautta hankittu ammatti. Ammattiin hakeutujalla ei ole ammatillista peruskoulutusta eikä kokemuksen tuomaa ammattia. (Viinamäki 1993, 27 - 28.) Aikuisten opiskelupäätöksiin ja opiskeluun vaikuttaa paljolti elämän eri alueet, jotka ovat erilaisia perheiden taustojen mukaan. Siten ammattiin hakeutujien ja ammatin vaihtajien erilaiset elämäntilanteet antavat eriävät puitteet opiskeluelämälle. (Viinamäki 1993, 39.) Tämän tutkimuksen haastateltavien joukossa oli molempia. Kaksi äitiä opiskeli ensimmäistä ammattiaan. Samoin kolmas äiti, jolla kuitenkin oli jo työkokemuksen kautta hankittu toimistosihteerin ammatti.

Naisilla ei taloudellisen tilanteen kohentaminen ole opiskelun päätavoite, vaikka sen merkitystä ei väheksytä (Keskitalo-Foley 1993, 76). Miehet sen sijaan pyrkivät muuttamaan työmarkkina-asemaansa ja samalla taloudellista tilannetta opiskelun avulla. Tosin nykyisin miehetkin ottavat enemmän huomioon myös perheen kokonaistilanteen opiskelupäätöstä tehdessään. (Viinamäki 1993, 124, 131.) Opiskelupäätöksen tekemiseen vaikuttavat eri tekijät naisten ja miesten välillä. Laaja ja suppea vastuurationaliteetti perhettä kohtaan ja erilaiset strategiat ts. muutos- ja mukautumisstrategia ovat eräitä näistä tekijöistä. (Viinamäki 1993, 124.) Kotitöiden uudelleenjakoon opiskeluaikana vaikuttaa puolison työllisyys tilanne, ikä ja erilaiset asenteet sekä toimintamallit (Viinamäki 1993, 142).

Yleensä perheet eivät ole halukkaita suuriin erityisjärjestelyihin. Jos käytännön järjestelyt eivät onnistu oman perheen kesken, opiskelemaan ei välttämättä lähdetä. (Nieminen 1990, 84.) Aikuisopiskelu vaatii perheenjäseniltä uudenlaista suuntautumista ja sopuratkaisuja perheen sisäisen työnjaon, kotitöiden sujumisen ja yhteisen vapaa-ajan onnistumiseksi (Viinamäki 1993, 137). Opiskeluun lähettäessä taloudellinen turvallisuus täytyy olla selvillä. Se, onko kummallakaan vanhemmista töitä sekä lasten lukumäärä vaikuttavat opiskelemaan hakeutumiseen. Aikuisopintotuki on olemassa, mutta se on riittämätön kattamaan opiskelusta aiheutuvia kustannuksia. (Viinamäki 1993, 132.) Opiskelu aiheuttaa näin myös rahankäytössä erityisjärjestelyjä.

4.3.1. Perheen kotityöt ja vapaa-aika

Kotitöiden merkityksen pohtiminen on tärkeää, koska vanhempien välisiä konflikteja useimmiten aiheuttavat kotityöt (Larson & Richards 1994, 125). Konflikteilla on yhteys perheen onnellisuuteen ja sopeutumiseen. Perheenäitien ansiotyössä käyminen yleistyi 1960 - luvulla ja siitä lähtien on keskusteltu perheen sisäisestä työnjaosta. Nainen alkaa ottaa vastuuta perheen elättämisestä miehen tavoin, jolloin tuli ajankohtaiseksi perheen tasa-arvo. Kun nainen osallistui kotitöiden lisäksi ansiotyöhön, tasavertaisuuden nimissä tulisi miehen osallistua myös kotitöihin. (Nätkin & Kyllönen 1985, 94.)

Opiskelijaperheissä kotityöt jaetaan hieman keskimääräistä tasaisemmin kuin ansiotyössä käyvien perheissä. Opiskelijaäidit edellyttävät miehiltään osallistumista kotitöihin ja jakavat ne sekä lapsenhoidon melko tasaisesti. Miesten tehtävänä on usein tiettyjä tehtäviä, kuten ruoanlaitto, kaupassa käynti ja lastenhoito. Vaikka miehet osallistuvat kiitettävästi kotitöiden tekemiseen, sanovat naiset tekevänsä kuitenkin hieman enemmän kuin miehet. (Nätkin & Kyllönen 1985, 94-95.) Kotitöihin osallistujia löytyy vähiten niiden miesten joukosta, jotka ovat identifioineet itsensä pääasialliseksi taloudellisen vastuun kantajaksi. (Larson & Richards 1994, 38.)

Kotitöiden määrän lisäksi voidaan tarkastella vastuuta kotitöistä. Tällä tarkoitetaan vastuun tuntemista sekä vastuun ottamista kotitöiden sujumisesta. Perheissä, joissa molemmat opiskelevat, on vastuun ottaminen tasaisempaa kuin niissä perheissä, joissa mies käy työssä ja äiti opiskelee. Opiskelijaäitien mielestä viime käden vastuu asioista on kuitenkin heillä. Näin on myös molempien vanhempien opiskellessa, vaikka vastuun jakamiseen on samanlaiset mahdollisuudet. Miesten osallistuminen kotitöihin on lähinnä äidin auttamista, mutta asioista huolehtiminen ja vastuun kantaminen seurauksista on äidillä. Vastuun kantaminen näkyy äideillä yöheräämisinä, vaatteista ja ruoasta huolehtimisena. Äiti on se, joka huomaa kodinhoidolliset tarpeet ensimmäisenä. Opiskelijaäidit identifioituvat enemmän perheeseensä kuin miehet ja äidit näkevät tekemänsä toiminnot kokonaisvaltaisesti perheensä hyväksi. Miesten tehdessä kotitöitä, he eivät näe kodinhoidon kokonaisuutta. (Nätkin & Kyllönen 1985, 71 - 95, 138.)

Miehet suhtautuvatkin kotitöihin merkittävästi positiivisemmin kuin naiset. Syynä voi olla se, että miehet tekevät miellyttävämpiä kotitöitä kuin naiset. (Larson & Richards 1994, 39.) Toinen tekijä on se, että miehillä on enemmän valinnanvapauksia sen suhteen tekevätkö he ja mitä kotitöitä he tekevät eli heille kotityöt eivät ole velvollisuuksia siinä mielessä kuin ne ovat äideille. He pitävät toimintaansa enemmänkin lahjana perheelle kuin velvollisuuden suorittamisena. Usein heidän hyväolonsa on jatkoa hyvänolon tunteelle ennen kotitöitä. (Larson & Richards 1994, 40.) Miesten vastuu jää usein perheen elättäjäksi. Iltaisin voi olla työhön liittyviä menoja, jolloin kotityöt jäävät äidin tehtäväksi. Tasavertaisissa tilanteissa miehen menot usein voittavat. Miehillä ei ole kehittynyt sellaista vastuurationalista ajattelua kuin naisilla. Naiset luopuvat omista menoistaan sen tähden, että lapsilla ja perheellä olisi turvattu olo. (Nätkin & Kyllönen 1985, 96 - 98.)

Naiset ovat muuttuneet traditionaalisista kotiäiti tyypeistä työssäkäyviksi naisiksi ja

samanaikaisesti miehet eivät kuitenkaan ole muuttaneet asenteitaan kotitöihin samassa mittakaavassa. Vaikka isä auttaisikin kotitöistä, niin vastuu niistä on usein äideillä. Ongelmaan ratkaisuja ovat esimerkiksi kotitöiden tason laskemien tai se, että tasa-arvon vaatimuksiin ei perheen mielestä ole tarpeellista vastata. (Portner 1983, 172 - 173.) Tilanteen helpottamisen perusidea on saavuttaa kodin ja työn (tai kodin ja opiskelun) välinen tasapaino. Keinoja tasapainon saavuttamiseksi on useita. Vanhemmat voivat pyrkiä saavuttamaan yhteisymmärryksen kodin ja työn päämääristä, ja toisaalta heidän täytyy olla valmiita joustamaan niistä tarpeen mukaan. Työ ja koti roolien erottaminen toisistaan vähentää tehtäviin kuluvaan aikaa, kuten myös kykenevyys delegoida tehtäviä muille perheen jäsenille ja apuvoimille ja ulkopuolisen avun vastaanottaminen. (Portner 1983, 173 - 174.)

Mikä saa äidit sitten jaksamaan päivästä toiseen? Opiskelijaäidit ovat suhteellisen tyytyväisiä tilanteeseen, sillä heidän mielestä miehet tekevät kiitettävän paljon kotiöitä verrattuna esimerkiksi heidän omiin isiin ja muihin, ansiotyössä käyviin miehiin. Vaikka äidit sanovat olevansa tyytyväisiä, sanovat he tilanteen olevan myös melko raskas. Tilanteen palkitsevuus ja se, että äideillä on perheen ohjat käsissä, jolloin perhe toimii heidän pätevyysalueena, auttaa selviytymään jokapäiväisestä elämästä. Opiskelijaäidit saavuttavat kuitenkin hyvin tasapainon opiskelun ja perheen välille. Tämä on vaatinut äideiltä paljon asioiden järjestelemistä, intensiivistä ajankäyttöä sekä oman ajan antamista koko perheen hyväksi. (Nätkin & Kyllönen 1985, 98-101.) Äidin tyytyväisyys valintaansa, käykö hän töissä tai jääkö kotiäidiksi, vaikuttaa lapsiin enemmän kuin itse päätöksestä seuraava käytännön vaikutus. (Portner 1983, 171). Opiskelu sijaitsee näiden kahden valinnan välimaastoon. Voidaan olettaa, että opiskelunkin yhteydessä äidin tyytyväisyys vaikuttaa lapsiin enemmän kuin itse opiskelu käytännössä.

Illat ja viikonloput äidit ovat usein omistaneet perheelle ja kodille. Silloin tehdään kotityöt ja ollaan yhdessä koko perheen kanssa, leikitään, luetaan kirjoja ja keskustellaan. Vapaa-ajasta äiti pyrkii antamaan mahdollisimman paljon aikaa lapsille, koska yleensä opiskelevilla, aktiivisilla äideillä tieto vanhempien merkityksestä lapsille on selvillä. Opiskelijatoimintaan äidit ottavat harvoin osaa. Muutenkin henkilökohtainen vapaa-aika on niukkaa. Useat kotityöt koetaan vapaa-ajan vietoksi. Kodin ulkopuolisista harrastuksista tingitään. Kodista ja lapsista on vaikea irrottautua ja elämä kietoutuu perheen ympärille. Opiskelu katsotaan kodin ulkopuoliseksi 'harrastukseksi', jolloin muuta ei enää niin kaivatakaan. (Nätkin & Kyllönen 1985, 88-91.) Toisaalta opiskelun haitaksi voi muodostua se, ettei vapaa-aikaa rentoutumiseen ole lainkaan (Home 1992, 10).

Opiskelemisen ja perhe-elämän yhteen sovittamisessa ongelmallista on ajanpuute, joka tuntuu kaikilla elämisen alueilla. Opiskelun epäsäännölliset aikataulut toivat etujensa myötä myös haittoja, sillä aikataulun muodostaminen on hankalaa, kun tapahtumat ovat epäsäännöllisiä. (Korhonen 1996, 263.) Amerikkalaisten miesten keskuudessa tehdyn tutkimuksen mukaan miesten kotona viettämästä ajasta suurin osa kuluu vapaa-ajan toimintojen parissa. He todennäköisemmin valitsevat vapaa-ajan toiminnoksi lukeutuvia asioita kuin kodin vaatimuksiin liittyviä. (Larson & Richards 1994, 32 - 33.)

5 SYSTEEMIAJATTELU - PYRKIMYS TASAPAINOON

Systeemiteoria on tämän tutkimuksen punainen lanka, ja se on toiminut viitekehyksenä tutkittaessa opiskelija perhettä. Seuraavassa kappaleessa esitetään systeemiteorian perusteita ja sen käyttöä tutkittaessa perhettä.

5.1 Systeemiajattelun perusteita

Systeemiajattelu on tietystä näkökulmasta tehtyä ajatustyötä, jolla pyritään ymmärtämään kokonaisuuksien välisiä suhteita (Keloharju 1989, 7). Systeemiajattelun näkökulmina ovat mikro-, yksilö -ja joukkonäkökulma. Mikronäkökulmassa reaali maailma kuvataan mallilla, yksilönäkökulmassa tutkitaan yksilöiden käyttäytymistä tietyissä tilanteissa ja joukkonäkökulmassa kiinnostuksen kohteena on yksilöiden muodostama yhteisö. (Keloharju 1989, 15.) Systeemiajattelua on olemassa eri suuntauksina. Parhaiten perheen tutkimukseen käy pehmeä systeemiajattelu sen holistisuudesta, joustavuudesta ja kvalitatiivisuudesta johtuen. Pehmeä systeemiajattelu perustuu käsitykseen, että erilaisten näkemysten yhdistelmä, synteesi löydetään keskustelemalla. Pehmeässä systeemiajattelussa havaitsija on samalla osana reaali maailmaa ja tarkkailijana. Havaitsijan ja reaali maailman vuorovaikutuksesta seuraa oppimisprosessi, joka kehittää reaali maailman tulkintaa. Havaitsija osallistuu siis hänen ymmärrystä lisäävään toimintaan ja tapahtuvasta muutosprosessista tulee tutkimuskohde. Reaali maailman malli luo ainoastaan pohjaa keskustelulle, joten mallin ei tarvitse olla reaali maailman kuvaus, mikä ei olisi edes käytännössä mahdollista. (Keloharju 1989, 18 - 19, 48.)

Systeemitieteen tiedon hyväksikäyttö ja hankintakeinot jakaantuvat kolmeen osaan, systeemisovellukseen, systeemiaalyysiin ja systeemiteoriaan. Systeemisovelluksessa korostetaan usein kvalitatiivisia tekijöitä ja ihmisen roolia. Systeemisovelluksen lähtökohdiana on usein ongelmallinen tilanne, johon liittyvät tulokset eivät ole testattavissa formaalisin menetelmin. Tuloksia ei voi myöskään soveltaa yleisesti. Systeemiaalyysikin rajoittuu yksittäisen ilmiön seikkaperäiseen tutkimiseen, mutta tässä systeemitieteen osaluueessa tulokset ovat testattavissa. Systeemiaalyysin alueeseen kuuluu myös systeemimetodologian kehittäminen. Kolmas systeemitieteen alue, systeemiteoria, kokoo erilaisista ilmiöistä reduktionlistisin menetelmin saatuja empiirisiä tuloksia. Systeemiteoria pyrkii selittämään ja ymmärtämään johonkin määrättyyn joukkoon kuuluvia systeemejä. (Keloharju 1989, 7 - 10.) Systeemiteoria pyrkii määrittelemään ne tavat, joiden mukaan systeemin osat ovat organisoituneet ja millaisissa keskinäisissä suhteissa ne ovat. Lisäksi systeemiteoria pyrkii kuvailemaan tyypillistä käyttäytymistä, mitä systeemi tuottaa. (Vetere 1987, 19.) Systeemin yleinen teoria pyrkii selittämään isomorfien avulla itse

systemisyttä. Isomorfit tarkoittavat tässä rakenteiden, mekanismien ja prosessien luontaisia tyyppejä, jotka näyttävät olevan yhteisiä erilaisille systeemeille. (Keloharju 1989, 7 - 10.)

Systeemiteoria on tiettyssä mielessä yleinen teoria eli metateoria. Systeemiteorian avulla on osallistuttu monen erilaisen alan tutkimustiedon tuottamiseen, joissa on tarkasteltu systeemisiä kokonaisuuksia. Systeemiteoria on siis metateoria siinä mielessä, että se on käyttökelpoinen eri tieteenalojen välillä, koska erilaisilla systeemeillä on tiettyjä yhteisiä ominaispiirteitä. Puhtaaksi metateoriaksi sitä ei kuitenkaan voitane kutsua, sillä kullekin tutkimusalalle on ollut tarpeellista kehittää erityisteorioita systeemiteorian puitteissa. Systeemiteorian alkuperä on biologian tutkimuksessa, ja sen syntymään ovat vaikuttaneet myös kybernetiikka ja informaatioteoria. (von Wright 1985, 243 - 246.) Systeemiajattelu on ominaista erityisesti kaupallisille aloille, missä pyritään saavuttamaan konkreettista hyötyä mm. selvittämällä edullisin tapa johtaa yritystä tai tehdä tavoitesuunnitelmia (mm. Keloharju 1989). Systeemiajattelua on käytetty myös psykologisissa tutkimuksissa ja tutkimuksen kohteena ovat olleet muunmuassa perheet (esim. Boss 1988; Hoffman 1985). Tutkimus on silloin usein ollut terapeutista luonteeltaan.

Keloharju (1989, 1-2) on määritellyt systeemin kolmella eri tavalla. Rakenteeseen perustuvan määritelmän mukaan systeemi koostuu osista ja niiden välisistä riippuvuus-suhteista. Tarkoitukseen perustuvan määritelmän mukaan systeemi on muutosprosessi, jonka suuntauksella pyritään saavuttamaan annettu tavoite. Edelliset määritelmät yhdistyvät tietoisuuteen pohjautuvassa määritelmässä, jonka mukaan systeemi on havaitsijan mielikuva osien ja niiden välisten riippuvuuksien muodostamasta kokonaisuudesta. Havaitsijan näkökulmaan perustuen välittyy havaitsijan näkemys systeemin tarkoituksesta. (Keloharju 1989, 1 - 2.) Viimeisin määritelmä on yhteneväinen yleisesti käytetyn määrittelyn kanssa, jossa systeemi kuvataan kokonaisuudeksi, jonka tila muodostuu systeemin osista ja näiden osien välisistä suhteista. Tarkastelun kohteena ovat yksilöiden väliset suhteet eivätkä pelkästään yksilöt. Systeemi on tällöin enemmän kuin osatekijät yhteensä. (mm. von Wright 1985, Hanson 1995) Systeemiä voi tarkastella subjektin asemesta myös prosessina, toimintana; systeemissä olevien ihmisten toimintana (Chubb 1990, 169 - 172).

Systeemiä voidaan kuvailla neljän käsiteparin avulla; rajoittunut/kompleksinen, mekaaninen/systeeminen, yksitavoitteinen/monitavoitteinen ja suljettu/avoin. Näistä ihmistieteiden tutkimuskohteisiin sopivat kompleksisuus, systemisyys, monitavoitteisuus ja avoimuus. Kompleksisuus johtuu systeemin osista ja niiden välisistä suhteista sekä on systeemin perusominaisuus ja kuvaa hyvin myös perhesysteemiä. Systemisyydellä ilmaistaan sitä, että systeemin osien välillä vallitsevat ominaisuudet on tärkeitä. Perhesysteemissä tällaisia systeemin osien eli perheenjäsenten välillä olevia ominaisuuksia ovat esimerkiksi tunteet. Monitavoitteisella systeemillä on useampi tavoite, jotka voivat olla keskenään ristiriidassa, kuten usein on esimerkiksi perhe-elämässä. Avoimessa systeemissä on runsaasti vuorovaikutusta ympäristön kanssa, ja perheellä on väistämättä vuorovaikutusta ympäristön kanssa. (Keloharju 1989, 2, 11 - 12.) Avoin systeemi voi säilyttää tasapainonsa joko mukautumalla, tai toisin kun suljettu systeemi, muuttamalla. Näillä keinoin avoin systeemi säilyttää harmoniansa sekä sisäisesti, että

vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, kun suljettu systeemi omaa vain yksinkertaisen syy/vaikutus suhteen ympäristöön (Vetere 1987, 23.) Hanson (1995,27) on määritellyt systeemin juuri muutoksen kautta. Jos systeemin jokin osa muuttuu, muuttuu systeemikin (Hanson 1995, 27).

5.2 Perhe systeeminä

Systeemiteoriassa painotetaan kokonaisuutta osien asemesta ja kehämäistä kausaliteettia lineaarisen asemesta. Systeeminen malli perustuu palautteen merkityksen korostamiseen. (Pihlajarinne 1987, 91.) Systeemiteoriaan pohjautuvista perheteorioista tunnetuin on Milanolainen koulukunta. Heidän hypoteesinsa on, että perhe on itseään säätelevä systeemi, johon vaikuttaa yrityksen ja erehdyksen kautta muotoutuneet säännöt. Säännöt, jotka ovat vain tietylle perheelle ominaisia, pitävät perhettä koossa. Perheessä, jossa on erilaista käyttäytymistä, pysyy koossa näiden erilaisten sääntöjen avulla. (Pihlajarinne 1987, 91 - 92.) Äiti, joka opiskelee, käyttäytyy eri tavoin kuin kotiäiti tai työssä käyvä äiti. Jos näin voidaan ajatella, niin silloinhan opiskelijaperheellä voi olla muista perheistä eroavat säännöt ja eri tavat säilyttää perheen yhtenäisyys.

Perhettä pidetään avoimena systeeminä, jolla on vuorovaikutusta ympäristön kanssa (Ward 1995, 630). Systeeminä se on laajempi kuin yksi ihminen, mutta on kuitenkin tarpeeksi kiinteä tarjoamaan tutkimuskelpoisen kokonaisuuden. (Hoffman 1985, 25 - 27.) Perhesysteemi ei ole pelkästään sen jäsenet, vaan mukaan kuuluu jäsenien väliset suhteet ja heidän muistonsa, toiveensa ja pelkonsa (Boss 1988, 16). Emootioilla eli tunteilla itsellään onkin merkittävä vaikutus systeemiin. Tunteilla voidaan selittää, miksi systeemissä tapahtuu mitä tapahtuu, vaikka se ei rationaalisesti ajateltaessa heti selviäisikään. Joka tapauksessa perhesysteemissä jäsenten yhteiset ja jaetut tunteet tekevät perheestä enemmän kuin osiensa summan. (Hanson 1995, 106 - 109.) Niin äitien kuin isienkin päivittäiset kokemukset vaikuttavat heidän perhesuhteisiinsa ja perhesysteemiin kokonaisuudessaan (Larson & Richards 1994, 77). Lisäksi vanhempien keskinäinen suhde vaikuttaa perheen emotionaaliseen tilaan (Larson & Richards 1994, 108).

Perhesysteemiteoria kohdistaa huomion perheenjäsenten rooleihin ja huomioi kulttuuristen variaabelien vaikutusta perheeseen (Falicov 1988, 31).

Systeemiin liitetään ominaisuus, jonka mukaan systeemi pyrkii tasapainoon. Perheilläkin tuntuu olevan taipumusta pysyä entisellään, olemassa olevassa tasapainossa, vaikka tarvetta muuttumiselle olisikin (Boss 1988, 16). Von Wrightin (1985, 243 - 246) mukaan perhesysteemin tavoitteena on enneminkin mukautuva sopeutuminen, jonka voi kyllä käsittää tasapainotilan etsimisenä. (von Wright 1985, 243 - 246.) Sillä systeemi hakee muutoksen avulla tasapainoa olkoonkin, ettei se ole sama kuin ennen muutosta. Toisaalta voidaan sanoa, että perheillä on useita tasapainotiloja riippuen perheen sisäisistä ja ulkoisista tekijöistä (Ward 1995, 631). Eräs teorialle olennainen systeemin suhteen muoto on osien keskinäinen ja ulospäin suuntautuva säätely (ns. itsesäätely). Säätelyn tarvitaan viestintää, jolla myös on tärkeä asema systeemiteoriassa. Systeemi tarvitsee itsesäätelyä

ja viestintää, kun se pyrkii saavuttamaan tavoitteensa - tasapainon. (von Wright 1985, 243 - 246.)

Perhesysteemin piirteitä ovat muunmuassa perheen yhteenkuuluvuus, sopeutuvuus ja viestintä. Näiden eri perheen piirteiden sisällä voi perhe muuttua. Perheen yhteenkuuluvuus kuvaa perheenjäsenten yhteyttä tai erossa oloa, joka voi vaihdella sitoutumattomuudesta kietoutuneeseen. Se näkyy esimerkiksi perheen rajoissa, liittoutumisissa ja päätöksen teossa. Sopeutuvuus keskittyy siihen, missä laajuudessa perhe on joustava ja valmis muutokseen. Sopeutuvuus voi vaihdella jäykästä kaoottiseen ja se näkyy esimerkiksi perheen säännöissä ja rooleissa. Viestintä kuvaa jäsenten keskinäistä kommunikointia. Kommunikointitaidoissa tunteiden jakaminen perheenjäsenten kesken on joko onnistunutta tai vähemmän onnistunutta. (Olson 1988, 59 - 62.) Tiedon siirtäminen on myös tärkeää kontrollin kannalta. Systeemin hallinta riippuu tiedon siirtämisen ja säilyttämisen onnistuneisuudesta. (Vetere 1987, 24.) Tässä tutkimuksessa keskitytään lähinnä perheen kykyyn sopeutua ja siinä erityisesti perheen roolien sopeutumiskykyyn. Lisäksi tarkastellaan hieman myös yhteenkuuluvuutta, jolla on usein vaikutusta sopeutumiskykyyn.

Tärkein perhesysteemin funktio on olla välittäjänä sisäisten ja ulkoisten muutosten välillä ja muutospaineiden ja systeemin käyttäytymisen välillä (Vetere 1987, 29). Perheelle systeeminä on oleellista säilyttää rajansa säilyäkseen (Boss 1988, 83). Tässä tutkimuksessa perhe on systeemi, joka koostuu sen osista eli jäsenistä ja suhteista, joita mm. roolit ilmentävät.

Pääongelmia systeemiteoriassa on puute riittävästä systeemin analyysin ja synteessin metodeista. Systeemin periaatteiden säännöt eivät ole formuloitu hyvin. (Vetere 1987, 27.) Perhe systeemin liittyy rajoittuneisuus, joka johtuu perhesysteemiin liitetystä kehämäisyydestä. Kehämäisyydestä johtuen on vaikea selvittää, mikä on vaikuttanut mihinkin. (Ward 1995, 635.) Kehämäisyyttä on esimerkiksi se, että perheenjäsenet vaikuttavat kaikkiin muihin jäseniin, niin että vaikutuksen alku ei ole näkyvissä. (Larson & Richards 1994, 199.) Tässä tutkimuksessa kuitenkin vaikutus, äidin opiskelu, on tiedossa. Se on asetettu kehän aluksi jo tutkimuksen alussa.

Systeemi teorialla on myös vaikeuksia selittää yhteyttä systeemin järjestyksen tai sen puuttumisen välillä. (Ward 1995, 635.) Systeemiteorian suhde abstraktin teoreettisen rakenteen ja empiiristen tosiasioiden välillä on heikko, erityisesti tutkittaessa humaania ilmiöitä (Vetere 1987, 27.) Esimerkiksi systeemin itsensä säilyvyys pysyy mysteerinä, kunnes pystytään kuvaamaan niitä kontrollimekanismeja, jotka siihen vaikuttavat sosiaalisessa maailmassa. Tästä johtuen systeemien ja todellisen maailman yhteen sopivuus on huono. (Vetere 1987, 26.) Systeemien väljä määrittely voi johtaa väärään analogiaan, missä pinnalliset yhteneväisyydet johtavat tyhjiin johtopäätöksiin (Vetere 1987, 31). Perhesysteemin analysointiin ei voi suoraan käyttää samaa analysointi taktiikkaa kuin biologisten organismien tutkimiseen, koska heidän organisoitumisen asteensa, elinvoimaisuutensa ja vahvuutensa vaihtelee. (Vetere 1987, 28). Perhesysteemiä tutkittaessa on tarpeellista soveltaa systeemiteoriaa. (Vetere 1987, 31.)

5.3 Perheen sopeutuminen - mukautumista ja muuttumista

Perheen kriisistä on puhuttu useissa eri lähteissä. Perheessä tapahtuvat muutokset voivat olla seurausta yhteiskunnan muutoksista (Nieminen 1990, 76), mutta syitä voi etsiä myös perheen sisältä. Aina näitä kahta ei voi tai ei ole mielekästä erottaa toisistaan. Perheeseen vaikuttavia sisäisiä tekijöitä voivat olla perheen omat ratkaisut. Perhesysteemi voi itse hakea muutosta, hankkia ns. vapaaehtoisia stressin aiheita, jotka ovat siten haluttuja ja kontrolloituja. Tilanne vaikeutuu, jos kaikki systeemin jäsenet eivät olekaan sitoutuneet muutokseen. (Boss 1988, 42.) Eräs vapaaehtoinen stressin muoto on opiskelu opiskelijaperheessä, jossa yksi jäsen, tässä tutkimuksessa äiti, aiheuttaa niin sanotusti väliaikaisen elämäntavan, joka koskettaa koko perhettä.

Perheeseen kohdistuva paine vaikuttaa perheen tasapainoon, ja aiheuttaa siten muutosta. Muutoksen ei sinänsä tarvitse olla ongelma (Boss 1988, 48.) Tapahtuviin muutoksiin vaikuttaa enemmänkin se, miten elämän 'aiheuttamiin' poikkeavuuksiin suhtaudutaan. Kun perheen tasapaino järkkyy muutosten takia, perhe ottaa vastaan uutta tietoa ja kehittää rakenteitaan. (Hoffinan 1985, 25 - 27.) Perhe pyrkii säilyttämään tasapainonsa esimerkiksi sopeutuvalla muuttumisella. Toisaalta perheellä voi olla useita erilaisia tasapaino tiloja riippuen niin perheen ulkoisista kuin sisäisistä tekijöistä (Ward 1995, 631). Sopeutuvat perheet voivat muuttaa roolejaan ja suhteitaan vastauksena muutospaineeseen (Vetere & Gale 1987, 41). Juuri perheen olemuksen ja sen muutoksen kautta tapahtuu kehitystä perheessä (Cheal 1991, 71). Uusiin tilanteisiin onnistunut sopeutuminen tuottanee siis tyytyväisyyttä. Eikä perheeseen vaikuttavat voimat eivät välttämättä siten hajoita perhettä, vaan tuovat mahdollisuuden olla entistä monimuotoisempia perheitä. (esim. Virkki 1994).

Perheeseen kohdistuvat muutospaineet voi aiheuttaa jännitteitä tai stressiä perheenjäsenille. Perheen kykyyn selvitä tästä jännitteestä, joka sinänsä ei välttämättä ole paha asia, vaikuttavat perheen ulkoiset ja sisäiset seikat. Ulkoisia seikkoja ovat mm. kulttuurinen, taloudellinen ja historiallinen konteksti, jossa perhe elää. Perheen sisäisiin tekijöihin on perheellä itsellään enemmän vaikutusvaltaa. Perheen rakenteellista, psykologista ja filosofista kudosta voi muuttaa tarpeen mukaan. Perheen rakenteellisia tekijöitä ovat esimerkiksi perheen säännöt ja roolit, psykologisia seikkoja ovat puolustautumis- ja sopeutumismekanismit ja filosofisia tekijöitä ovat perheen arvot ja uskomukset. (Boss 1988, 23, 27 - 33.) Perheillä, jotka ovat paineen alaisina, on kaksi mahdollisuutta. He voivat joko vähentää stressiä systeemissään tai lisätä omia voimavarojaan. Molemmissa tapauksissa on jonkinlaista muutosta tapahduttava, joko perheen ulkoisessa toiminnassa tai sisäisissä asioissa. Muutos voi olla sitten kivutonta tai kivuliasta; se riippuu perheestä ja tilanteesta. (Boss 1988, 139.) Boss (1988, 64 - 66) arvioi mukautumisen ja muuttumisen merkitystä perheen hyvinvoinnin kannalta. Molemmat voivat olla joko myönteisiä tai kielteisiä vaihtoehtoja riippuen tilanteesta. (Boss 1988, 64 - 66.) Fatalistisesti orientoituneet perheet ovat passiivisia muutoksen kokemusten hallinnassa, kun taas omiin mahdollisuuksiin uskovien perheiden sopeutuminen on aktiivista (Boss 1988, 106).

Perheen hyvinvointiin vaikuttaa jokaisen perheenjäsenen tyytyväisyys. Hyvinvointiin ei sinänsä vaikuta roolien perinteisyys tai nykyaikaisuus, vaan perheenjäsenten kyky sopeutua, soveltaa ja kommunikoida. (Larson & Richards 1994, 219 - 220.) Systeemiin taas vaikuttaa niin toiminta kuin toimimattomuus. Molemmilla voi olla muutosta aiheuttava vaikutus. (Hanson 1995, 44 - 46.) Perhesysteemiin voi vaikuttaa monet seikat ja näillä vaikuttajilla voi olla yksi tulos (yksiloppaisuus). Toisaalta perhe voi reagoida monin eri tavoin yhteen ärsykkeeseen (moniloppaisuus). (Hanson 1995, 67 -68.)

Tutkimusten mukaan perheen perustamisvaihe ja perheen elämänkaaren loppuvaihe ovat perhe-elämän onnellisinta aikaa. Lapsettomilla perheillä aviollinen vuorovaikutus on intensiivisempää ja sukupuoliroolit ovat tasavertaisemmat kuin lapsiperheissä. Yhteenkuuluville vanhemmille on ominaista kohtuullinen määrä kodin ulkopuolisia harrastuksia. Perheet ovat kotikeskeisempiä vapaa-ajan viettämisessä lasten ollessa pieniä. Osallistuminen muuhun kodin ulkopuoliseen toimintaan kuin työhön, on lapsiperheissä vähäistä. (Tolkkio-Nikkonen 1987, 45 - 46.) Perheen onnellisimpiin aikoihin liittyy perheen suuri yhteenkuuluvuus (Olson 1988, 65).

Yleensä yhden elämän osa-alueen tuottama tyytyväisyyden tai tyytymättömyyden tunne vaikuttaa myös muihin asioihin elämässä. Epäilemättä myös opiskelun mukanaan tuomat tunteet vaikuttavat laajemmin perhe-elämään. Opiskelun myönteiset vaikutukset liittyvät lähinnä henkiseen vireyteen, koulutuksen tuomaan kilpailukykyyn työmarkkinoilla ja uskoon paremmasta taloudellisesta tilanteesta tulevaisuudessa. Vaikka aikaisempi työ ja perhe tyydyttäisivätkin aikuista, halutaan elämälle uutta sisältöä. (Nieminen 1990, 81-82.) Aivan käytännön muutoksia palkassa tai työssä voi olla opiskelun seurauksena. Lisäksi hyvinä puolina voidaan pitää uudenlaista ajankäyttökykyä ja erilaista näkökulmaa perheeseen sekä perheen autonomisuutta (Home 1992, 10) Aikuisen opiskelu nähdään ennen kaikkea itsetunnon kohottajana sekä välineellisenä arvona. Koulutus tuo uusia mahdollisuuksia nostaa omaa arvoaan työmarkkinoilla. (Viinamäki 1993, 81.) Aikuisopiskelua voi haitata muiden perheenjäsenten asenteet. Perheenjäsenet eivät aina hyväksy opiskelua ja siihen liittyviä menoja, jolloin ne ovat ristiriidassa perheen odotusten kanssa. Opiskelusta keskusteleminen lisää suhtautumisen myönteisyyttä. (Nieminen 1990, 87-88.)

Korhosen (1996, 261 - 272) tutkimuksen mukaan ristiriita perhe-elämän ja opiskelun välillä on olemassa edelleen. Opiskelija perheissä ongelmat liittyivät ensisijaisesti ajanpuutteeseen ja siitä aiheutuviin haittoihin. Opiskelijoilla on liian vähän aikaa perheelle, opiskelulle ja muulle elämälle. Haittana on vielä se, etteivät perheiden taloudelliset tilanteet olleet kovin hyviä. Eri elämänalueen ongelmiin oli etsitty erilaisia ratkaisuja. Taloudellisen tilanteen helpottamiseen esitettiin omatoimisuutta ja säästäväisyyttä. Ajankäytön suunnittelu, perheen työnjaon muuttaminen sekä verkostoistuminen ystävien ja sukulaisten kanssa olivat ratkaisuja muihin ongelmiin. Lisäksi joihinkin ongelmiin ratkaisuksi löytyi luopuminen, jota helpotti opiskelun väliaikaisuus. (Korhonen 1996, 261-272.)

6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KERÄYS

Tutkimus voidaan jakaa kahteen erilaiseen alueeseen; kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen. Itse tutkimusprosessit, luokittelu, päättely ja tulkinta ovat perusteiltaan samoja molemmissa tutkimustyyeissä, mutta keinot ovat erilaisia. Kvantitatiivinen tutkimus pohjautuu mittaamiseen, määrällisiin yksikköihin, joihin voidaan soveltaa matemaattisia analyysikeinoja. Kvalitatiivinen tutkimus keskittyy laadullisten määreiden tutkimiseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja analysointi kietoutuvat tiukemmin toisiinsa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. (Mäkelä 1995, 45.) Kvantitatiivinen tutkimusote on käyttökelpoinen muunmuassa silloin kun tutkittava kohde on pienimuotoinen ja eikä kovin yleinen kuten tässä tutkimuksessa.

Ihmistieteellisessä tutkimuksessa voidaan erottaa kaksi tutkimuksen ideaalimallia; luonnontieteen koeasetelma ja arvoituksen ratkaiseminen. Lomaketutkimus on sosiaalitieteitä varten kehitetty sovellutus luonnontieteellisestä kokeesta, johon voi sisältyä mittaamista. Arvoituksen ratkaiseminen on loogisen päättelyn malli. Arvoituksen ratkaisemista edesauttavat erinäiset vihjeet, joita tutkittavasta kohteesta kerätään eri tavoin. Mikä tahansa yksittäisistä arvoituksen sisältyvistä vihjeistä tai johtolangoista voisi sopia kuvaamaan moniakkin eri asioita, mutta mitä useampia vihjeitä arvoitus sisältää, sitä enemmän mahdollisten ratkaisujen joukko supistuu. (Alasuutari 1994, 23-24.) Laadullisessa tutkimuksessa eivät johtolangoiksi riitä tilastolliset todennäköisyydet. Tähän on rajoituksena laadullisten tutkimusten yksilöiden tilastollisesti liian pieni määrä. Toisaalta tutkimusyksiköiden suuri joukko ja tilastollinen argumentaatiotapa ei ole tarpeen tai mahdollista laadullisessa tutkimuksessa. (Alasuutari 1994, 30.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä ymmärtävä selittäminen sekä muihin tutkimuksiin ja teoreettisiin viitekehyksiin viittaaminen. Tutkittavia asioita voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Tutkittavaa asiaa onkin tarkasteltava siitä teoriapohjasta käsin, josta sitä on tarkoitettu tutkia. Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoitus pelkistää havaintoja, keskittyä olennaiseen ja yhdistää raakahavaintoja. Laadullinen analyysi koostuu aina havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. (Alasuutari 1994, 30, 34-42.) Laadullinen tutkimus voi esittää väitteensä ja tuloksensa systemaattisesti ja perustellusti. Tärkeintä onkin tiedon perusteltavuus ja perustelujen tarkistettavuus. (Ehrnrooth 1995, 30 -33.)

On olemassa runsaasti asioita, joiden mittaaminen on vaikeaa, jopa mahdotonta. Aina mittaaminen ei ole edes mielekäästä. Tämän lopputyön aiheessa - äidin opiskelun vaikutukset perhe-elämään vanhempien näkökulmasta katsottuna - onkin tutkimuksen idean kannalta mittausta oleellisempaa selvittää tutkimuskohdetta ja nimetä sekä kuvailla siihen liittyviä seikkoja. Opiskelun vaikutuksia voi selvittää mm. mittaamalla eri perheenjäsenten kotitöihin käyttämää aikaa, mutta tilanteeseen sopeutumisen ja tyytyväisyyden selvittämiseksi on oleellisempaa selvittää vastaajien omia tuntemuksia ja käsityksiä muutoksista. Tutkimuksen keinoina ja käsitteinä voidaan käyttää mm. perheen kotitöiden

jakautumista ja vastuuta siitä, sekä haastateltavien omia käsityksiä isän, äidin ja perheen rooleista ja tyytyväisyydestä sekä sopeutumisesta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohteen määrittäminen on samassa asemassa kuin perusjoukon valinta tilastollisessa tutkimuksessa. Kohteen kuvaus on aina teoreettinen menetelmä, sillä se on kohteen käsitteellistä jäsentämistä. Tutkijan on tiedettävä, onko hänen kohteena joukko yksilöitä vai sosiaalinen systeemi. Usein käsitteellinen kohde jäsentyy vasta tutkimuksen kuluessa. (Mäkelä 1994, 155.) Tässä työssä tutkimuskohteena ovat sellaiset perheet, joissa äiti opiskelee. Näissä perheissä on kiinnostavaa se, millaisia vaikutuksia äidin opiskelulla on perheeseen sosiaalisena systeeminä. Opiskelun vaikutuksia tutkitaan lähinnä perheen toimintojen ja vanhempien roolien kautta haastatteleamalla vanhempia.

6.1 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus on eräs laadullisen tutkimuksen muoto, jossa tutkimuksen kohteena on yksi tai muutama tapaus. Kohderyhmänä voi siis olla yksilö, ryhmä, instituutio tai laajempi organisaatio. Tutkimukseen kuuluu se, että ilmiötä tutkitaan sen omassa ympäristössä ilman keinotekoisia pakotteita. Tapaustutkimuksen luonteeseen kuuluu myös se, että tutkijan arvostusten vaikutusta hänen näkemykseensä tutkittavasta ilmiöstä tunnustetaan ja nämä arvostukset tuodaan esille. (Syrjälä & Numminen 1988, 9, 11). Tiedonkeruumenetelmänä tapaustutkimus on sekä induktiivinen että deduktiivinen. Tutkijalla on tutkimukseen lähdeittäessä mielessään joitakin kysymyksiä ja ongelmia, jotka täsmentyvät, laajentuvat ja jopa muuttuvat tutkimuksen edistyessä. (Syrjälä & Numminen 1988, 9, 11, 16). Tapaustutkimuksessa tutkitaan todelliseen elämään kuuluvaa ilmiötä erityisesti silloin, kun ilmiön ja sen kontekstin väliset rajat eivät ole täysin selvät (Yin 1994, 13). Äidin opiskelun vaikutukset perheeseen ovat hyvä esimerkki ilmiön, opiskelun, ja kontekstin, perhe-elämän, välisen rajan epäselvyydestä. Näiden kahden maailman ollessa hyvin lähekkäin toisiaan äidin kautta ja perhesysteemin luonteeseen kuuluvasti.

Tapaustutkimuksen luonteeseen kuuluu, ettei tutkittavien määrä ole suuri. Tutkimuskohteeksi valittiin kolme tietyiltä kriteereiltä mahdollisimman samanlaista perhettä, jotta tuloksien siirrettävyys muihin vastaaviin tapauksiin olisi haluttaessa mahdollista. Valinnan kriteereitä olivat mm. äidin opiskelu, opiskelu korkeakoulussa ja se, että perheessä oli lapsi jo ennen opiskelemaan lähtöä. Koska tutkimusongelmaa selvitetään pariskuntien kautta, miesten ja naisten lukumäärä on sama. Perheet valinta tapahtui harkinnanvaraisesti lumipallotekniikalla. Tuttavilta kyseltiin, olisiko heidän ystäväpiirissään opiskelijaperheitä, jotka taas tunsivat lisää opiskelijaperheitä jne. Lisäksi ilmoitustaululle laitettiin ilmoitus, jossa haettiin lopputyöhön opiskelijaperheitä.

Opiskelijaperheitä kyllä löytyi, mutta sellaisia perheitä, joissa oli ollut alle kouluikäinen lapsi ennen opiskelemaan lähtöä, oli harvemmassa. Tutkimukseen osallistui sekä Lapin että Jyväskylän yliopistoista kolme kaksivanhempista perhettä, joissa äiti opiskelee.

Lisäksi mukana oli yksi työllisyyskoulutuksessa oleva rovaniemäläinen nainen perheineen, mutta heidät piti poistaa ennen analyysivaihetta, koska heidän taustansa ei sopinut tutkimuksen rajausten sisälle. Heidän perheessään lapset olivat jo kouluikäisiä, ja lisäksi äidin koulutus lyhytaikaista. Kaikissa analysoiduissa tapauksissa äiti oli aloittanut opiskelunsa pian lapsen tai lasten saamisen jälkeen. Tällaiset äidit näyttävät olevan mukaan huomattavasti harvinaisempia kuin naiset, jotka ovat tehneet lapsia opiskelun aloittamisen jälkeen. Pulkkinen (1988, 12) tutkimuksen mukaan, avioliiton solmimisikä oli yhteydessä koulutustien pituuteen; korkeakoulussa opiskelevat perustivat myöhemmin perheen kuin ammattikoulun kautta kouluttautuneet. Oli kuitenkin tarpeellista saada tutkimukseen perheitä, joissa opiskelun aiheuttamat muutokset ovat selvästi esillä, eikä esimerkiksi ensimmäisen lapsen saanti ole koulutuksen aikana vaikuttanut perheen elämään niin paljon kuin opiskelu. Onhan oletettavaa, että lasten saanti on opiskelua mullistavampi kokemus.

6.2 Tiedonkeruumenetelmä

Tiedonkeruumenetelmän valintaan vaikuttaa se, millaista tietoa tutkittavasta asiasta halutaan saada. Kaksi tavallisinta tiedonkeruumenetelmää ovat kysely ja haastattelu. Kysely on suhteellisen halpa ja nopea tapa, tutkittavat saavat kyselyn samanaikaisesti, jolloin yhdessä vastaaminen ei onnistu, esimerkiksi työpaikoilla. Kyselyssä voi myös tarkistaa, mitä on vastannut ja korjata mahdolliset virheet ennen lomakkeen palauttamista. Kyselyn haittapuolena on se, että kyselylomakkeita tulee nykyisin paljon koteihin, jolloin niihin voidaan jo kyllästyä, eikä se anna niin laadullista tietoa kuin haastattelumenetelmä. (Seppälä 1977, 31-33.) Toisaalta kyselyjen runsaus voi olla etukin - ovathan vastaajat lomakkeisiin tottuneita ja siten osaavia täyttäjiä (Hirsjärvi & Hurme 1995, 15). Haastattelu on ennalta suunniteltua, päämäärähakuista toimintaa, joka tähtää tiedon keräämiseen (Hirsjärvi & Hurme 1995, 25). Haastattelussa on kyse haastateltavan ja haastattelijan välisestä vuorovaikutussuhteesta, jossa haastattelijä merkitsee muistiin annetut vastaukset (Seppälä 1977, 31-33). Haastattelu on tavallista keskustelua suunnatumpi ja päämäärätietoisempi. Se on tarkoituksellista ja taloudellistakin ajankäyttöä. (Morgan & Cogger 1980, 4.)

Kustannukset huomioon ottaen haastattelu on kalliimpi kuin kysely. Opinnäytetyössä tilanteen voi nähdä toisinkin, opiskelijan aika on ilmaista verrattuna esimerkiksi postin vaatimiin maksuihin. Toisaalta haastattelun etuna on, että sillä saadaan laadullista tietoa tutkimuskohteesta. Haastateltavien kato on usein pienempi kuin kirjevastaajien kato sekä haastateltaville voidaan esittää pitempiä kysymyssarjoja, jolloin saadaan tarkkaa, laadullista tietoa. Jos taloudelliset kustannukset antavat myöten, on haastattelu tiedon laadun kannalta parempi vaihtoehto kuin kyselylomake. (Seppälä 1977, 31-33.)

Haastattelu tiedonhankintamuotona tuntui sopivimmalta tähän tutkimukseen useistakin eri syistä. Kyselyyn liittyvä yleistettävyyden 'etu' ei ollut tässä tutkimuksessa oleellista, sillä tutkimuskohteena olleita henkilöitä on ainakin toistaiseksi vähänlääisesti. Kyselyllä ei

myöskään olisi voinut saada niin laadullisia vastauksia kuin haastattelun avulla. Haastattelujen tarkoituksenahan oli saada syvempää tietoa mielipiteistä ja käsityksistä opiskelija-elämästä, rooleista ja perheeseen liittyvistä seikoista, ja erityisesti vanhempien näkökulmasta.

Haastatteluunkin liittyy erilaisia vaikeuksia ja huolehdittavia asioita. On huomioitava, että haastateltava voi luottaa saatujen tietojen luottamukselliseen käsittelyyn. Haastattelijan on osattava motivoida haastateltava sekä ylläpitää tätä motivaatiota, sillä onhan tapahtuma haastattelijan itsensä alulle panemaa ja ohjaamaa. Haastattelijan on muistettava, että vaikka hän itse tuntee roolinsa, on haastateltavan opittava se haastattelun kuluessa. Toisaalta haastattelu on tilanne, jossa vieraat ihmiset kohtaavat toisensa satunnaisissa olosuhteissa. Haastattelijan on oltava utelias ja tehtävä haastateltavalle ehkä outojakin kysymyksiä. Haastateltava voi oppia, että hän voi vastata kysymyksiin mitä vain, jopa valehdella haastattelijan hymistessä tyytyväisenä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 27 - 29.) Kaikki edellä mainitut seikat voivat vaikuttaa siihen, että haastattelu voi epäonnistua ja ne voivat myös osaltaan selittää haastateltavien halukkuutta kieltäytymiseen. Tämän tutkimuksen haastattelujen ongelma oli enneminkin juuri se, ettei tilanne ollut haastattelijallekaan tuttu, sillä myös haastattelija joutui oppimaan roolinsa haastattelun aikana. Toisaalta helpottavana tekijänä oli tutkittavien innokkuus, ja heidän oma tietoisuus haastatteluista ja siihen liittyvistä vaikeuksista.

Haastatteluja on olemassa eri lajeja; avoin haastattelu, lomakehaastattelu ja teemahaastattelu. Avoin haastattelu muistuttaa eri haastatteluista eniten keskustelua. Avoimessa haastattelussa keskustelut voivat koskettaa miltei mitä aihetta tahansa ja yleensä haastateltava vaihtaa keskustelun aihetta. Haastattelijan asema on keskeinen, vaikkakaan ei johtava ja hänen tulee huolehtia, että hän saa tarvitsemansa tiedot häiritsemättä keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 29 - 36.) Lomakehaastattelussa kysymysten muoto ja järjestys on täysin määrätty. Kysymysten muotoilu on haastattelutapahtumaa vaikeampi tehtävä, sillä riittävien ja sopivien vastausvaihtoehtojen keksiminen on vaikeaa. Teemahaastattelu mahtuu näiden kahden haastattelulajin väliin. Teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin. Nämä teema-alueet ovat tiedossa jo haastatteluun lähdeettäessä, mutta kysymykset eivät ole tietyssä järjestyksessä tai tietyn muotoisia. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 29 - 36.) Teemahaastatteluun onkin aloittelijan helpompi aloittaa, sillä se on paremmin hallittavissa kuin ns. kontrolloimaton ja avoin haastattelu.

6.2.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Haastattelun aihepiirit, teema-alueet ovat tiedossa, mutta menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Haastattelun teema-alueet perustuvat aiheen teoreettiseen analyysiin, mutta kysymysten muoto on täysin avoin ja kysymykset ovat suosituskysymyksiä. Haastateltavien määrä on teemahaastattelussa melko pieni, mutta työmäärä analyysivaiheessa suuri. Tutkijan

paneuduttua hyvin asiaan, teemahaastattelulla voidaan saada syvällistä tietoa tutkimuskohteesta. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 35-38.)

Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Aihealueina eli teemoina olivat perheen ajankäyttö, kotityöt, roolit perheessä sekä sopeutuminen nykyiseen tilanteeseen. Aihealueiden tukena oli haastattelu tilanteessa myös valmiita kysymyksiä pitämässä kokematon haastattelijaa asiassa. Lomaketyyppisellä haastattelulla tuskin olisi saatu selville niin monia vanhempien ajatuksia kuin hieman avoimmalla mallilla - lisäkysymysten tekeminen olisi ollut mahdollista. Toisaalta aihe ei tunnu niin arkaluontoiselta, että se vaatisi kovin syvällistä asian tarkastelua eikä myöskään ennalta arvaamattomalta niin, että se vaatisi tutkittavien ajatusten kahlitsemattomuutta. Niinpä avoimen haastattelun käyttöön ei ollut pakottavaa syytä.

Vanhemmilla saattaa olla erilaiset käsitykset sosiaalisista tosiasioista kuten vanhempien koulutuksesta ja osallistumisesta perheen erilaisiin toimintoihin. Yhden vanhemman antaman tiedon epäluotettavuutta voidaan pyrkiä välttämään esimerkiksi haastattelemalla sekä isää että äitiä yhtä aikaa tai erikseen. (Nummenmaa 1992, 161.) Roolien muutosta selvitetään perheen vanhempien kautta. Tarkoituksena on selvittää eroja ja yhteneväisyyksiä eri opiskelijaperheiden välillä ja on suotavaa, että molempien vanhempien näkemykset tulisivat esille. Äidin opiskelusta ja sen vaikutuksista saattaa hyvinkin olla erilaiset käsitykset miehellä ja perheen äidillä. Niinpä haastattelun kohteena olivat molemmat vanhemmat. Tällöin saadaan laajempi kuva perheen sisäisestä toiminnasta, ei vain toisen vanhemman näkemystä. Molemmat vanhemmat olivat yhtä aikaa parihaastattelussa. Isät eivät olisi olleet halukkaita haastatteluun yksinään. Lisäksi systeemiseen ajatteluun kuuluu myös aineiston keruun suorittaminen kokonaisuutena, joten tutkimuksen kohteena ollessa pariskunta olisi tutkittava ja analysoitava pariskuntaa yhdessä. (Hanson 1995, 27 - 31) Tämä vaatii haastattelun analyysissä sen mahdollisuuden huomioon ottamista, että yhtäaikainen haastattelu vaikuttaa vastauksiin.

Mitä asioita oli otettava huomioon haastattelurunkoa suunniteltaessa? Haastattelurunkoon kuului yksityistietojen selvittäminen, jolla tarkoitetaan perheen rakenteen ja historian selvittämistä. Nämä tiedot ovat tarpeellisia perheen profiilin luomiseksi ja myöskin senkin takia, että selviäisi perheen sopivuus tutkimukseen. Äidin opiskeluun liittyvistä asioista, kuten siihen liittyvä ajankäytön määrä ja muoto sekä äidin opiskelun aiheuttamat tuntemukset, olivat tarpeen tietää, koska äidin opiskelu on tutkimuksen vaikuttava tekijä; syy tapahtumille. Lisäksi äidin tuntemukset kodin ulkopuolella vaikuttavat vielä kotonakin. Tutkimalla perheen toimintoja, kuten kotitöitä ja vapaa-ajan harrastuksia, pyrittiin selvittämään haastateltavien käsityksiä eli heidän omia mielikuviaan siitä, miten perheessä työnjako tapahtuu, miten paljon on aikaa harrastuksiin ja perheelle. Keskustelemalla näihin asioihin liittyvistä ajatuksista, on tarkoitus saada selville, onko vastaajien mielestä opiskelulla ollut näkyvää ja konkreettista vaikutusta. Koska kiinnostuksen kohteena olivat vastaajien omat käsitykset, eikä varsinainen todellisuus, oli tarpeetonta tehdä tarkkoja tiedusteluja, vaan ennemminkin haettiin vastauksiksi yleisiä pohdintoja asiasta. Kysyttiin muunmuassa onko kotitöissä, niiden laadussa tai siinä kenen vastuulla ne ovat, tapahtunut muutoksia - suuntaan tai toiseen, ja onko perheelle tai harrastuksille kuulunut aika vähentynyt tai lisääntynyt äidin opiskelun takia.

Selvityksen kohteena oli myös, onko äidin opiskelussa ollut keskeytyksiä. Tämä sen takia, että riippuen siitä, mitä äiti on tehnyt keskeytysten aikana, on keskeytyksellä ehkä ollut oma vaikutuksensa ainakin äidin ellei myös koko perheen ajankäyttöön ja rooleihin. Äidin opiskelun kestolla voi olla vaikutusta siihen, miten onnistuneesti ajankäyttöön ja rooleihin liittyneitä ongelmia on vastaajien mielestä ratkaistu. Voitaneen olettaa, että mitä pitempi aika opiskelun aloittamisesta on, sen paremmin uuteen tilanteeseen ollaan sopeuduttu. Toisaalta jos opiskelun aloittamisesta on jo mennyt huomattava aika, ei opiskelua silloin ehkä käytännössä tapahdu. Lisäksi haastateltavilta kysyttiin suoraan heidän käsityksiään perheestä, äidin ja isän rooleista sekä sitä, onko opiskelulla ollut näihin vaikutuksia. Näin pyrittiin saamaan suoraan haastateltavien omia käsityksiä varsinaisesta kiinnostuksen kohteesta. Haastattelun loppupuolella selvitettiin opiskelun aiheuttamia mahdollisia haittoja, yleistä sopeutumista, sekä mahdollisia syitä sopeutumiseen.

Uudessa tilanteessa ja mahdollisten rooli muutoksien jälkeen on eletty tavalla tai toisella. Sopeutumisesta on kysymys silloin, kun haastateltavat ovat tyytyväisiä tilanteeseen. He voivat olla tyytyväisiä, koska vanhat tai uudet roolit toimivat tilanteessa. Tyytymättömyyttä taas voi aiheuttaa se, että roolit eivät ole muuttuneet tai uudet roolit aiheuttavat ongelmia. Voi olla, että opiskelu ei viekään aikaa perheeltä, harrastuksista tai kotitöistä ja niiden laadusta. Voi myöskin olla, että tiukka aikataulu vaatii koko perheeltä uutta asennoitumista ajankäytön suunnitteluun ja asiat saattavat näin sujua aikaisempaa näppärämmin.

Haastattelurungon ongelmista selvin oli ehkä se, että kysymykset tuntuivat hieman vaikeilta, varsinkin miespuolisilta vastaajilta. Ehkä kysymykset olivat liian kaukana tavallisesta elämästä eli hiukan liian teoreettisia - alkuun pääseminen ei siis ollut helppoa. Tuntui siltä, että vastaajat eivät yleensä olleet ajatelleet kyseessä olevia asioita ja yhtäkkinen vastaaminen oli hankalaa. Voi myöskin olla, että arkipäivän elämään kuulumaton elämän analysointi tuntui turhalla ja vieraalta. Haastattelujen jälkeen tutkittavia pyydettiin kirjallisesti vastaamaan uudestaan muutamiin kysymyksiin, jotka haastattelussa tuntuivat vaikeilta. Tällä kertaa vastaamishalukkuus oli korkeampi, olisiko haastattelu tilanteena sittenkin ollut liian vaativa vai olisiko innokkuuden takana se, että asioita oli alettu pohtia. Varsinaisesti kirjalliset vastaukset eivät kuitenkaan tuoneet haastattelusta saatuihin tietoihin mitään uutta, vastaukset olivat enemmänkin aikaisempia tukevia lausuntoja selkeämmässä muodossa.

Haastattelurungossa eikä siis myöskään haastattelussa kysytty opiskelun vaikutuksia lapsiin, ja näihin ei siten myöskään vastattu suoranaisesti. Puolustuksena onkin se, että vaikka tutkimuskohteena onkin perhe, on kyseessä ns. nuori perhe, jossa lapset ovat vielä pieniä eivätkä siten kykene aikuisten tavoin olemaan vaikutusvaltaisia - ei ainakaan kovin voimakkaasti tai suoraan. Tällä ei toki tarkoiteta sitä, etteikö lapsillakin ole vaikutusta ja omanlaista vaikutusvaltaa, vaan sitä, että he ovat viimeisenä silmuna ketjussa johon opiskelu vaikuttaa. Heihin kohdistuva vaikutus palautuu takaisin vanhempiin ja selviää vanhempia kautta. Suoranaisesti kysymällä olisi kuitenkin voinut saada vielä enemmän tietoja, ja ainakin selkeämmin kuin nyt.

7 AINEISTON ANALYYSI

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa sekä tiedon keruu -että analyysikustannukset kasvavat suorassa suhteessa aineiston laajuuteen. Aineistoa ei kannata kerätä liikaa kerrallaan. Parasta on analysoida pienehkö aineisto huolellisesti ja sen jälkeen ratkaista, millaiset lisäaineistot ovat tarpeellisia. (Mäkelä 1994, 163.) Aineiston analyysin avulla tulokset tehdään järkeviksi ja merkityksellisiksi. Näin pyritään siihen, että kaikki lukijat ymmärtävät aineiston kutakuinkin samalla tavalla. (Syrjälä & Numminen 1988,124.) Tietoja voidaan analysoida useilla eri tavoilla. Eräs sellainen on haastatteluaineiston muuntaminen muuttujiksi, jolloin muuttujat muodostetaan haastateltavien vastausten perusteella. Impressionistisessa aineiston käsittelyssä muuttujien muodostus ja koodaus sivuutetaan ja päätelmät tehdään vapaamuotoisemmin. Analyttisessä vertailumetodissa johtopäätökset saattavat muuttua analyysin kuluessa, jota taas harrastetaan koko tutkimuksen ajan. Analyysivaiheessa voidaan pyrkiä saamaan kaikkien vastaajien yhteen teema-alueeseen liittyvät vastaukset samanaikaiseen tarkasteluun eli tehdään tietynlaista koodausta. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 112 - 128.) Tapaustutkimuksessa kukin tapaus analysoidaan erikseen ja sitten suoritetaan tapausten välinen vertailu. (Syrjälä & Numminen 1988,19 -21.)

Aineiston hajauttaminen yksikköihin ja näiden yksiköiden luokittelu voi tapahtua kahden eri tulkintasäännön mukaan. Toisaalta erittely- ja sijoittelusääntöjen perusteella aineisto hajotetaan analyysiyksikköihin ja sijoitetaan sen jälkeen luokkiin. Nämä säännöt perustuvat tutkimuksen teoriaperusteiden pohjalta muodostuviin ja tutkimuksen myötä heränneisiin kysymyksiin. Sen jälkeen aineistoon voidaan soveltaa yleistyssääntöä, jonka avulla aineistosta esitetään kokoava tulkinta koko tapauksesta tai aihepiiristä, ja näin nousee yleistyssääntöihin perustuviin teoreettisten käsitteiden tasolle. (Ehnrooth 1995, 38.)

Käsitteiden käyttö liittyy olennaisesti asioiden tai ilmiöiden luokitteluun. Luokittelussa on olennaista se, kuka niitä tekee ja mistä näkökulmasta. Käsitteen määrittely ja luokittelu on sidoksissa tutkimusteknisten asioiden lisäksi tutkijan tutkimusintresseihin ja kiinnostuksen kohteisiin. Luokittelu onkin myös tutkimuspoliittinen kysymys. Tieteellinen luokittelu ei ole järkevää vain siksi, että luokitteluja on tapana tehdä tieteessä. (Luostarinen & Väliaverron 1991, 68 - 72.) Niinpä luokittelu ja sen tarpeellisuus on perusteltava. Luokittelun tarve on siinä, että luokitus jäsentää kerätyn tiedon hallittavampaan muotoon. Pystytään näkemään piilossa olevia asioita. Näiden paljastaminen tuo uutta tietoa ja se taas lienee yleensä tieteen tarkoitus.

Kolme eri haastattelukertaa kirjoitettiin tarkkaan ylös. Analyysin apukeinona on käytetty tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmaa siten, että haastattelut ovat olleet levykkeellä, jolloin niitä on voitu pilkkoa suoraan omiin asiakokonaisuuksiin - lausumiin. Nämä lausumat lajiteltiin eri luokkiin käyttäen apuna haastattelurungon teemoja. Luokkia syntyi useampia kuin teemoja, mutta kaikki luokat olivat sisällytettävissä eri teemojen alle. Jotkut

lausumista sopivat useampaan eri luokkaan niihin liittyvien eri merkityksistä johtuen. Toisinaan oli taas syytä säilyttää useampi lausuma samassa ryppäessä, koska niihin liittyi keskenään ristiriitaista tietoa. Eri luokat yhdistettiin isommiksi asiakokonaisuuksiksi, jolloin päästiin lähelle alkuperäistä teemarunkoa. Esikoodauksessa ja lopullisessa luokittelussa käytettiin myös apuna tietotekniikkaa. Lausumakokonaisuuksia muokattiin suoraan levykkeeltä käyttäen hyväksi ohjelman kopioi, liimaa ja leikkaa toimintoja. Toisin sanoen analysoiminen ja johtopäätösten kirjoittaminen on tapahtunut suoraan haastattelujen päälle. Tällainen menetelmä on sitten johtanut siihen, että johtopäätöksiinkin asti on saattanut säilyä haastateltavien käyttämät sanat muokattuina. Tämä tehtiin erikseen jokaiselle haastattelulle.

Johtopäätösten tekeminen aineiston pohjalta oli seuraavana vuorossa. Ensimmäiseksi tutkimusperheet profiloitiin omien opiskeluun liittyvien historioidensa pohjalta. Sen jälkeen perheiden arjen kokemukset, opiskelun vaikutukset ja niihin sopeutumiset jaettiin omiin osa-alueisiin, joissa niitä vertailtiin keskenään ja aikaisempaan tutkimusaineistoon.

7.1 Tutkimuksen luotettavuus

Analyysin luotettavuutta voidaan tarkastella arvioimalla analyysin arvioitavuutta ja toistettavuutta. Analyysin arvioitavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijan päättelyä voi seurata ja lukijalle on annettu keinot ja perusteet olla samaa tai eriä mieltä tutkijan tulkinnoista. Analyysin toistettavuus varmistetaan sillä, että luokittelu -ja tulkintasäännöt esitetään niin yksiselitteisesti, että toinen henkilö voi niitä soveltamalla päätyä samoihin tuloksiin. Kvalitatiivisessa analyysissä on mahdollista saavuttaa korkea luokittelu yksimielisyys, vaikka ei voitaisikaan selittää, mihin yksimielisyys perustuu. On myöskin helpompaa esittää hyväksyttävä tulkinta, kuin muotoilla ne säännöt, joiden varassa tulkintaan on päädytty. (Mäkelä 1994, 164 - 165.)

Analyysin arvioitavuutta ja toistettavuutta voi lisätä luetteloimalla aineistoa, pilkkomalla tulkintaoperaatioita vaiheisiin ja antamalla ratkaisusääntöjä ja tulkintasääntöjä. Ensimmäiseksi siis tulisi luetella kaikki ne yksiköt johon tulkinta perustuu. On määriteltävä analyysiyksikkö mahdollisimman pieneksi osaksi kuten kohtaukseksi, lausumaksi tai repliikkipariksi. Analyysiyksikön määrittämisen vaiva on jo yksi askel pois vaikutelmanvaraisesta mielivallasta. Analyysiyksikön tunnistaminenkin on tulkintaprosessi. Luetteloinnin jälkeen etsitään ja luokitellaan yksikköön liittyviä muotopiirteitä. Sitten luokittelun tulokset ryhmitellään ja lopuksi selvitetään järjestelmä, joka on kaiken takana. On kannattavaa pilkkoa analyysiprosessi mahdollisimman pieniin osiin, jolloin tulkintaan liittyvä päättely on helpompi tunnistaa. (Mäkelä 1994, 167 - 168.)

Tässä tutkimuksessa haastattelut on pilkottu pieniin kokonaisuuksiin käyttäen pilkkonnan apuna haastattelun yhteydessä ollutta teemarunkoa. Haastattelu itsessäänkin tuo luokitteluun apua, sillä haastateltavien vastaukset olivat usein muutaman virkkeen

vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Kun juttu polveili enemmän erosivat lausumat katkoksien, puolisoiden välisten puheenvuorojen vaihtelujen, tai eri näkökulmien tai asian vaihtelun avulla. Yhteen lausumaan sisällytettiin siis yksi asia mahdollisineen tarkennuksineen. Lausumien yhdistely eri luokkien välillä tapahtui myös teemarungon avulla. Kunkin haastattelun lausumat luettiin useaan kertaan ja samalla eri lausumat löysivät vertaisensa eli niille voitiin antaa yhteinen otsikko, joka taas saatiin teemarungon avulla.

Teemahaastattelun luotettavuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon koko tutkimusprosessi eri vaiheineen. Tulokset ovat luotettavia silloin, kun tuloksilla ja todellisuudella on mahdollisimman hyvä vastaavuus. Tutkimuksen käsitevalidiuteen vaikuttaa se, kuinka hyvin löydetään tutkittavasta ilmiöstä olennaisia piirteitä tai kuinka hyvin teoriasta on johdettu keskeisiä piirteitä. Sisältövalidiuteen vaikuttaa se, kuinka hyvin teema-alueita koskevat kysymykset on laadittu. Haastateltavista saattaa johtua virheitä, samoin kuin siinä, miten tarkasti haastattelut on siirretty koodauksen yhteydessä. Myöskin haastatteluista tehdyt johtopäätökset voivat olla virheellisiä. Tutkijan oma käsitys tulosten ja todellisuuden vastaavuudesta on myös vahva luotettavuuden ilmentymä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 128 - 130.) Haastatteluista tehdyt johtopäätökset ovat tulleet esiin sananmukaisesti suoraan haastateltavien omasta suusta, koska tekniikkaa apuna käyttäen on analyysin yhteydessä haastateltavien puhe säilynyt pitkälle tutkimuksen tulkintaan asti. Haastateltavien kuvaamisella voidaan saada muutakin tietoa, kuin mitä haastateltava itse haluaa antaa. Tämän avulla voidaan tarkistaa sanallisesti hankitun tiedon luotettavuutta. Sanojen ja ulkoisen käyttäytymisen ristiriitaisuus tai ristiriidattomuus on tutkijalle tärkeää tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 50.) Tässä tutkimuksessa on esitetty kustakin kolmesta tapausperheestä heidän perheprofilinsa.

Tutkimuksen validiuteen kuuluu käsitteiden oikeellisuus. Käsitteet ohjaavat teoriaa ja koko tutkimusta hyvin pitkälle (Hirsjärvi & Hurme 1995, 129.) Keskeisimpiä käsitteitä tutkimuksessa ja haastattelussa ovat äidin opiskelu, kotityöt, roolit, vapaa-aika sekä sopeutuminen vallitsevaan tilanteeseen. Teemojen luotettavuutta on lisätty kysymällä useita eri kysymyksiä samasta aiheesta sekä joitakin asioita tarkennettiin kysymällä vielä uudestaan kirjeitse. Haastateltavien valinta ongelmanasetteluun oli melko selkeä. Opiskelevan äidin arkea parhaiten osaa kuvailla äiti sekä muun perheen selviytymisestä äiti ja hänen miehensä yhdessä. Sitä, vastaako mies ja nainen rehellisesti toistensa läsnäollessa, yritettiin varmistaa muun muassa kysymällä molemmilta samat kysymykset ja vaihtamalla ensivastaajaa haastattelun aikana. Haastattelut nauhoitettiin ja kirjoitettiin puhtaaksi sanatarkasti.

Tutkimuksen objektiivisuus on luotettavan tiedon peruselementtejä. Tutkimuksen objektiivisuus tarkoittaa sitä, että tutkimus tehdään tutkimuskohteen ehdoilla. Tutkimuksen tekijän subjektiivinen näkemys ei saa vaikuttaa lopputulokseen. Näin ollen tutkimuksen tulokset eivät saa olla riippuvaisia tutkimuksen tekijästä. Jotta tieto olisi objektiivista, tulisi tutkijan säilyttää tutkittaviin tietty etäisyys. Tutkittavat eivät saisi olla liian läheisessä tunnesuhteessa. Objektiivisuutta voidaan lisätä myös käyttämällä ulkopuolista mittaajaa. Tiedetyt testitulokset tai rajatapaukset toinen tutkija voi tulkita aivan eri tavalla. Epäselvien tapauksien ja rajatuloksien tulkinnessa johtopäätökset tulkitaan usein oman mieltymyksen mukaan. Tulosten tulkintaa ja

päätelyprosessia helpottavat tarkat menettelytavat, joita päättelyä tehtäessä on noudatettava. Formaalisilla menettelytavoilla päästään automaattisesti lopputulokseen, josta asiantuntijat ovat yhtä mieltä. Nämä formalisoidut päätelyprosessit eivät kuitenkaan tule varmaan koskaan korvaamaan luovasti ajattelevia tutkijoita. (Karma 1983, 61-65.) Tässä tutkimuksessa objektivisuus on säilynyt ainakin siinä mielessä, että tutkittavat olivat täysin tuntemattomia haastattelijalle. Lisäksi niin haastattelun kuin analyysin aikana on kiinnitetty huomioita siihen, että suhtaudutaan ennakkoluulottomasti aineistoon. Täällä tavalla pyrittiin välttämään omien mieltymysten tai ennakko-odotusten vaikutus tuloksiin.

8 TUTKIMUKSEN PERHEET JA VANHEMPIEN ROOLIKÄSITYKSET

Tutkittaville perheille yhteinen tekijä oli se, että opiskelupaikkakunta oli eri paikassa kuin asuinpaikkakunta. Tällainen kahden paikkakunnan väliin jääminen on jo sinänsä poikkeava tilanne. Perheet joutuivat kehittämään keinot selviytyä kahden paikkakunnan vaatimuksista. Tutkittavista tapausperheistä kahdessa tapauksessa perhe joutui muuttamaan opiskelun myötä uudelle paikkakunnalle ja kolmannessa tapauksessa äiti oli opiskellut kotoa käsin. Muuttamaan joutuneet perheet joutuvat sopeutumaan uuden tilanteen lisäksi myös uuteen paikkakuntaan ja perheen isät joutuivat myös sopeutumaan uuteen työpaikkaan. Tätä tapaa voi pitää perheelle raskaampana vaihtoehtona, koska vaikutukset kohdistuvat epäsuorien vaikutusten lisäksi myös suoraan kaikkiin perheenjäseniin. Perhesysteemin mukautumiskyvystä puhuu puolestaan se, että vanhemmat olivat halukkaita sietämään haittoja ja jopa pyrkivät näkemään asiassa valoisia puolia, muitakin kuin itse opiskelun. Isät halusivat taukoa entisestä tai vaihtaa alaa - muutos sinänsä koettiin myönteiseksi vaikkakin raskaaksi.

Kolmannessa perheessä äiti opiskeli kodista käsin, ja tällöin opiskelun vaikutukset perheeseen ovat epäsuorat. Toisaalta itse äiti joutuu kohtaamaan vaikeuksia etäisyyden ja siitä aiheutuvien hankaluuksien muodossa. Tässä tapauksessa opiskelu ei tuonut suuria käytännön ongelmia, koska äiti oli jo opiskelun aloittamisen aikoihin suorittanut runsaasti opintoja ja opintojen loppuvaiheessa voi enemmän opiskella paikasta riippumatta. Kolmannessa perheessä oli kuitenkin muita enemmän ristiriitoja, johon voi syynä olla muun muassa lasten hoitopaikan puute tai pitkät opintomatkat. Uusi, enemmän läsnäoloa vaativa opiskelu johti myöhemmin siihen, että lapset ja äidit muuttivat pois entiseltä paikkakunnalta ja he siten asuisivat kahdessa asunnossa - entisessä ja uudessa, joskin tämä vaihe tapahtui vasta itse haastattelutilanteen jälkeen.

Aikaisempien tutkimustulosten tapaan pitivät myös tässä tutkimuksessa vanhemmat äitiyttä perinteisesti lapsen kautta ja lapsen vuoksi ymmärrettävissä olevana roolina. Kodin hengetär, kodin ilmapiirin ja tunteiden huoltaja, naisen voimavara, symbioosi, ilo ja naisen tehtävä olivat niitä määritelmiä, mitä tutkittavat naiset antoivat äitiyden synonyymeiksi. Lisäksi äitiys koettiin tärkeäksi ja antoisaksi osaksi heidän elämäänsä. Äidin määrittelyistä voi tunnistaa niin traditionaalisia kuin trendikkäämpiä vivahteita. Yhteistä kuitenkin kaikille äideille oli se, että äitiyden kokemus ja äitiyden sisäistäminen on kehittynyt nimenomaa lasten syntymisen ja kasvun myötä. Yksi kolmesta äidistä kertoi tapahtuneen muutosta omissa äitiyteen liittyvissä ideologioissa ja näkemyksissä opiskellessaan äitiyteen läheisesti liittyvistä asioista, mutta opiskeluun ulkoisilla vaikutuksilla ei hänen mielestään ollut vaikutusta käsitysten muuttumiseen, kuten ei myöskään muiden äitien mielestä. Aikaisempia tutkimuksia vahvistaen myös tämän tutkimuksen kaikki äidit halusivat pitää opiskelun selvästi rajattuna osana elämää, johon paneuduttiin silloin kuin perheeltä oli aikaa. Tämä taas tapahtui kahdessa perheessä lasten ollessa hoidossa, ja kolmannen perheen tapauksessa silloin, kun lapset olivat nukkumassa.

Isät määrittivät äidin ilmapiirin ja tunteiden hoitajaksi. Lisäksi miehet katsoivat, että äiti on se henkilö, joka huolehtii ruoasta, siisteydestä ja lapsista. Äitiyttä määriteltessään miehet kiinnittivät huomiota äitiyteen liittyviin jokapäiväisiin rutiineihin ja tehtäviin. Naiset ajattelivat äitiyttä enemmän henkisestä näkökulmasta kuin miehet. Miehillä muutokset äitiyskäsitteessä olivat muuttuneet lähinnä lasten kasvamisen ja kehittymisen myötä, eikä niinkään äidin opiskelun takia. Lisäksi miehet sanoivat äitiroolin muuttuneen heidän oman äitinsä ja vaimonsa äitiroolin välillä. Miesten mielestä ei ole eroa sillä, onko äiti työssäkäyvä vai opiskeleva äiti.

Haastateltavat miehet ja naiset pitivät isän roolia yhtä tärkeänä kuin äidinkin. Äidit pitivät isän roolissa tärkeänä miehen mallia, lapsilähtöistä ajattelua ja turvaa. Miehet näkivät isän tehtäviksi muun muassa koko perheen hyväksi toimimisen, esimerkkinä olemisen, vastuun, perheen toimeentulon turvaamisen sekä perheen jämäkkänä päänä olemisen. Tutkimuksen isät olivat muuttuneet jonkin verran sekä omasta että äitien mielestä äidin aloitettua opinnot. Näkyvin joskin vähäinen muutos on tullut kotitöiden tekemisessä. Miehet olivat asennoituneet siihen, että hekin voivat tehdä aloitteen kotitöiden tekemisestä. Vaikka miehet tiedostivat, että heidänkin aloitetta kaivataan, ei sitä kuitenkaan usein tapahtunut. Yhden perheen isä oli muuttanut rooliaan enemmän kotitöitä tekeväksi verrattuna muiden perheen isiin. Tutkimuksen isät korostivat ansiotyössä olevan isän taloudellista panosta, mikä on ilmennyt aikaisemmissakin tutkimuksissa. Selvimmin tämä korostui perinteiset arvot omaavalla isällä. Perheen ainoan työssäkäyvän ja toimeentulon turvaajan asema koettiin tärkeäksi. Vaikka miehet eivät pitäneet vaimojensa opiskelua vähäpätöisenä, olivat miesten menot usein ensi sijalla.

8.1 Katrin ja Villen perhe

Katri on 23-vuotias ja Ville 28-vuotias. Heillä on kaksi lasta, kolmen ja yhden vuoden ikäiset työt. Ville toimii maatalouslomittajana. Hänen työpäivä jakautuu kahteen osaan; ensin aamu kuudesta aamu kymmeneen ja sitten iltapäivällä kello viidestä noin kello yhdeksään toista, keskipäivän ollessa vapaa. Ville ei kuitenkaan tuolloin hoida lapsia, vaan kaupungin perhepäivähoitaja on kotona hoitamassa tyttöjä. Hoitaja on sen ajan, minkä Katri opiskelee yliopistolla. Vanhempien ainoa yhteinen hetki on illalla, kun lapset on saatu nukkumaan.

Katri oli ennen ensimmäisen lapsen hankintaa opiskellut yhden vuoden kieliä. Tällöin hän oli tullut siihen tulokseen, ettei jatkaisi kielten opiskelua. Seuraavana vuonna Katrilla oli 'välivuosi', jonka aikana perheeseen tuli ensimmäinen lapsi. Perhe asui tämän vuoden Villen kotipaikalla ja välillä Katrin vanhempien kotona. Heillä ei ollut siis varsinaista omaa kotia. Ensimmäisen yhteisen kodin perhe perusti, kun he muuttivat Katrin opiskelun takia toiselle paikkakunnalle Katrin aloittaessa uudet opinnot uudessa tiedekunnassa. Villellä ei ollut aluksi töitä, joten hän hoiti ensimmäisen puoli vuotta Saijaa kotona. Kun Katri oli opiskellut puolitoista vuotta, syntyi toinen lapsi, Leena. Leenan syntymän jälkeen ei Katrille ensimmäisen puolen vuoden aikana tullut opintoja

lainkaan, vaan hän oli tyttöjen kanssa kotona. Syksyllä, kolmannen opiskeluvuotensa alussa, hän jo hankki vähän toistakymmentä opintoviikkoa ollen samalla lasten kanssa kotona. Seuraavasta keväästä lähtien hän oli ollut täysin mukana opiskelussa, ja lapsilla oli hoitaja kotona.

Katri on ollut opiskelemassa kahdeksasta neljään tai yhdeksästä kolmeen. Oman arvioinnin mukaan hän on opiskellut kaiken kaikkiaan noin kuusi tuntia päivässä. Katrin opiskelutekniikka on se, että päivät hän lukee kirjastolla, ja iltasella ei yleensä koske kirjoihin lainkaan, vaan tekee kotitöitä ja on lasten kanssa. Ensimmäisenä vuotena, kun perheessä oli vielä vain yksi lapsi Katri sai hieman enemmän tehtyä opintoja. Toisen lapsen myötä on Katrin mielestä kotonakin enemmän tekemistä. Hän onkin huomannut, että vähemmälläkin lukemisella ja ajalla voi pärjätä, ja onnistua ihan samalla lailla. Ville auttaa Katria opiskelussa olemalla tyttöjen kanssa, ainakin kun Katrilla on tenttiin valmistumista. Katri kertoo samasta asiasta esimerkin; Ville oli tyttöjen kanssa, koska hänellä oli seminaarityön valmistamista ja tenttiin valmistumista.

Katri ilmoitti opiskelun lähtönsä syyksi ammatin hankinnan tarpeellisuuden. Hän on pyrkinyt kolmesti opettajakoulutuslaitokseen, mutta koska ei ollut sinne päässyt, tyytynyt kasvatustieteiden opiskeluun. Ala on hänen mielestä kiinnostavampi. Opettajakoulutuslaitokseen hän olisi halunnut, koska silloin perheellä olisi ollut paremmat mahdollisuudet palata takaisin kotiseudulle. Siellä olisi ehkä ollut töitä alasteen opettajille. Katri arvioi, että parin vuoden päästä hän valmistuu. He ovat mietti-neet, mikä on se paikkakunta mihin he asettuvat. Tosin hän toteaa, että ".töitten pe-rässähän sitä joutuu lähtemään. Vilelläkin on kuite täällä työpaikka ei tiä löytääkö sitä molemmat muualta töitä." Villen haaveena on Katrin valmistumisen jälkeen oman asunnon hankkiminen laitakaupungilta tai maalaiskunnasta. Toisaalta Katrilla ja Vilellä on ollut haaveena päästä takaisin Villen kotipaikkaan.

Äitiys on Katrin mielestä omien lasten lähellä olemista, hoivaamista ja rakastamista. Äitiys on kiintymystä omiin lapsiin. Villen mielestä äitiyden määrittäminen oli vaikeaa. ".vaikee sanoo.. nuorena tekkee lapset, niin jää sitten vanhana enämpi aikaa.." Katrilla on ollut omasta mielestään omien vanhempiensa rooleista samanlaiset käsitykset kuin hänellä on nyt heidän oman perheen vanhemmuuden rooleista. Opiskelulla ei ollut Katrin mielestä vaikutusta äitiyteen, mutta siinä on tapahtunut muutosta toisen lapsen saamisen ja lasten kasvaminen myötä, enemmänkin, kuin opiskelun takia. Äitiyttä on sisäistänyt ja syventänyt enempi lasten määrän lisääntyminen. Ensimmäisen lapsen saadessaan, kaksikymppisenä, ei Katri vielä tuntenut itseään äidiksi. Toisen lapsen kohdalla oli kokemuksen myötä paljon helpompaa asennoitua äitiyteen kuin ensimmäisen lapsen kohdalla.

Ville kokee, että isyys lisää vastuuta. Poikamiehenä on meneminen ja lähtemien kevyempää. Perheen myötä tulee vastuuta ja on laitettava asioita tärkeysjärjestykseen. Hänen mielestään on pitkälti isän vastuulla perheen toimeentulon turvaaminen. Katrin mielestä isyyteen kuulu huolehtivaisuus ja muiden perheenjäsenten huomioon ottaminen. Isyyttä on äidin kanssa lapsista huolehtimista, kiintymystä lapsiin. Isyys ei ole Katrin mielestä pelkästään rahantuomista perheeseen, että isän myös pitää osallistua lasten hoitamiseen, ainakin omien mahdollisuuksien rajoissa. Katrin mielestä on mahdollista, että aikaisemmin hän on saattanut ajatella isää pelkästään sinä henkilönä,

joka huolehtii rahallisesti perheestä. Ville ei osannut sanoa, onko hänen käsityksissään isyydestä tapahtunut muutoksia.

8.2 Sannan ja Henrin perhe

Sanna on 24 vuotta ja Henri 34 vuotta. Heillä on kaksi lasta, Tommi viiden ja Tero yhden vuoden ikäinen. Sanna on toiminut ennen opiskelun aloittamista kokopäivätoimisesti toimistosihteerinä. Hän kävi ensimmäisen toimistosihteerivuoden iltasin koulussa ja päivät työssä. Sannan työpäivä oli yhdeksästä neljään. Molemmat kävivät päivällä töissä, ja ensimmäinen lapsi oli hoidossa kodin ulkopuolella. Henri mainitseekin, että elämä oli silloin kaikkein säännöllisimmillään.

Perhe muutti toiselle paikkakunnalle äidin opiskelun takia. Aluksi perhe kokeili kahden viikon ajan, että äiti kävi opiskelupaikkakunnalla yksin ja isä toimi yksinhuoltajana. Mutta he huomasivat, että perheen täytyy olla saman katon alla. Sanna esitti tähän syyksi, että ensimmäinen lapsi oli vielä pieni ja äidin pitää olla silloin paikalla. Henri lisää, että lapsen allergisuuskin vaati perheen yhdessäoloa. "...että niitä allergia ja muita juttuja tuli. Niin se olis ollu tosi raskasta." Niinpä Sanna ei syyslukukaudella opiskellut ollenkaan, koska Hannulle piti saada työpaikka uudelta paikkakunnalta. Puolentoista vuoden opiskelun jälkeen äitiysloma vei opiskelulta aikaa puoli vuotta. Sinä aikana hän suoritti hieman kieliopintoja ja pienempiä opintokokonaisuuksia. Sannan opinnot ovat edenneet hyvin ja hän arvioi, että hänellä on enää vuosi jäljellä ja lisäksi gradun tekoon puoli vuotta. Pojilla on normaalisti hoitoaika yhdeksästä neljään kunnallisessa perhepäivähoidossa lähellä kotia.

Henri on vakuutusyhtiössä kokopäiväisessä työssä. Sannan opiskeluaikana Henri on ehtinyt olla kahdessakin työpaikassa. Hän sanoo, että ensimmäinen työ oli oikeastaan enemmän kuin kokopäivästä välillä. Sanna kertoo, että opiskelun aloittamisesta Henri teki puolitoista vuotta työtä aamu kymmenestä ilta kymmeneen. Sen jälkeen työ on ollut säännöllistä ja vienyt vähemmän aikaa. Henri kertoo, että jos vaan varaa olisi, niin hän voisi olla lasten kanssa kotona. Vanhemmat ovat keskustelleet, että kun toinen valmistuu, voi olla että toinen lähtee opiskelemaan, että osat vaihtuvat toisinpäin. Henri uskoo, että he todennäköisesti muuttavat takaisin entiselle asuinpaikkakunnalle, koska heillä on asunto-osake siellä. Sanna tekeekin gradun todennäköisesti siellä.

Sanna on suunnitellut opiskeluaan jo pitempää. Hänelle on uravalinta ollut selvää jo lapsuudesta saakka. Sanna olikin hänen ja Henrin tavatessa sanonut, että aikoo opiskelemaan. "Et siinä vaiheessa täytyy vähän miettiä, et ota tai jätä, et mä lähen opiskelemaan." Heille opiskelun ja lastenteon "käänteimen järjestys" oli tarkoituksellista Henrin iän takia. Sanna käyttää päivässä seitsemän tuntia luentoihin tai tenttiin lukemiseen. Opintojärjestyksestä johtuen hän on jonkin verran joutunut rytmittämään sitä. Hän käy kausittain luennoilla ja suorittaa luentoja silloin runsaasti, jonka jälkeen hän on hyvin vähän yliopistolla enää. Hän lukee tenttiin kotona. Sanna ei lasten takia halua tinkiä heille kuuluvasta ajasta, koska lapset ovat nyt pieniä. Hän ei opiskele iltaisin eikä viikonloppuisin. Tähän sääntöön löytyy kuitenkin poikkeuksia. Kun tentti on tulossa ja hän on saanut lapset nukkumaan, niin hän saattaa lukee pari tuntia. Henri ei

varsinaisesti auta Sanna opiskeluajan järjestelyssä, koska Sanna tekee kaiken silloin, kun Henri on töissä ja pojat hoidossa. Tosin hän mainitsee, että toisinaan nuoremman lapsen nukkuessa hän lähtee vanhemman kanssa ulos, jolloin Sanna voi sen ajan käyttää opiskeluun.

Sannan mielestä äitiyttä on se, että on lapsia ja niitä hoitaa. Hänestä tuntuu että, hän on ollut aika nuori, kun hän sai ensimmäisen lapsen, että hän ei ole tavallaan kerinnyt aikuinen olemaankaan ennen sitä. Hänestä tuntuu siltä että, vanhemmuus kuuluu heidän perheeseen. Äitiys sopii Sannalle, eikä hän osaisi kuvitella muuta. Sannan mielestä opiskelu ei ole vaikuttanut hänen käsitykseen äitiydestä. Äitiyden kokeminen on muuttunut lasten kasvamisen myötä. Henrin mielestä äiti on sellainen, kuin hänen vaimonsa on. Omien sanojensa mukaan, koska hänellä ei ole ollut muita kokemuksia, hän ei pysty vertaamaan. Henri on ollut molemmilla kerroilla synnytyksessä mukana, ja huomannut silloin kuinka rankka se on ollut. Hän sanoo oppineensa arvostamaan äitiyttä. Hänen mielestään siinä, onko äiti opiskeleva vai työssä käyvä, ei ole mitään eroa. Henrille itse synnytys oli äitiyskäsitettä vaikuttavasti muokkaava tekijä.

Sanna kertoo, että Henri on paljon lasten kanssa, ja että lapset ovat oikeastaan isin poikia molemmat. Isä tuo turvallisuuden. Sanna kertoo ajasta jolloin Henri oli reissutöissä, jolloin lapsi nukkui levottomasti. Isä luo nimenomaan turvallisuuden tunnetta niin lapsille kuin myös äidille itselleenkin. Henrin mielestä isä saa komentaa tiettyyn rajaan saakka.

8.3 Jaanan ja Teron perhe

Molemmat vanhemmat ovat 27-vuotiaita. Vanhempi lapsi on Jaanan aikaisemmasta suhteesta ja nuorempi on parin yhteinen. Mikko on seitsemän ja Irja kaksi vuotta.

Jaana oli ollut työelämässä nelisen vuotta ennen varsinaisen opiskelun alkamista. Työn ohella hän oli opiskellut avoimessa yliopistossa useita opintokokonaisuuksia. Ensimmäisen lapsen jälkeen hän oli vuoden kotona, samaan aikaan hän erosi ensimmäisestä miehestään. Hän lopetti työnteon puoli vuotta ennen toisen lapsen syntymää. Seuraavan vuoden hän oli kotiäitinä, jonka jälkeen hän pääsi varsinaiseksi opiskelijaksi. Hän ajattelee olleensa kaksi ja puoli vuotta toisen lapsen syntymän jälkeen kotiäitinä, vaikka hän onkin viimeisen vuoden opiskellut, koska hän on opiskellut kotona. Haastatteluhetkellä hän oli ollut varsinaisena opiskelijan vuoden ajan, ja juuri aloittanut uudet puolentoista vuoden opinnot. Samanaikaisesti hän tekee lopputyötään. Jaana arvioi itse, että puolitoista vuotta menee hänen molempiin valmistumisiin.

Opiskelun käytäntönä oli, että hän kävi syksyllä parina päivänä yliopistolla, keväällä vain tenteissä. Opiskelupaikka on 75 kilometrin päästä kotoa. Kotona hän teki esseitä, analyysejä ja vastaavia. Hän ei ole käynyt yliopistolla päätoimisesti, sillä lapset ovat olleet kotona. Tarpeen mukaan lapset olivat sukulaisilla hoidossa. Käytännössä Jaana opiskelee silloin, kun lapset nukkuvat. Jaanan opiskelu tähtää yleisiin tenttipäiviin. Tentin jälkeen hän odottelee viikon tulosta, jonka jälkeen hän yrittää lukea seuraavaan

kolmen viikon päässä olevaan tenttiin. "Se tarkoittaa vaan sitä, et mulla on se stressi siitä lukemista, mut eihän se välttämättä tarkoita sitä et mä lukisin." Teron mielestä Jaana ei opiskele silloin, kun lapset ovat hereillä. "Se panostaakin sen opiskelun sinne illan myöhäisille tunneille." Mutta tarpeen mukaan hän voi olla lasten kanssa, Jaanan opiskellessa. Hän on tosin kovin vähän kotona.

Tero on perinteisen maaseudun kasvatti. Suhteen alussa hän on ollut työelämässä, ja kaksi viimeisintä vuotta opiskellut. Opiskelupaikkakunta oli toisella paikkakunnalla. Ensimmäisen talven hän luki kotona, viimeisen talven hän oli oikeastaan pois kokonaan. Tero oli juuri aloittanut uuden työn.

Jatkossa perhe muuttaa toiseen kaupunkiin, mutta isä jää yksin entiselle paikkakunnalle töihin. Jaana suhtautuu luottavaisesti tähän uuteen tilanteeseen, sillä hänellä elämäkokemusta sen verran, ettei usko uuden tilanteen olevan kestävä. Terokin toteaa, että eri paikassa asumiseen ollaan jo totuteltu yksi talvi, niin luultavasti toinenkin talvi menee.

Jaanan mielestä äitiys on suuri voima, rikkaus, kokonaan uusi tapa katsoa maailmaa. Äitiys on sisäänrakennettu mekanismi. Lapsen saatuaan alkaa äiti elää lapsen kanssa symbioosissa. Ainakin alussa äiti ei enää ole ainoastaan oma itsensä, vaan hän ajattelee lapsen kautta, joskin myöhemmin se ehkä eriytyy. Jaana on äitinä herkistynyt lapsilleen. Sen takia Jaanan mielestä äidit säälivät ja surevat lapsiansa, koska he tuntevat lapsen kautta. Äitiys on voimakas motivoija. Hän arvelee, ettei hän olisi saanut niin paljon aikaseksi, jos hän ei olisi äiti-ihminen. Hän ajattelee, että hänen aktiivisuutensa toimii mallina hänen lapsilleen. Hän vähän säälii miehiä, koska he eivät voi nähdä äidin silmillä.

Jaanan mielestä äitiyttä hämärtää ja rasittaa tasa-arvo buumi, jossa kaikki mitataan viivoittimella. Hän arvioi keski-ikäisten naisten tasa-arvo buumin ja naistutkimuksen yksisilmäinen näkökannan sisällöksi sen, että äitiys on rasite, josta pitäisi pyrkiä eroon. Hänen mielestään äitiys on nimenomaa voimavara naiselle. Hän ajattelee, että on suuri etuoikeus olla kotona ja näköalapaikalla. Jaanan mielestä he ovat miehensä kanssa jatkuvalla törmäyskurssilla vanhemmuuden suhteen, ja sen kanssa, mitä vanhemmuuteen kummankin mielestä kuuluu. Käsitusten erilaisuuteen vaikuttavat roolit ja kasvatustavat. Jaanan käsityksiin äitiydestä on opiskelulla ollut vaikutusta. Syynä on ollut lähinnä opintojen sisältö eikä niinkään sen aiheuttamat ulkoiset vaikutukset. "Mä niinko tavallaan saan koko ajan uutta tietoa. Ei nimenomaa se tekniikka taikka se, että mä oon poissa kotoa vaan siis ne ideologiat, mitä sieltä tulee."

Tero arvelee olevansa enemmän stereotyyppi vastaja. Äitiyttä on olla kodinhengetär ja olla lasten äiti. Tero: "Mä oon taas semmosen perinteisen maaseudun kasvatti, siellähän se on äiti on aina kotona." Äidin helmoihin tullaan helpommin, kuin isän lahkeeseen. Äiti on ehkä enemmän huolehtivaisempi kuin isä. Äidiltä saa lapset enemmän myötätuntoa. Tero arvelee, että hänen käsityksensä äitiydestä ovat voineet muuttua, koska hän on tottunut erilaiseen äitityyppiin, kuin mitä Jaana edustaa, ja Jaanalla on voinut olla Teron vaikutusta ko. asiassa.

Teron mielestä isyyteen kuuluu huolehtivaisuutta samalla lailla kuin äidilläkin. Isän

pitäisi olla jämäkkä perheen pää ja antaa mallia, sekä huolehtia perheestä. Hänestä isyyteen kuuluu perinteisiä arvoja ja niihin hänkin pyrkii. Kun Jaana oli paljon poissa kotoa, oli Tero lasten kanssa, ja hän arvosti sitä aikaa ja siitä oli hänen mielestään hyötyä isän kokemuksen kannalta. Toisaalta, kun hän nykyään on enemmän pois kotoa, on hänen mielestään saattanut tulla etääntymistä lapsiin. "Kyllähän se tietysti mukava on ku kotia tulee, niin lapset tulee hymyissä suin ja huutaa suurinpiirtein, et iskä, iskä. Mutta siinä on positiivista semmosta. Mutta ehkä se on kun on pois kotoa niin eihän se niin hääviä ole."

Jaana näkee asia osin samalla tavalla kuin Tero. Mutta hän ei halua erotella sitä, onko kyse äitiydestä vai isyydestä. Hän haluaisi puhua vanhemmuudesta. Siitä, miten he yhdessä toimisivat mahdollisimman hyvin. Jaana näkisi isyyden pehmeänä, lapsilähtöisenä, samanlaisena kuin äitiydenkin. Teron mielestä isyydessä on ajan myötä tapahtunut muutoksia. Hänen mielestään Jaana moittii Teron näkökantaa näihin asioihin ja hänen yritystään toteuttaa isyyttään. Muutosta ei kuitenkaan ole tapahtunut kovin paljoa. Jaanasta vanhempien erilaiset käsitykset isyydestä ovat olennaisin ongelma. Hänestä isyys ei ole; "semmonen minkä voi vetässä vaate päälle, et nyt mä oon isä." Hänen mielestään isyyteen pitää kasvaa ja siinä kehittyä koko ajan. Erilaisien käsitysten aiheuttajana Jaana pitää sitä, että hän ei ota asioita itsestään selvyyksinä vaan kyseenalaistaa asioita. Jaana vaikuttaa tiedostamattaankin Teron isyyskäsityksiin pitämällä palopuheita. Hän pitääkin itseään yhtenä mahdollisena syynä Teron isyyskäsitteen muuttajana. Jaanalla ja Terolla on Jaanan mielestä erilaiset käsitykset isyydestä, koska heillä on erilaiset perhetaustat, ja Jaana on aikaisemman eronsa jälkeen oppinut kyseenalaistamaan entistä enemmän.

9 OPISKELUN VAIKUTUKSET PERHEEN ARKEEN JA SOPEUTUMINEN

9.1 Perheen arki

Kotitöiden jakautuminen tuntuu edelleen olevan aika perinteistä perheiden sisällä. Tässäkin tutkittavista perheistä kaikissa tuli esiin lausuntoja, joiden perusteella on syytä olettaa, että naiset tekevät enemmän kotitöitä ja kantavat vastuun kodin asioiden sujumisesta. Kaikissa perheissä isä kuitenkin osallistuu kodintöihin säännöllisesti, toisissa perheissä hieman enemmän kuin toisissa. Opiskelulla ei tuntunut olevan merkittävää vaikutusta kotitöiden muuttumiseen ainakaan yhdessä perheessä, ja kahdessa muussa vaikutus oli pienehkö. Kotitöissä tapahtuviin muutoksiin vaikuttivat elämänaikana monet muutkin tekijät kuin äidin opiskelu. Yhdessä perheessä äiti ilmoitti, että isä on lisännyt osallistumistaan opiskelun myötä, vaikka hänellä oli ollut pitkiäkin työpäiviä. Toisessa perheessä ilmeni isän kotitöihin osallistumisessa lievää nousua, ja kolmannessa laskua. Tässä kolmannessa perheessä äidillä oli kerrankin aikaa paneutua kotiinkin ja toisaalta isä oli ollut huomattavan paljon pois kotoa. Kaiken kaikkiaan kotitöihin osallistumiseen vaikutti perheeseen kulloinkin vaikuttavat tekijät kuten työttömyys, pitkät työajat ja äitiysloma eli perhesysteemiin vaikuttivat muutkin tekijät kuin ainoastaan äidin opiskelu.

Perheenjäsenten niin omaan kuin yhteiseen vapaa-aikaan oli sitä vastoin opiskelulla selkeämmin vaikutusta. Kahdessa perheessä opiskelun myötä tapahtunut muutto oli joko tehnyt entisten harrastusten harrastamisen mahdolliseksi tai ainakin vaikeuttanut sitä. Kaikissa perheissä kerrottiin myös, että lasten olemassa olo vähentää omaa henkilökohtaista menemistä ja sellaisia yhteisiä vapaa-ajan toimintoja, mihin lapset eivät voi osallistua. Syynä tähän oli toisaltaan rauhoittuminen ja toisaalta uuden asuinpaikkakunnan myötä vaikeus saada lastenvahteja. Naisten oman ajan suhteen perheet erosivat toisistaan, joissa yhdessä omaa aikaa ei ollut, yhdessä sitä oli niukasti ja epäsäännöllisesti ja kolmannessa säännöllisesti ja hieman runsaammin. Oman ajan arvoa korostettiin sekä vapaa-ajan suunnalla, että myös opiskelussa. Opiskelun myötä pääsi irtautumaan perhe-elämästä. Merkille pantavaa on se seikka, että riippumatta siitä, oliko omaa aikaa tai ei, äidit osoittivat tyytyväisyyttä tilanteeseensa huolimatta väsymyksen tunteesta. Vaikuttaa siltä, että he olivat valmiita ja valmistautuneita kestämään vaikeuksia, koska opiskelu ja siihen liitetyt toiveet antoivat voimaa. Perhesysteemin sopeutumista tapahtui siis sekä perheen että yhden perheenjäsenen, äidin, tasolla.

Perhesysteemi näyttää hakevan tasapainoa kuitenkin ensisijaisesti äidin kautta. Opiskelijaäidit halusivat olla mahdollisimman paljon lastensa kanssa iltaisin, jolloin ei opiskeltu. Isät ja äidit olivat päivät poissa kotoa, mutta isillä oli myös iltaisin menoja,

jolloin lapset ja kotityöt jäivät äideille. Tosin isät olivat omasta ja äitien mielestään vähentäneet harrastuksia toisen lapsen syntymän jälkeen ja äidin aloitettua opinnot. Äideillä oli vähemmän omakohtaisia harrastuksia kuin miehillä. Äidit harrastivat jotain sellaista, mitä saattoi tehdä lasten kanssa, kuten liikkumista ja lukemista. Äidin on sovitettava opiskelunsa, miehen työ ja harrastukset, koti sekä lapset yhteen. Viime käden vastuu perheen asioista oli äideillä. Näin perheet olivat samankaltaisia kuin aikaisemmin tutkitut perheet (esim. Nätkin & Kyllönen 1985).

Äidit kokivat sovittelun ja vastuun raskaaksi. Ongelmallisinta tilanteessa äitien mielestä oli ajan ja yksityisyyden puute sekä väsymys. Jokisen (Jokinen 1996, 27) tutkimukseen mukaan väsyminen on yleensäkin äidin tunteista yleisemmin mainittu tuntemus (Jokinen 1996, 27). Opiskelua ei kuitenkaan koeta häiritseväksi tekijäksi perheessä. Kahden miehen mielestä opiskelu vie perheen yhteistä aikaa, mutta parisuhde koettiin säilyneen samanlaisena kuin ennenkin. Yksi naisista jopa katsoi miehensä muuttuneen parempaan päin. Konkreettisimmin muutos isän roolissa näkyi lisääntyneenä kotitöiden tekemisenä. Isä olivat äidin mielestä myös henkisesti antanut perheelle enemmän kuin aikaisemmin. Isä koettiin turvaksi. Tähän oli syynä myös paikkakunnan vaihto. Tuttuja oli vähän, jolloin perhesiteet olivat tiivistyneet.

9.1.1 Katrin ja Villen arki

Kotityöt jakautuvat vanhempien mielestä heidän kesken tasan. Tässä perhe kuitenkin seuraa ns. traditionaalista mallia, jossa naisten ja miesten työt ovat eroteltu. Asian suhteen perhe tuntui olevan tyytyväinen, kummankaan mielestä ei ollut tarvetta muutokselle. Katri pitää naisten kotitöiden teosta. Villenkin mielestä on selvä ero siinä, että Katri on enemmän sisätöitä tekevä ja Ville ulkohommista pitävä. Äiti tekee sisätyöt ja kantaa vastuun niiden sujumisesta isän auttaessa tarpeen mukaan. Villestä kotitöiden tekeminen kiertää riippuen siitäkin kumpi on väsyneempi, esimerkiksi, jos Katri ei jouda kotitöihin tentin tai vastaavaan sattuessa kohdalle. Villen mielestä siivoukset kuitenkin yritetään puolittaa ja Katri on asiasta samaa mieltä. Katrin mielestä lasten kanssa olemisessa vanhempien toiminnot ovat enemmän tasapainossa. Molemmat pukevat lapset ja huolehtivat heidän iltapesunsa, ja näissä asioissa Katri sanoo molempien vanhempien tekevän yhtä lailla aloitteen.

Katrin mielestä oli vaikeata verrata, oliko opiskelu aiheuttanut muutoksia kotitöiden tekemiseen, sillä ennen opiskelupaikkakunnalle muuttoa perhe oli asunut isovanhempien talouksissa. Jonkin verran hänen mielestään Ville oli lisännyt sisätöiden tekemistään kaupunkiin muuton jälkeen. Leena syntymisen jälkeen Katrin ollessa kotona lasten kanssa, hän teki itse hieman aikaisempaa enemmän kotitöitä Villen osallistuessa edelleen jonkin verran. Opiskelun alkaessa uudelleen oli Katrin mielestään kotitöiden tasoittumista ehkä tapahtunut hieman. Villen toimiessa ensimmäisen puoli vuotta koti-isänä hän oli omasta mielestään täysin tytön ehdoilla. Katri lisää tähän, että silloin Ville ehkä enemmän huolehti kodin tehtävistäkin. Pieniä muutoksia kotitöiden jakamisessa oli ajan mittaan kuitenkin tapahtunut. Uudelle paikkakunnalle muuton myötä oli isä hieman lisännyt sisätöiden tekemisen määrää. Toisen lapsen syntymä oli taas ilmeisesti vähentänyt sitä, ja kun äiti taas jatkoi opiskelua, oli isän sisätöiden

määrässä tapahtunut pientä kasvua. Mistään merkittävästä muutoksesta ei kuitenkaan voitane puhua.

Yhteisiin harrastuksiin ei opiskelulla ole ollut suoria vaikutuksia. Entistä elämänmuotoa, maalla asumista, perhe pitää nyt vapaa-ajan toimintanaan. Tietyissä mielessä opiskelu on tuonut perheelle vapaa-ajan viettotavan, joka tosin on samalla paluuta vanhaan. Mökillä käyntimääriin ovat vaikuttaneet lähinnä muut asiat kuin opiskeluun liittyvät seikat, kuten isän työajat ja toisen lapsen syntyminen. Opiskelun joustavuuden vaikutuksista ei ollut suoraa mainintaa, mutta perheellä oli ilmeisesti vapaammat mahdollisuudet lähteä mökille sen mukaan, kuinka isällä oli vapaata, äidin menojen harvoin ollessa esteenä. Äiti pystyi ilmeisesti ainakin jonkin verran sovittamaan omaa aikatauluaan. Ensimmäisen puolen vuoden aikana perhe kävi joka viikonloppu mökillä. Vilellä oli sopeutuminen kaupunkiin, ja mökkivierailut helpottivat sopeutumista. Tätä voi pitää opiskelun epäsuorana vaikutuksena vapaa-ajan vieton lisäämiseen. Villen työstä johtuen on tullut pitempiäkin taukoja mökkivierailuun. Lisäksi Leenan ollessa pieni ei vauvaa haluttu kovin usein kuljettaa matkalla. Tilanne on Leenan kasvaessa taas hieman muuttunut. Aina, kun vaan on vapaa hetki, niin perhe lähtee mökille.

Vanhempien omia harrastuksia oli oikeastaan vain isällä. Katrilla ei ole omasta mielestään ollut omia harrastuksia. Hän luetteli lapset ja opiskelun harrastuksikseen. Katri kyllä toivoi itselleen jotain omaa ajanvietto tapaa nuoremman lapsen varttuessa riittävästi. "... jos löytysi joku aika, jossakin se oma kolo. Et mä pääsisin johonkin kuoroon tai johonkin mukaan semmoseen..." Hänellä oli ollut musiikkiharrastus, mutta se oli loppunut jo perheen perustamisen aikoihin. Isän harrastukset olivat luontoon liittyviä. Niissä oli tapahtunut hieman vähenemisestä opiskelusta johtuen ja erityisesti siksi, koska perhe oli joutunut muuttamaan toiselle paikkakunnalle. Katri tarkentaa esimerkinomaisesti, että opiskelun ja siihen liittyvän muuton takia, Villen piti jäädä pois hirviporukasta. Isä ei kuitenkaan ollut joutunut harrastuksiaan kokonaan lopettamaan. Opiskelun lisäksi oli isän omaa vapaa-aikaa vähentänyt lasten saaminen. Lasten myötä vapaa-aika painottui jonkin verran koko perheelle.

9.1.2 Sannan ja Henrin arki

Sannan mielestä molemmat osallistuvat kaikkiin kotitöihin, mutta jonkin verran on specialisoitumista. Kotitöitä tekee se, joka ehtii. Ilmeisesti opiskeleva äiti ehtii paremmin kuin hänen miehensä, sillä Sannan mukaan perhe tietää, että kun Sanna tulee tentistä, niin hän laittaa paikat kuntoon. Tenttiin lukeminen vie kaiken keskittymisen, joten siivoaminen saa silloin jäädä. Henri kertoo kuinka heillä on viikkosiivouksen suhteen lyhyen tähtäimen suunnitelma, jota saattaa ehdottaa kumpi hyvänsä. Sannan mielestä kotityöt tehdään huomattavasti tasa-arvoisemmin kuin entisellä asuinpaikkakunnalla. Hän arvelee, että opiskeluaika on ollut Henrille hyvä koulu. Sannan mielestä kotitöiden tekeminen oli lähinnä hänen vastuullaan aikaisemmin. Äiti kertoo, ettei kotitöiden laadussa voi kovin pahasti repsahtaa lasten allergisuuden takia. Henri lisää tähän, että siihen on voinut tulla rutiini.

Opiskelulla on ollut ainakin epäsuoraa vaikutusta vapaa-ajan käyttöön. Vanhempien yhteisessä ja kahdenkeskisessä vapaa-ajassa on tapahtunut vähenemistä, koska uudella

paikkakunnalla ei ole ollut lastenvahtia käytettävissä. Äidin harrastukset ovat vähentyneet, ilmeisesti koska uudella paikkakunnalla entistä harrastetta ei voinut jatkaa. Isänkin harrastuksiin on vaikuttanut muutto ja uusi työpaikka. Kysyttäessä vanhempien yhteisistä ajankäyttötavoista molemmat sanovat, ettei sellaista ole. Heti perään isä muistaa, että tansseissa käynti on ollut aikaisemmin. Tansseissa käymättömyys lähinnä johtuu siitä, ettei perheellä ole opiskelupaikkakunnalla lastenvahtia. Perheen yhteistä ajanviettoa on Sannan kertoman mukaan se, että perhe ulkoilee aika paljon. Ulkoilu on leikkikentältä toiselle kiertämistä, ja lasten kanssa puuhastelua. Henri lisää tähän, että perhe kiertele näyteikkunaostoksilla.

Henrillä on omasta mielestään vähänlaisesti omia harrastuksia, koska uusi työpaikka on vielä opettelussa. Omat tekemiset ovat satunnaisia tai kotona suoritettavia. Entisellä asuinpaikkakunnalla hän oli aktiivisesti pelannut jalkapalloa ja on nyt aloittamassa uudelleen. Äidin mielestä isän pelaamattomuus ei johtunut äidin opiskelusta, vaan harrastamattomuus on ollut Henrin omasta viitsimisestä kiinni. Henri lisää, että vieraalla paikkakunnalla on kontaktin saaminen hankalaa. Eli opiskelulla on ollut epäsuora vaikutus, isällä on mennyt uuden työn opetteluun aikaa ja harrastamiseen tarvittavia kontakteja on ollut hankalaa luoda uudella paikkakunnalla.

Sanna on käynyt noin kerran viikossa urheilemassa. Tänä aikana isä on lasten kanssa. Sannankin vapaa-ajan vietossa on tapahtunut muutos, kun perhe muutti uudelle paikkakunnalle. Hän veti säännöllisesti taitoluistelutoimintaa kolme kertaa viikossa entisellä paikkakunnalla.

9.1.3 Jaanan ja Teron arki

Kotitöiden jakautuminen ja niiden tekemisestä otettu vastuu jakaantuu molempien vanhempien kesken sen mukaan, mikä on kulloinenkin elämän tilanne. Ennen äidin varsinaista opiskelua oli äidin päivät täynnä ohjelmaa opiskelun ja työn parissa. Tällöin oli isällä enemmän tekemistä kotona. Myöhemmin kun isä oli ollut opiskelunsa ajan paljon pois kotoa, oli vastuu kodin toiminnasta jäänyt enemmän äidille. Äidillä oli ajankäytössä tapahtunut helpottumista, koska yksi aikaa vievä tekijä - työ, oli jäänyt pois. Kotitöiden laatu oli parantunut, ja ne oli opittu organisoimaan kätevämmän kuin ennen. Jaana: "Et kyllä mä oon käynyt tarkemmaksi, et sitä ennen mulla ei ollu niin paljon aikaa siihen."

Molempien mielestä kumpikin osallistuu lähes kaikkiin kotitöihin. Kuitenkin äiti mainitsee, että hänellä on siivouksen suhteen jaksottelumenetelmä, jonka takia asiat sujuvat entistä paremmin. Ilmeisesti hänellä on ainakin vastuuta enemmän ja aikaa enemmän kuin isällä. "Semmonen selvä jaksottelu, mitä mä teen, että mulla on ollu se perjantain siivouspäivä. Et mä oon tehny työt järjestelmällisesti, homma pysyy paremmin hanskassa. Toisaalta mä oon oppinu sen rutiinin. Oikeastaan mä luotan siihen, vaikka mä nyt opiskelenkin enemmän, mulla on hyvä rutiini siihen sitten. Homma pysyy paremmin hallinnassa." Kotitöiden organisoimisen myötä kotityöt eivät haittaa enää niin opiskelua. Vastuun jakautuminen on Jaanan mielestä aika tasasta, vaikka hän myöntääkin olevansa kova organisoimaan. Joskus hänestä saattaa tuntua

siltä, että kodin toimien pyöriminen on hänen vastuullaan, mutta hän pyrki heti eroon siitä tunteesta.

Tero kertoo, että koska hän on ollut kaksi talvea pois kotoa, on kotitöistä voinut enemmän langeta Jaanalle. Jaana lisää tähän, että Tero on voinut sitten viikonloppuisin tehdä enemmän. Tero jatkaa, että Jaanan ollessa paljon poissa kotoa, töissä ja opiskelemassa, niin hänellä oli ehkä silloin enemmän tekemistä kotihommissa. Jaana arvelee, että kotitöiden tekeminen menee periodeissa, asiasta ei käydä tasa-arvo kiistaa, vaan sitä pitää katsoa pitkän tähtäimen juttuna.

Jaana harrastaa liikuntaa, lukemista sekä sellaista tekemistä mitä pystyy tekemään lasten kanssa. Tero ei ole asunut viimeistä vuotta kotona. Se on rajoittanut Jaanan omaa vapaa-aikaa, koska lapsille ei ole ollut hoitajaa. Tero harrastaa metsästystä syksyisin. Siinä ei ole kummempia muutoksia tapahtunut. Maalla asumisen myötä on perheen yhteisenä vapaa-ajan viettotapana kasvimaata, pihan hoito ja koiran ulkoiluttaminen. Joskus käydään makkaraa paistamassa esim. mökillä. Niihin on ollut vähemmän aikaa, koska kumpikin opiskelee. Yhteisen ajan määrä on koko ajan ehkä vähentynyt, tosin sitä ei ehkä ole ollut paljoa koskaan. Vanhempien ravintolailtojen määrä on vähentynyt, mutta siihenkin molemmat sanovat syyksi lähinnä lapset, eikä opiskelun. Jaana lisää ettei kahdestaan yhdessä olo aikaakaan ole.

9.2 Perheen sopeutuminen

Perhesysteemin tasapainoon hakeutuminen on tapahtunut kolmessa tapausperheessä ja perheidenkin sisällä eri tavoin. Toisaalta perheet ja perheenjäsenet ovat yksinkertaisesti mukautuneet olemassaolevaan tilanteeseen ja toisaalta he ovat muuttaneet omia toimintojaan tai perheen toimintoja. Näistä kahdesta sopeutumiskeinosta yleisempi tuntuu olevan mukautuminen. Mukautuminen näkyy opiskelun aiheuttaman tilanteen hyvien puolien etsimisestä ja löytämisestä. Muuttumista taas löytyy hieman roolien muuttumisena ja enemmän perheen koko toimintojen muuttumisena.

Opiskelun aiheuttamista vaikutuksista ylivoimaisesti suurin oli asuinpaikkakunnan vaihtaminen, joka jouduttiin tekemään kahdessa perheessä. Molemmissa tapauksissa juuri tähän oli vaikeinta sopeutua. Tämä on toki ymmärrettävää, koska uudessa paikassa, on kaikki aloitettava alusta; hankittava niin taloudelliset kuin sosiaaliset elämän ehdot uudelleen. Paikkakunnan muutto tuntui erityisesti perheen isistä hankalalta. Ehkä se, että muutto oli enemmän tai vähemmän 'vaihtoehdoton' aiheutti painetta. Lisäksi heillä ei ollut heti omaa erityistä syytä muuttaa paikkakunnalle. Sopeutumista helpotti työhön liittyvät asiat (työpaikan saanti ja alan vaihto haaveen toteuttaminen).

Muut opiskelun aiheuttamat vaikutukset olivat eri perheissä erilaiset ja siten myös niihin sopeutuminen erilaista. Opiskelun aiheuttamia hankalia asioita olivat muunmuassa äitien kokemus väsymys ja ajanpuute sekä erilaisuus muihin opiskelijoihin verrattuna. Äitien mielestä miesten asenteissa oli tapahtunut muutosta rakentavampaan

isän rooliin. Äidit katsoivat muutoksen johtuvan lähinnä käytännön pakosta. Perheissä vallitsi yhteinen ymmärrys opiskelun tärkeydestä ja sillä katsottiin olevan enemmän hyviä vaikutuksia kuin huonoja. Merkittävimpiä muutoksia lienee miesten isän roolin muuttuminen äidin roolia tukevammaksi. Erityisesti yhdessä perheessä näin tuntui tapahtuneen. Mielenkiintoista on, onko muutos pysyvää vai väliaikaista. Kun työssä käyvä äiti ei voi vedota tenttiin lukemiseen, täytyykö sekin aika mahdollisesta harrastuksesta vai kotitöistä? Toisaalta on hyvinkin todennäköistä, että perheet joustavat vastaisuudessakin sen mukaan, mikä kulloinenkin perheen tilanne on, kuten tämänkin tutkimuksen yhdessä perheessä oli tehty. Isät eivät oikeastaan löytäneet muuton lisäksi muita ongelmia, jotka olisivat juuri opiskelusta johtuneet. Kaikille yhteinen positiivinen puoli opiskelussa oli juuri opiskeluun asetetut tulevaisuudentoiveet - usko paremmasta tulevaisuudesta, mikä tukee aikaisempia tutkimustuloksia. Äidit löysivät lisäksi positiivisiksi seikoiksi aikuisten ihmisten seuran ja opiskelun suoma vapaus ajankäytössä.

9.2.1 Katrin ja Villen sopeutuminen

Opiskelun aiheuttamista muutoksista vaikuttavin oli perheen muutto uudelle paikkakunnalle. Tämän seurauksen perheen isän oli luovuttava entisestä työstään. Luopuminen ei ollut kaikista helpointa, jo senkään takia, että hän oli koko ikänsä ollut siinä työssä ja asunut entisellä kotipaikallaan. Katrinkin mielestä Villellä oli sopeutumisvaikeuksia kaupunkioloihin. Ongelmaa lisäsi hänen mieltään vielä se, ettei Villellä ollut töitä, vaan hän joutui olemaan lapsen kanssa kotona. Ongelman helpottajana oli joka viikonloppuinen käynti kotitilalla. "Et se ihan ehton oli, et sinne lähettiin joka viikonloppu." Tähän toi myöhemmin helpotusta uuden työn löytyminen, joka vielä oli entisen kaltainen.

Lisäksi Katri arveli, että Ville olisi ajatellut, että Katrin opiskelun takia jouduttiin Jyväskylään. "... ehkeä oli tunne, että sen takia piti hävittää elukat ja lähteä kotitilalta pois." "Et ei enää sitten Villekään enää tavallaan, ei se nyt syytelly, mut ei ole ajattelukaan, et jouuttiin sinun takia asumaan." Katri ei halunnut eikä voinut jättää perhettään, lapsenkin ollessa niin nuori. Myöhemmin Katri arvelee, ettei Villellä ole enää kaunaa muuton takia. Vaikka entisen elämän ja työn jättäminen ei ollut helppoa, näki perheen isä siinä valoisia puolia, entinen työ oli ollut väsyttävää, ja siihen hän halusi-kin jo taukoa. Hän oli omien sanojensa mukaan "lähes piippuun vetänyt ihtensä. Kaipas semmosen loman." Toisaalta kaipuuta entiseen oli edelleen. Tämähän voi tietysti olla omalaisensa sopeutumiskeino. Kun tilanne on mikä on, on parempi mukautua kyseiseen tilanteeseen ja nähdä siksi asiassa myös valoisia puolia. Lisäksi koti-ikävään oli lääkkeenä ollut monet viikonloppuvierailut entiselle kotitilalle, jotka jatkuivat edelleen.

Toinen osittain opiskelusta johtuva haitta oli ajanpuute ja väsyminen, näitä aiheuttivat toki muutkin asiat kuin opiskelu, ja toisenlaisessa tilanteessa ne voisivat olla yhtä lailla olemassa olevia. Katri esittää väsymisen syyksi tenttien aiheuttamat tekemisen paljoudet. Hänen oma väsymyksensä ja Villen töittensä aiheuttama väsymys aiheuttavat pientä riitaa. Villenkin mielestä väsymys kiristää välejä. Mutta mitään isompaa, jota voisi sanoa riidaksi ei ole ollut. Naljailun tyyppistä riitelyä, jonka voi antaa anteeksi.

Mökkivierailut toivat väsymiseenkin helpotusta. Opiskelulla uskottiin olevan taloudellista tilannetta heikentävä vaikutus, mutta siihen sopeutuminen ei vaikuttanut tuottavan juuri lainkaan vaikeuksia. Katri sanoo, että opiskelun aloittaminen on vähentänyt vanhempien yhteistä aikaa, koska Katrin aika menee opiskeluun. Kun vielä on lapsia, niin hänestä tuntuu, ettei omia hetkiä enää ole olenkaan. Hänen mielestään elämä on muuttunut arkiseksi. Tähän vaikuttaa lisäksi vielä Villen työajat.

Yleisenä sopeutumisen motiivina voisi haastateltavien kertoman perusteella pitää tulevaisuuden uskoa. Tilanne on mikä on nyt, ja tulevaisuus tuo jotain muuta tullessaan, todennäköisesti parempaa esimerkiksi miellyttävän ammatin. Taloudellisesta hyödystä tulevaisuudessa ei sen sijaan puhuttu, minkä ei tarvitse tarkoittaa sitä, etteikö perhe olisi sitäkin ajatellut. Toinen seikka, josta perheen äiti puhui, oli hänen tyytyväisyytensä siihen, ettei hän ollut pelkästään kotiäiti.

9.2.2 Sannan ja Henrin sopeutuminen

Äidin opiskelun ensimmäisiä vaikutuksia oli se, että perhe joutui muuttamaan toiselle paikkakunnalle. Tästä johtuen piti isän hankkia uusi työpaikka. Opiskelun joustavuudesta oli se hyöty, että perhe muutti vasta, kun isän työpaikka oli selvä. Isän työpaikan vaihdos koettiin kaikkineen hankaluuksineen kuitenkin myönteisesti, sillä isä oli aikaisemmin ja ajatellut uranvaihtoa, ja nyt se toteutui ikään kuin väkisin. Sanna: "Ja sitten kun vähän pelkuri, niin tämä oli pakkotilanne, että joutu hakeutumaan uudelle alalle." Uudelle paikkakunnalle muutto on kuitenkin, kuten aina, oman sopeutumisensa vaativa asia ja esimerkiksi isän harrastus jäi alussa syrjään uusien yhteyksien puutteessa. Henrin mielestä kaikkein vaikeinta on ollut sopeutuminen uuteen paikkakuntaan, koska kaikki ystävät ja sukulaiset jäävät. Vaikka muuttoon syynä olisi työ, niin paikkakuntaan sopeutuminen on kaikkein vaikeinta hänen mielestään.

Sanna on huomannut sen, että lasten takia saattaa joutua valvomaan ja opiskelu hankaloituu. Hän sanookin väsymisen olevan yksi vaikeimmista ongelmista. " Et se on nuokkumista se lukeminen. Et siinä on se pahin ongelma kun on väsyny. Väsyttää ja haave on se, että pääsis viikonlopuksi hotelliin, hotellin ovi kiinni ja nukkumaan."

Äiti arvelee, että heidän perheensä on opiskelun aikana tiivistynyt. Syynä on se, että vieraalla paikkakunnalla vanhemmat ovat toistensa ainoa turva. Henristä on tullut Sannalle enemmän ystävä kuin aikaisemmin sen lisäksi, että hän on aviomies. Sannan mielestä opiskelu on vaikuttanut perheeseen positiivisesti. Perhe on mennyt monella tavalla eteenpäin, he ovat kokenee uusia, myönteisiä asioita ja eri tavalla yrittämistä eli "että hitto, mehän selvittää." Sanna sanoo Henrin kouliintuneen paljon. Aikaisemmin Sanna päästi sormien läpi paljon sellaisia asioita, joissa Henri ei ottanutkaan välttämättä Sannaa huomioon. Aikaisempaan verrattuna ovat Sannan mielestä kotityötkin nyt entistä tasa-arvoisemmin jaettuna.

Sopeutumista on varamaan auttanut se, että opiskelemaan lähteminen on ollut alusta asti selvää. Sanna on pienestä pitäen asennoitunut siihen, että hän opiskelee haluamaansa alaa. Sanna olikin hänen ja Henrin tavatessa sanonut, että aikoo

opiskelemaan. Sannan mielestä Henrikin on ajatellut asian niin, että opiskelu on yhteisen hyvän eteen. Sanna ei kouluta vaan itseään, vaan myös hankkii perheelle parempaa tulevaisuutta. Se on ollut pelastavana tekijänä.

Henriä ei Sannan opiskelu häiritse. "Mä olen vissiin niin itekeskeinen ihminen, että mulle on aivan sama, mitä tuo tekkee." Henrillä ei ole opiskelusta positiivisia tai negatiivisia käsityksiä. Hän on osannut omasta mielestään ennakoida sen mitä opiskelu käytännössä on. "Kyllä semmonen kuva oli heti silloin kun tultiinki tänne, että mennee aamulla, tulee hirveen kirjapinkan kanssa illalla ja vielä lukee yövalon ääressä." Toisaalta hänen mielestään opiskelun aloittaminen oli hyvä idea ja hän on mielestään sopeutunut siihen. Opiskelu tuonee kuitenkin mukana paremman työpaikan tai toimeentulon, ja opiskelu vaikuttaa siihen, millainen on tulevaisuus.

Opiskelu ei välttämättä ole se tekijä joka rajoittaa vapaa-aikaa. Lapsille on löydettävä hoitopaikka. Tosin entisellä paikkakunnalla oli olemassa hoitorinki ja uudella paikkakunnalla ei. Opiskelulla on siis epäsuora vaikutus. Opiskelu ei vaikuta lapsille kuuluvan ajan määrään. Sanna haluaa viettää aikaa lasten kanssa, joten opiskeluun ei oteta aikaa lapsilta kuin poikkeustapauksin. Opiskelulla on ollut myös positiivisia vaikutuksia, jotka ovat auttaneet sopeutumisessa. Sannalla on enemmän aikaa lapsille kuin ennen. Pojilla on lyhyemmät hoitopäivät, ja äiti saattaa pitää vapaapäiviä, jos tuntuu siltä. Sanna arvostaa tätä mahdollisuutta ja "...voisin olla vaikka ikuinen opiskelija, jos ois varaa." Sannasta se on myös hyvä, että yliopistossa voi joustavasti järjestää opintoja. Hänellä on joskus ollut lapsi mukana luennoillakin. Sanna oli odottanut, että opiskelu olisi ollut rankempaa kuin mitä se loppujen lopuksi oli. Hän on ollut positiivisesti yllättynyt, että hän on hyvin, joustavasti ja kohtuullisen nopeasti pystynyt hoitamaan opiskelunsa. Henri järjestää tarvittaessa Sannalle vapaa-aikaa opiskelulle myös iltaisin.

Henri kertoo, että suuren osan opiskelupaikkakunnalla vietetystä ajasta hän on tehnyt provisiopalkkaista työtä ja toimeentulo on ollut hänen työpaikasta kiinni. Säännöllistä tuloa ei ole ollut ja se on pitänyt ottaa huomioon. Tämäkin on voinut Henrin mielestä häntä kehittää, hän on oppinut ymmärtämään ja arvostamaan asioita. Henri kertoo, että taloudellinen puoli on jäänyt opiskelun ajaksi hänen kotolleen. Se ei aiheuta mitään ongelmia, niin kauan, kun perhe taloudellisesti pärjää ja koko sakilla on hyvä olla. Sannaa taloudellinen selviäminen on huolettanut hieman. Mutta he eivät ehkä omasta mielestään ole osanneet edes pelätä vaikeuksia. He ovat eläneet sen hetkisen tilanteen mukaan, jos on ongelmia tullut, niin ne on ratkaistu siinä tilanteessa. Sannan luonteeseensa ei kuulu pelätä etukäteen. Käytännön ongelmana on Sannan mukaan ollut se, että perheen taloudellinen tilanne katsottiin opiskelun alussa edellisen vuoden verotuksessa, ja molemmat olivat olleet töissä, eivätkä he sopineet asuntojonon rajoihin.

Äidin oma aika on hänelle tärkeää. Hän huomasi tämän erityisesti silloin, kun isä oli aamu kymmenestä ilta kymmeneen töissä, eikä äiti päässyt tekemään mitään. Kun äiti aloitti sittemmin urheilun, on Henri antanut aikaa ja tukea. Henri haluaakin olla poikien kanssa enemmän kotona, jollakin tavalla on velkaa sen, koska on aikaisemmin tehnyt pitkiä työpäiviä. Sannalla on koulussa paljon tuttavuuksia, mutta hänen tilanteensa on paljon erilaisempi kuin vapaiden ja lapsettomien opiskelijoiden tilanne, joten Sanna kokee

olevansa ulkopuolinen. Sannasta tuntuu, että hänen vanhinkin lapsi on vaikuttanut hänen opiskeluun, koska lapsi tekee itse asioita.

9.2.3 Jaanan ja Teron sopeutuminen

Jaanelle opiskelu aiheuttaa stressiä. "Se tarkoittaa vaan sitä, et mulla on se stressi siitä lukemista, mut eihän se välttämättä tarkota sitä et mä lukisin." Jaana kertoo, että opiskelu aiheuttaa riitoja, koska hänellä ei ole aikaa eikä yksityisyyttä. "...kyllä mää raivoon siitä, ku mulla ei ole aikaa. Ku mulla ei oo yksityisyyttä yhtään." Lisäksi tentti paineet riitauttaa. Teron mielestä on mahdollista, että näiden riitojen synä voi olla jotain muutakin. Jaana lisääkin tähän, "Ehkä sitä vaan huutaa sen kaiken, mitä on kuukauden aikana kertynyt. Et ei se niin ehkä johdu siitä opiskelusta." Jaanan mielestä he ovat olleet opiskelun suhteen molemmat toisilleen kannustavia. Tero on lasten kanssa tarvittaessa. Tero on omasta mielestään saanut opiskella rauhassa ja lisää, että Jaanankin opiskelut onnistuvat, kun hän saa opiskelukipinän. Jaana: "Niin ku mää oon sellanen tuulella kävijä. Mun pitää löytää se niksi." Jaana pitää opiskeluun liittyviä riitoja arkipäivän nahisteluna, eikä pidä sitä vakavana.

Tero ei ollut päässyt luokkaretkelle, mikä olisi ollut hänen opintomatkinsa, koska Jaana ei halunnut päästää. "mää uhkasin avoerolla lähes tuloon. Ja se otti tosissaan ja alko mammoilemaan, et lähteny mihin mä olin sitten hyvin pettyny." Teron mielestä perhe on selvinnyt rimaa hipoen. Hänen mielestään he ovat suuri erimielisyys perheenä. Syynä ei niinkään ole opiskelu kuin kaikki muu. "Mä en tiä sitten mistä se sitten juontuu kaikki muu erimielisyys." Jaana sanoo perheen selvinneen aika hyvin. Jaanalla on enemmän hoitava suhde parisuhteeseen. Hänen mielestä sen eteen pitää tehdä töitä, ja silloin siitä saa paljon.

Jaanelle kotityöt eivät tuota enää aikaisemman veroista haittaa, koska hän on rutinoitunut, ja siksi asiat pysyvät paremmin hallinnassa.

Opiskelun menestyksen kannalta on molemmilla vanhemmilla mennyt hyvin. Syynä voi olla ikä ja sen tuoma parempi motivoituneisuus. Molemmat puhuvat iän tuomasta motivoituneisuudesta, tämä taas auttaa sopeutumaan. Jaana nauttii siitä, kun pääsee aikuisten ihmisten seuraan. Lisäksi koulutuksen väliaikaisuuskin auttaa sopeutumaan. Jaanelle opiskelu on oikeastaan tuonut helpotusta. Hän voi pelkästään opiskella, eikä lisäksi tehdä töitä niin kuin aikaisemmin. Tulevaisuudessa lastenhoitokin järjestetään kokopäiväiseksi. Tällä on ollut vaikutusta hänen opiskelutapaansakin. Hän voi opiskella itseänsä ja elämää varten, eikä meriittejä, tai opintoviikkojen takia. Jaanaa motivoi sekin, että hän ei halua tulla emännäksi maataloon. Hän haluaa kehittää muuta uraa. Tero ei ehkä ymmärrä kaikkia Jaanan ajatuksia, mutta häntäkin motivoi parempi huominen. Parempaan huomiseen ei hänen mielestään ehkä ole muuta tietä kuin kouluttautuminen, ja se auttaa kestämiään. Jaanallakin on ajatus, että vain työtä tekemällä oppii. Sama se on opiskelussakin, että jos ei mitään tee, niin ei saa mitään näkymäänkään.

Jaana saattaa masentuessaan puolileikkillään ajatella opiskelusta luopumista.

Masentumien ei hänen mielestään johdu opiskelusta, vaan masennuksia tulee silloin tällöin. Tunteitten yhteenlaskettu summa, jolloin mikään ei tunnu hyvälle.

10. POHDINTA

Tässä tutkimuksessa on esitelty kolmea perhettä, joissa äidit opiskelevat. Näkökulmana on käytetty systeemiteoriaa ja roolin käsitettä. Systeemiteorian avulla on keskitetty lähinnä siihen, kuinka perhe äidin opiskelun takia sopeutuu uuteen tilanteeseen. Perheen sopeutuminen, eli tasapainoon pyrkiminen, voi näkyä roolien muuttumisena tai perheessä tapahtuvana mukautumisena. Roolit eivät ole olleet mukana korostamassa miehen ja naisen erilaista asemaa. Niiden avulla on haluttu selvittää perhesysteemiin kuuluvien perheenjäsenten välisiä suhteita, jotka tekevät perheestä systeemin - kokonaisuuden, joka on enemmän kuin perheenjäseneä yhteensä. Perhesysteemin pyrkimystä säilyttää tai saavuttaa sisäinen tasapaino on siten pyritty kuvaamaan vanhempien sopeutumisen kautta. Tarkoituksena oli yhtä lailla kuvata sekä naisen, että miehen sopeutumista uuteen tilanteeseen. On toki myönnettävä, että sillä, kuinka sisäistetyt tai jäykät sukupuoliroolit ovat, on ja oli merkitystä sille, missä muodossa perhe-elämä kulki opiskelun aikana. Tutkimuksen hypoteesina oli, että vanhempien roolit ja toiminnot muuttuvat opiskelun takia.

Tutkittavien perheiden sopeutuminen äidin opiskeluun oli tutkittavien mielestä onnistunutta. Sopeutumiseen johtaneet keinot ovat eri perheissä olleet erilaisia, ja itse sopeutuminenkin tuntui olevan erilaista. Yhdessä perheessä mies oli muuttanut rooliaan enemmän äitiä tukevammaksi ja vanhemmat olivat tulleet toisilleen läheisimmiksi. Toisessa perheessä tilanteeseen oli mukauduttu alun hankaluuksien jälkeen ja tilanteeseen oltiin tyytyväisiä, vaikka varsinaista muuttumista eri käytännöissä tai rutiineissa ei ollut tapahtunut. Kolmannessa perheessä oli uusien ja erilaisten tilanteiden aiheuttamiin paineisiin totuttu aikaisemminkin sopeutumaan sekä muuttamalla että mukautumalla. Tässä perheessä äiti tosin mainitsi muita useammin väsymyksen ja ärtymyksen tunteita, ja mieskin puhui riitaisuuksista runsaammin kuin muiden tapausperheiden miehet. Yksi syy tähän voi olla se, että perhe oli ainoa, jolla lapset eivät olleet säännöllisessä hoidossa. Lisäksi äidillä oli pitkä koulumatka. Systeemiteorian mukaista systeemin pyrkimystä säilyttää tai saavuttaa tasapaino voi nähdä eri muodossaan eri tapausperheillä. Toisaalta on sekä muututtu ja erityisesti mukauduttu. Perheen sopeutuminen tilanteeseen aiheutti kaikenkaikkiaan kovin pieniä muutoksia eri rooleissa lukuun ottamatta yhtä tapausperhettä. Suuria tunnekuohujakaan ei opiskelu aiheuttanut, lukuun ottamatta yhden isän voimakasta, mutta hallittavissa olevaa, koti-ikävää, ja yhden äidin stressaantuneisuutta, jonka syytä tosin on vaikea arvailla, kun se ei hänelle itsellekään ollut selvää.

Perheiden tasapainoon saavuttaminen, jota pidettiin tapahtuneena, jos perheenjäseneä olivat tyytyväisiä, oli mielestäni ainakin kahdessa tapausperheessä onnistunut. Molemmilla perheillä oli ollut ongelmia, muutto uuteen paikkakuntaan yhtenä pahimpana, mutta nykyinen tilanne nähtiin kuitenkin valoisana ja kannattavana olomuotona. Ristiriitojakaan ei tuntunut olevan ylenmäärin. Muuton läpikäyminen ja sen aiheuttamista vaikeuksista selviytyminen onkin voinut vahvistaa niin perheen jäseniä yksilönä kuin perhettä systeemisensä kokonaisuutena. Kovaa kokemusta ei

tietenkään haluta kokea turhaan, joten opiskelulla on mielekkyyttä jo senkin takia. Kolmannessa perheessä tyytyväisyys on hieman vähemmän selkeää ja vanhemmilta tuli useita mainintoja tyytymättömyydestä, riitaisuudesta ja stressaantuneisuudesta. Aivan selvää ei kuitenkaan ole, johtuuko tämä juuri äidin opiskelusta vai muista tekijöistä. Isä oli tässä perheessä asunut opiskelun takia vuoden poissa kotoa, ja lapsilla ei koko äidin opiskeluaikana ole ollut hoitopaikkaa. Ensimmäinen syy olisi äidin opiskelusta riippumaton syy, mutta jälkimmäinen taas johtuisi äidin opiskelusta. On todennäköistä, että perheen tila on monien eri syiden summasta johtuva asia. Äidin opiskelu on varmasti tuonut lisäpainetta perheelle, ja voi olla, että muiden ongelmien ohella se on ollut ahdistavampaa kuin muilla perheillä. Äiti ei ehkä ole saanut perheeltään aivan samoissa määrin tukea kuin muut tapausperheet.

Systeemiteorian käyttämisen avulla selvitetään muun muassa niitä tapoja, joiden avulla systeemin osat organisoituvat ja mitkä ovat systeemin osien keskinäiset suhteet. Perhesysteemissä tämä tarkoittaa perheenjäsenten keskinäisen järjestäytymisen ja heidän välisten suhteidensa selvittämistä. Perheenjäsenten paikat ja tehtävät vaihtelevat enemmän tai vähemmän tilanteen mukaan. Vaihteluntarpeen sanelee tämän tutkimuksen tapauksissa perheenjäsenten tyytyväisyys mukautumis- tai muuttumisasteeseen. Voisi melkein sanoa, että uuteen tilanteeseen mukaudutaan, jos kukaan ei vaadi muuttumista. Kolme tapausperhettä mukautuivat useammin kuin muuttuivat. Syynä voi olla se, että opiskelu väliaikaisena ja lyhyenä elämänvaiheena ei vaadi raskasta muuttumisprosessia. Tärkeintä ei sinänsä olekaan se, tapahtuuko muutosta, vaan oleellisempaa on, ollaanko mukautumiseen tai muuttumiseen tyytyväisiä. Selviytyminen, jos sillä tarkoitetaan perhesysteemin tasapainon saavuttamista, on tapahtunut, kun perheenjäsenet ovat tyytyväisiä tai ainakaan eivät ole suorastaan tyytymättömiä. Tutkimuksen hypoteesin mukaista muuttumista, tai ainakaan roolien muuttumista ei siis ole välttämättä tapahduttava, vaikka niinkin voi käydä.

Opiskelun aloittajia on yhä useampia, mutta opiskelupaikkoja on rajoitetusti. Toisaalta opiskelun ajaksi täytyy olla taloudellinen turvallisuus edes jotenkin taattu. Opiskelun aloittaminen ei siten ole kenellekään enää itsestäänselvyys. Miettimistä aiheuttaa niin taistelu opiskelupaikoista kuin taloudelliset tekijät. Tilannetta vaikeuttaa vielä, jos opiskelua suunnittelevalla on perhettä, ja erityisesti, jos hänellä on pieniä lapsia. Hänen päätöksensä vaikuttaa silloin koko perheen elämään muun muassa tulotason muuttumisena, lastenhoito-ongelmina ja muutoksina tulevaisuuden suunnitelmissa. Erityisesti äidin opiskelulla tuntuu eri tutkimusten mukaan olevan vaikutusta perheen elämään (esim. Home 1992, Korhonen 1996). Hänen läsnäolonsa on ollut merkittävä tekijä kodin mutkattomalle toiminnalle. Vaikka kotityöt olisikin jaettu tasaisesti eri perheenjäsenille, niin vastuu on usein äideillä.

Tämän tutkimuksen tapausperheissä äidin ja isän välinen roolijako kotitöiden suhteen sopeutui uuteen tilanteeseen jokaisessa perheessä eri tavoin. Kahdella tapausperheellä ei äidin opiskelulla tuntunut olevan kovinkaan merkittävää vaikutusta kotitöiden tasolla. Näissä tapauksissa kotityöt jatkuivat entiseen malliin tai ne olivat olleet joustavia jo aikaisemmin. Ensimmäisessä perheessä isä ei oikeastaan lisännyt osallistumistaan, mutta tässä perheessä isällä olikin alunperin jäykkä roolimalli isyyden suhteen. Toisaalta äiti ei edes kokenut isän osallistumisen määrän lisäämistä tarpeellisena. Jälkimmäisessä perheessä kotityöt vaihtelivat elämäntilanteen mukaan, ja

olivat niin tehneet jo aikaisemmin. Kolmannessa perheessä isä oli, ainakin äidin mielestä, tullut kotitöissä aktiivisemmaksi opiskelun aloittamisen jälkeen. Muissa elämän osa-alueisiin opiskelu aiheutti enemmän muutoksia erityisesti niissä kahdessa tapauksessa, jossa perhe oli joutunut muuttamaan uudelle paikkakunnalle. Kaikissa perheissä erityisesti äidin vapaa-ajasta opiskelu vei oman osansa, mikä tulee ilmi myös aikaisemmissa tutkimuksissa.

Opiskelemaan lähdetään yhä useammin. Houkuttimina ovat parempi tulevaisuus paremmalla palkalla tai työpaikalla. Tämä houkutin oli myös tämän tutkimuksen jokaisen haastateltavan kohdalla pääsyy jaksamiseen. Käytännönseikat yksinään eivät ole lisänneet opiskelun kiinnostavuutta. Erityisesti naiset hakevat opiskelulta sisäisiä arvoja; oman itsensä kehittämistä ja itsetunnon kohottamista. Tämän tutkimuksen tapausperheiden naiset arvostivat kodin ulkopuolelle pääsemistä ja urahaaveen toteuttamista. Opiskelun etuihin kuuluu myös perheen itsenäistyminen ja yhteisen hengen löytyminen. Haittoina olivat vapaa-ajan vähyys tai vapaa-ajan täyttyminen opiskelusta ja kotitöistä, sekä kausittaiset päällekkäisyydet eri roolien välillä. Opiskelevan äidin parhaimpana tuen lähteenä on oma perhe. Sieltä äiti ammentaa voimavarat. Lisäksi jaksamiseen vaikutti usko parempaan tulevaisuuteen ja opiskeluajan mieltäminen väliaikaiseksi elämänvaiheeksi. Näistä samoista syistä myös isä jaksoi sopeutua uuteen tilanteeseen, joskin häneen ei kohdistunut kovinkaan paljon vaatimuksia.

Isälle äidin opiskelu ei sinänsä tuonut suuria muutoksia elämään, ellei opiskelun takia jouduttu muuttamaan toiselle paikkakunnalle. Tämä isään kohdistuva rankin vaatimus ja sen myötä uuden työpaikan hankinta on isälle ja koko perheelle vaativaa. Muutto jo sinänsä on varsin raskas tapahtuma, ja varsinkin, jos edessä ei ole mitään omaa mihin tarttua uudella paikkakunnalla. Kuitenkin tämän tutkimuksen kaksi muuton kokenutta miestä olivat selvinneet varsin hyvin kokemastaan ja löysivät muutosta myös myönteisiä asioita. Nuorille perheille tällainen ratkaisu ei ehkä ole niin vaativa kuin vanhemmille, mutta heillekin se asettaa uusia sopeutumispaineita. Kun opiskeluun lähtö on koko perheen kesken selvää ja yhteisesti sovittua oli myös tähän suurimpaan vaatimukseen helpompi vastata. Äidit eivät tunteneet paikkakunnan vaihdosta niin voimakkaasti vaikuttavana asiana, mutta heillä olikin vahva henkilökohtainen motiivi muuttoon.

Tutkimuksen yksi ongelmakohta on se, että on vaikea määritellä, mikä loppujen lopuksi aiheuttaa tyytyväisyyttä tai tyytymättömyyttä. Kun ollaan selvitetty perhesysteemin pyrkimystä tasapainoon, ja ollaan määritelty tasapaino tyytyväisyyden kautta, kohdataan ongelma siinä, mikä loppujen lopuksi on tyytymättömyyden takana. Tyytyväisyyden saavuttamisen syinä voidaan pitää perheen eri keinoja säilyttää ja saavuttaa perhesysteemin tasapaino, mutta onko tyytymättömyyden takana opiskelun aiheuttamat ongelmat vai perheessä syvemmillä olevat vaikeudet.

Aloitin lopputyöni teon tarkastelemalla äidin opiskelun vaikutuksia perheeseen ja huomaa nyt kiinnostuneeni perheiden moninaisuudesta, jota perheiden sopeutumiskyky omalta osaltaan aikaansaa. Perheiden luokittelussa on usein käytetty rakenteiden ja toimintakykyisyyden määreitä. Työttömyyden myötä perhe joutuu taas kohtaamaan uusia paineita ja siten perheiden moninaisuus lisääntyy eri ratkaisujen

myötä. Perheiden selviytymistarinan tuloksena on erilainen perhe - ainakin erilainen verrattuna siihen mitä perhe oli aikaisemmin. Perheiden luokitteluun voisikin siten käyttää heidän joustamiskykyään ja elämäntilannettaan. Tulevaisuudessa tutkimuksen kohteeksi voisi selkeämmin keskittyä perheen sopeutumisprosessiin. Olisi mielenkiintoista tarkentaa katsetaan mukautumis- ja muuttumisprosesseihin niiden ensihetkistä alkaen. Tutkimuksen voisi rajoittaa niihin perheisiin, jotka ovat juuri joutuneet tilanteeseen, missä äiti lähti opiskelemaan. Tällöin voisi saada selkeämmin esille niitä hankaluuksia ja toisaalta käytännön ratkaisuja, jota uusi tilanne aiheuttaa. Tilanteen tuoreus saattaisi hyvinkin tuoda mukanaan enemmän ristiriitoja, mutta myöskin käytännön ratkaisut saattaisivat näkyä paremmin.

LÄHTEET

- Airaksinen, T.** 1994. Hyveet ja oikeudet perheessä. Teoksessa J. Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöityviin perheisiin. Jyväskylän perhetutkimusyksikkö. Juva. WSOY, 163 - 177.
- Aittola, T.** 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Sisäsuomi Oy. Jyväskylä.
- Alasuutari, P.** 1994. Laadullinen tutkimus. 2., uudistettu painos. Jyväskylä. Gummerus.
- Biddle, B., J.** 1978. Role theory. Expectations, identities, and behaviors. Library of Congress Cataloging in Publication Data. New York. Academic Press.
- Boss, P.** 1988. Family stress management. Family studies text series 8. California. Sage.
- Boss, P. & Weiner, J. P.** 1998. Rethinking assumptions about women's development and family therapy. Teoksessa C. Falicov (toim.) Family Transitions. New York. Guilford Press, 235 - 251.
- Cheal, D.** 1991. Family and the state of theory. Hertfordshire. Harvester Wheatsheaf.
- Chubb, H.** 1990. Looking at Systems as process. Family Process 29, 169 - 175.
- Ehrnrooth, J.** 1995 Intuitio ja analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Saarijärvi. Gummerus, 30 - 41.
- Esko, M.** 1981. Myytit ja muutokset - perheen voima. 'Lapsi ja perhe arvoonsa'. Mannerheimin lastensuojelu liitto. Lapsiraportti A 35. Valkeakosken kirjapaino.
- Falicov, C.** 1988. Family sociology and family therapy contributions to the family development framework: A comparative analysis and thoughts on future trends. Teoksessa C. Falicov (toim.) Family Transitions. New York. Guilford Press, 3 - 51.
- Hankamäki, J.** 1994. Minän rakentuminen ihmistieteissä. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta. Vol 54. Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu.
- Hanson, B.** 1995. General systems theory beginning with wholes. Washington. Taylor & Francis.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H.** 1995. Teemahaastattelu. Seitsemäs painos. Helsinki. Yliopistopaino.

Huber, L. 1987. Changes in the student role. *Studies in higher education* 12 (2), 157 - 168.

Huttunen, J. 1994. Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöityviin perheisiin*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Juva. WSOY, 46 - 66.

Hoffman, L. 1985. *Perheterapia. Systeminen näkemys*. Alkuteos; *Foundations of family therapy, a conceptual framework for systems changes*. Suomentaja Kaarina Kyyrönen. 1981. Espoo. Weilin+Göös kirjapaino.

Home, A. 1992. Women facing the multiple role challenge. Adult women studying social work and adult education in Canada: a study of their multiple role experiences and of supports available to them. Final report. Ed 369909. Eric mikrofilm.

Jallinoja, R. 1984. Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Haavio-Mannila, Jallinoja & Strandell (toim.) *Perhe, työ ja tunteet*. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Juva. WSOY, 37 - 110.

Jallinoja, R. 1985. *Johdatus perhesosiologiaan*. Porvoo. WSOY.

Jokinen, E. 1994. Äitiyden kirjoitetut tunteet. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöityviin perheisiin*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Juva. WSOY, 67 - 86.

Karma, K. 1983. *Käyttätymistieteiden metodologian perusteet*. Keuruu. Otava.

Keloharju, R. 1989. *Systemiajattelu: Kohti synteisiä*. Työpapereita. Helsinki. Helsingin kaupakorkeakoulun kavalaitos.

Keskitalo-Foley, S. 1993. *Toisen mahdollisuuden jäljillä - nainen aikuisopiskelijana*. Lapin yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Rovaniemi.

Korhonen, M. 1996. Opiskelun ja perhe-elämän yhteensovittamisen ongelmia ja ratkaisuja. *Kasvatus* 27 (3), 261 - 271.

Larson, R. & Richards M. H. 1994. *Divergent realities. The emotional lives of mothers, fathers, and adolescents*. New York. Basic Books.

Luostarinen, H. & Väliverronen, E. 1991. *Tekstinsyöjät*. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta. Jyväskylä. Gummerus.

Marin, M. 1994. Perhe ja moraalit: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöityviin perheisiin*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Juva. WSOY, 10 - 23.

Morgan, H. & Cogger, J. 1980. *Haastattelun opas*. Alkuteos *The interviewer's manual*. Suomentaja Olavi Salminen. Helsinki. Psykologian kustannus.

- Mäkelä, K.** 1994. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa V. Niskanen (toim.) Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Opiskelijan opas. AINO-projekti. Oppimateriaaleja 30. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Yliopistopaino, 154 - 164.
- Mäkelä, K.** 1995. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Saarijärvi. Gummerus, 42 - 61.
- Nieminen, A.** 1987. Piirteitä perheen kehityksestä industrialismin ajan Suomessa. Teoksessa A. R. Nummenmaa (toim.) Perhetutkimus ja ammattikäytäntö. Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu.
- Nieminen, H.** 1990. Aikuisopiskelu naisen elämäntilanteissa, opiskeluun liittyvät motiivit ja niiden muuttuminen. Aikuis- ja nuorisokasvatuksen laitoksen julkaisuja 26/1990. Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu.
- Nummenmaa, A., R.** 1992. Monimenetelmäinen lähestymistapa perhetutkimukseen. Teoksessa Alanen, L. & Kähkönen, P. (toim.) Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen. Jyväskylän perhetutkimusyksikön julkaisuja 3. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Nätkin, R. & Kyllönen, S.** 1985. Opiskelevan äidin kaksi maailmaa. Tutkimus Tampereen yliopistossa opiskelevien pienten lasten äitien arkipäivästä, opintojen kulusta ja ammattitavoista. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu.
- Olson, D.** 1988. Family types, family stress, and family satisfaction: a family development perspective. Teoksessa C. Falicov (toim.) Family transitions. New York. Guilford Press, 55 - 79.
- Pihlajarinne, M-L.** 1987. Perhe systeemisenä vuorovaikutusteorianä. Teoksessa A. R. Nummenmaa (toim.) Perhetutkimus ja ammattikäytäntö. Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu, 91 - 96.
- Portner, J.** 1983. Work and family: achieving a balance. Teoksessa H. I. McCubbin & C. R. Figley (toim.) Stress and the family. Volume 1: Coping with normative transitions. New York. Brunner/Mazel, 163 - 177.
- Pulkkinen, L.** 1988. Nuoren aikuisen elämänrakenne. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 293. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Schellenberg, J., A.** 1988. Sosiaalipsykologian klassikoita. Alkuteos; Masters of Social Psychology. 1978. Suomentaja Marja Ahokas. Helsinki. Painokaari Oy.
- Seppälä, V.** 1977. Johdatus sosiologian tutkimusmenetelmiin. Neljäs painos. Helsinki. Gaudeamus.

Silvonen, J., Häyrynen, Y-P., Perho, H. & Kuittinen, M. 1990. Opintoilmapiirien muutoksesta suomalaisessa korkeakouluissa - empiirisiä havaintoja vuosilta 1969/73 - 1989 opiskelijoiden kokeman opintoympäristön piirteistä ja muutoksista. Teoksessa H. Jalkanen & R. Mäkinen (toim.) Korkeakouluopintojen kulku ja opintoilmapiirit. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylä. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus. Kirjapaino Oy Sisä-Suomi (kannet).

Sommer, D. 1986. Kun isä on kotona. Suomentaja Mikko Kilpi. Juva. WSOY.

Sulkunen, P. 1989. Johdatus sosiologiaan. Toinen painos. Juva. WSOY.

Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51/88. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto. Monistus- ja Kuvakeskus.

Thompson, L. & Walker, A. J. 1989. Gender in families: Women and men in marriage, work and parenthood. *Journal of Marriage and the Family* 51(4), 845 - 871.

Tolkki-Nikkonen, M. 1987. Sosiaalipsykologinen perhetutkimus. Teoksessa A. R. Nummenmaa (toim.) Perhetutkimus ja ammattikäytäntö. Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu, 41 - 51.

Tolkki-Nikkonen, M. 1990. Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen. Helsinki. Painokaari Oy.

Tolkki-Nikkonen, M. 1992. Perhe: Rakenteista prosesseihin. Teoksessa Alanen, L. & Kähkönen, P. (toim.) Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen. Jyväskylän perhetutkimusyksikön julkaisuja 3. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.

Ward, M. 1995. Butterflies and bifurcations: Can chaos theory contribute to our understanding of family systems? *Journal of Marriage and the Family* 57, 629 - 638.

Vetere A. 1987. General system theory and the family: A critical evaluation. Teoksessa A. Vetere & A. Gale (toim.) Ecological studies of family life. Chichester. John Wiley & Sons, 18 - 33.

Vetere A. & Gale A. 1987. Some theories and family behaviour. Teoksessa A. Vetere & A. Gale (toim.) Ecological studies of family life. Chichester. John Wiley & Sons, 34 - 64.

Viinamäki, L. 1993. Vielä sitä vanhanakin voi opiskella. Tutkimus työvoimapolitiittisen intervention mahdollisuuksista. Työpoliittinen tutkimus Nro 61. Helsinki. Painatuskeskus Oy. Helsinki.

Virkki, J. 1994. Esipuhe. Ydinperheestä yksilöityviin perheisiin. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Juva. WSOY.

von Wright, J. 1985. Systemeteorian alkeita. *Psykologia* 4, 243 - 247.

Yin, R. 1994. Case study research. Design and methods. Second ed. Applied social research methods series. Volume 5. The United States of America. Sage.